

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart
Verrijn Stuartlaan 1-F, 2288 EK Rijswijk
E-mail: Bestuursbureau@bprb.nl
Internetsite: www.rijnenbinnenvaartpensioen.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41126757

Verslag over het boekjaar 1-1-2017 t/m 31-12-2017

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
1 Karakteristiek van het pensioenfonds	
1.1 Profiel, belangrijkste doelstelling, missie en visie van het pensioenfonds	7
1.2 Kerncijfers en kengetallen	8
1.3 Organisatie	9
2 Bestuursverslag	
2.1 Ontwikkelingen financiële positie	15
2.2 Doelstellingen, risicohouding en haalbaarheidstoets	16
2.3 Toekomst pensioenfonds	22
2.4 Goed pensioenfondsbestuur	23
2.5 Communicatie	28
2.6 Toezichhouders AFM en DNB	29
2.7 Externe ontwikkelingen	30
2.8 Pensioenparagraaf	31
2.9 Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	33
2.10 Actuariële analyse	35
2.11 Beleggingsparagraaf	37
2.12 Risicoparagraaf	49
2.13 Gebeurtenissen na balansdatum	57
3 Verslag van het verantwoordingsorgaan	
3.1 Verslag van het Verantwoordingsorgaan	59
3.2 Reactie bestuur	61
4 Raad van Toezicht	
4.1 Rapportage aan het bestuur	63
4.2 Reactie van het bestuur	64

5 Jaarrekening

Balans per 31 december	66
Staat van baten en lasten	68
Kasstroomoverzicht	70
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	71
Toelichting op de balans per 31 december	78
Toelichting op de staat van baten en lasten	85
Risicoparaagraaf	92
Gebeurtenissen na balansdatum	101
Resultaatbestemming	101

6 Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	103
Actuariële verklaring	104
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	106

7 Bijlage: Nevenfuncties

	113
--	-----

Voorwoord

Ons pensioenfonds kijkt terug op een enerverend jaar.

Verheugend is te melden dat aan het einde van het verslagjaar 2017 kon worden geconstateerd dat de financiële positie van ons pensioenfonds zodanig was verbeterd dat de pensioenen per 1 januari 2018 met 0,59% konden worden verhoogd. De beleidsdekkingsgraad steeg van 105,2% eind 2016 naar 115,5% aan het eind van 2017. Over het belegd vermogen werd een rendement behaald van 7,3%.

De overgang naar de nieuwe administrateur (AZL N.V.) voor de pensioenadministratie heeft in 2017 veel inzet van het bestuur gevraagd. In augustus 2016 zijn de voorbereidingen gestart en per 1 januari 2017 heeft de feitelijke overdracht plaatsgevonden. De prioriteit is geslaagd. De betalingen van de pensioenen zijn vlekkeloos verlopen. Daarmee is echter niet gezegd dat alles vanaf dat moment op rolletjes is gaan lopen. Het heeft nog het gehele jaar gevergd om de verschillende onderdelen van de pensioenadministratie in de werkomgeving van de nieuwe administrateur te plaatsten. Nog niet afgerond is de verwerking van de zogenaamde terugwerkende kracht mutaties over 2016 en eerdere jaren. Ook vraagt facturatie en incasso van de premies nog de nodige aandacht. Een bestuurlijke werkgroep en een externe transitie-manager hebben het gehele proces begeleid.

Een extra complicatie bij de transitie is het geschil geweest tussen de oude administrateur, Syntrus Achmea Pensioenbeheer, en ons pensioenfonds over o.m. de verantwoording van gefactureerde uren voor diensten over de jaren 2014, 2015 en 2016, waarvoor geen adequate verantwoording is geleverd. Pogingen om het geschil in onderling overleg en middels onafhankelijk (forensisch) onderzoek op te lossen zijn gestrand op een onwelwillende houding van Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Daardoor zijn we nu helaas genoodzaakt de zaak voor te leggen aan de rechter. Door dit geschil is de medewerking van Syntrus Achmea Pensioenbeheer bij de transitie niet altijd even optimaal geweest. Een saillant detail is nog dat Syntrus Achmea Pensioenbeheer kort na ons vertrek aankondigde dat zij stoppen met het verzorgen van pensioenadministraties voor bedrijfstakpensioenfonds. Daarmee moesten 12 pensioenfonds gedwongen omzien naar een andere administrateur. Gelukkig is met een tijdig vertrek voorkomen dat wij ook in die positie zijn komen te verkeren.

Verder is in afstemming met de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan de strategie geëvalueerd en is een strategiedocument voor de periode tot 2022 opgesteld. Het overleg met sociale partners over het strategiedocument moet nog plaatsvinden. Een belangrijk element daarin is de verkenning op diverse trends en scenario's, waarbij het behoud of verlies van de verplichtstelling een belangrijke factor is. Zonder verplichtstelling zien we geen toekomst voor het pensioenfonds. Inmiddels is komen vast te staan dat sociale partners over onvoldoende representativiteit beschikken om de verplichtstelling nu voor een volgende periode van vijf jaar veilig te stellen. Begin 2020 zal de representativiteit opnieuw getoetst worden.

Ook zijn we in 2017 gestart met een evaluatie van de inrichting van de governance m.b.t. beleggingen en het integraal risico management. Daarin zijn we begeleid door adviseurs van o.a. Willis Towers Watson. Dit heeft geleid tot een aantal aanbevelingen m.b.t. de interne- en externe countervailing power, het vastleggen van taken en verantwoordelijkheden, het vorm geven van integraal risicomanagement en de beleidscyclus. Het adresseren van deze aanbevelingen is in 2017 ter hand genomen. Afronding is voorzien eind 2e kwartaal 2018.

Naast deze onderwerpen zijn nog veel meer onderwerpen aan de orde geweest. In het bestuursverslag wordt hier uitgebreid op ingegaan.

Alle bedragen in het jaarverslag moeten in duizenden euro gelezen worden (tenzij anders vermeld).

Wij willen hierbij onze dank uitspreken aan iedereen die zich in 2017 heeft ingezet voor ons pensioenfonds.

Rotterdam, 25 juni 2018

Bestuur

De heer H.J.A.H. Hijlkema
Voorzitter

1 Karakteristiek van het pensioenfonds

1.1 Profiel, belangrijkste doelstelling, missie en visie van het pensioenfonds

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart, statutair gevestigd te Rotterdam is opgericht op 6 december 1960. De laatste statutenwijziging was op 21 december 2017. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41126757. Het pensioenfonds is een bedrijfstakpensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Het pensioenfonds heeft statutair ten doel om binnen de bedrijfstak Rijn- en Binnenvaart de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden te beschermen tegen de financiële gevolgen van ouderdom en overlijden. Hiertoe geeft het pensioenfonds uitvoering aan het pensioenreglement. Het pensioenreglement is vastgesteld op basis van de pensioenregeling zoals overeengekomen in het arbeidsvoorwaardelijk overleg tussen sociale partners. Sociale partners hebben het pensioenfonds opdracht gegeven tot uitvoering van de pensioenregeling, welke door het pensioenfonds is aanvaard. Om de doelstellingen te bereiken heeft het pensioenfonds een missie, visie en kernwaarden geformuleerd. De missie, visie & kernwaarden vormen de genen van het pensioenfonds. De missie geeft aan waarom het pensioenfonds bestaat; de verankering ligt in de uitvoering van verplicht gestelde pensioenregeling in de Rijn- en Binnenvaart. De visie geeft aan wat het pensioenfonds nastreeft bij de uitvoering van de missie. De kernwaarden geven aan waar het pensioenfonds in gelooft. De missie, visie en kernwaarden zijn in 2017 aangescherpt.

Missie: Het uitvoeren ten behoeve en in opdracht van werkgevers en werknemers in de Rijn- en Binnenvaart van de verplicht gestelde pensioenregeling.

Visie: Het realiseren van een geïndexeerd pensioen bij een beperkte en vastgestelde maximale kans op korting van de nominale pensioenrechten.

Kernwaarden: Eenvoud & transparantie: De pensioenregeling en het beleggingsbeleid moeten uitvoerbaar en uitlegbaar zijn. We streven naar heldere en begrijpbare communicatie om de belanghebbenden een zo goed mogelijk inzicht te bieden. Collectief & solidair: Samen sta je sterk. Op een solidaire manier worden zo risico's en kosten door velen gedeeld. Dichtbij de sector: Er is een nauwe relatie met werkgevers- en werknemersorganisaties uit de sector en de daarbij horende achterban. Kostenbewust: Er wordt een continue afweging gemaakt tussen kwaliteit, rendement, risico en kosten. Deskundig & professioneel: er wordt gestreefd naar eenheid van beleid en besturing middels een deskundig en collegiaal bestuur. Dit bestuur voert op een efficiënte en effectieve wijze zijn opdracht uit en is tevens bekend met de achtergrond van de belanghebbenden van het pensioenfonds.

1.2 Kerncijfers en kengetallen

	2017	2016	2015	2014	2013
Aantallen					
Actieve deelnemers	5.018 ¹⁾	4.282	4.392	4.467	4.585
Gewezen deelnemers	10.471	10.252	9.685	9.171	9.858
Pensioengerechtigden	2.799	2.440	2.398	2.344	2.231
Totaal aantal deelnemers	18.288	16.974	16.475	15.982	16.674
Premiebetalende werkgevers	1.054	1.059	1.075	1.121	1.064
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Toeslagen					
Indexatie actieven	0,59%	0,00%	0,20%	0,00%	0,00%
Indexatie inactieven	0,59%	0,00%	0,20%	0,00%	0,00%
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Beleggingen voor risico pensioenfonds ²⁾	905.333	843.276	745.177	748.915	568.409
Beleggingsopbrengsten ³⁾	60.705	94.800	-8.375	172.159	7.830
Rendement (inclusief rente-overlay)	7,3%	12,7%	-1,0%	29,8%	2,7%
Benchmarkrendement (inclusief rente-overlay)	6,0%	11,6%	-2,2%	29,1%	1,3%
Z-score	0,86	0,77	0,77	0,81	0,88
Beleggingen u.h.v. overige regelingen (VPL)	31.155	31.894	26.937	26.255	18.726
Reserves					
Algemene reserve	142.985	73.749	45.945	100.591	31.482
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	773.911	779.672	705.619	654.401	545.197
Overige technische voorzieningen	154	148	132	93	89
Totaal technische voorzieningen	774.065	779.820	705.751	654.494	545.286
VPL -verplichting	30.285	32.643	28.489	26.308	19.697

1) Als gevolg van het loslaten van de toetredingsleeftijd (21 jaar) is het aantal actieve deelnemers met 703 toegenomen.

2) Inclusief liquide middelen beschikbaar voor beleggingen en derivaten opgenomen op de passiva zijde van de balans. Voor meer informatie wordt verwezen naar de toelichting op de balans.

3) Betreft directe en indirecte beleggingsopbrengsten onder aftrek van kosten vermogensbeheer.

	2017	2016	2015	2014	2013
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	23.256	25.640	23.608	25.133	27.680
Pensioenuitkeringen	16.437	15.478	14.774	15.841	12.880
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Pensioenvermogen ¹⁾	917.050	853.569	751.696	755.085	576.768
Pensioenverplichtingen ¹⁾	774.065	779.820	705.751	654.494	545.286
Dekkingsgraad ¹⁾	118,5%	109,5%	106,5%	115,4%	105,8%
Beleidsdekkingsgraad	115,5%	105,2%	110,2%	n.v.t.	n.v.t.
Vereiste dekkingsgraad	120,9%	120,9%	118,9%	115,3%	112,7%

1.3 Organisatie

1.3.1 Bestuur

Het bestuur van het pensioenfonds bestond in 2017 uit acht leden. Vier leden worden voorgedragen door de werkgeversverenigingen in de bedrijfstak, drie leden worden voorgedragen door de werknemersverenigingen in de bedrijfstak en een lid namens de pensioengerechtigden wordt door het bestuur benoemd na verkiezingen. Per 31 december 2017 was het bestuur als volgt samengesteld:

<i>Leden werkgevers</i>	<i>Geboortjaar</i>	<i>Voorgedragen door</i>
Dhr. M.J.M. Koning, vice-voorzitter	1953	Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart
Dhr. C.H. Blokzijl	1963	Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart
Dhr. M. Vos	1959	Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart
Dhr. G. Kester	1952	Koninklijke BLN-Schuttevaer
 <i>Leden werknemers</i>		
Dhr. H.J.A.H. Hijlkema, voorzitter	1949	Nautilus International
Dhr. R. van Oostrom	1977	CNV Vakmensen
Dhr. J.L.A.M. d'Hooghe	1967	Nautilus International
 <i>Lid pensioengerechtigden</i>		
Dhr. H. van der Knaap	1945	Gekozen

In 2017 hebben er geen wisselingen in het bestuur plaatsgevonden. De eerstvolgende herbenoeming staat gepland voor 1 juli 2018 en betreft het bestuurslid namens de pensioengerechtigden.

Het bestuur is in het verslagjaar 14 maal bijeengekomen voor bestuursvergaderingen en (gezamenlijke) heisessies.

1) De dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen te delen door de pensioenverplichtingen.

1.3.2 Bestuursmodel

Het pensioenfonds wordt bestuurd door een bestuur, bestaande uit acht leden. De leden van het bestuur worden benoemd conform het beginsel van pariteit van werkgevers- en werknemersleden (waaronder vanaf 1 juli 2014 een lid namens de pensioengerechtigden). Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter en een vice-voorzitter. De werkzaamheden van het pensioenfonds zijn verdeeld over portefeuilles waarvoor de leden van het bestuur als portefeuillehouders optreden. Een evaluatie van het bestuursmodel is in 2017 opgestart.

Voorzitter en vice-voorzitter

De voorzitter verzorgt de externe betrekkingen en is voorts belast met de supervisie en het bewaken van de samenhang van alle bestuursactiviteiten, waaronder die van de portefeuillehouders. De vice-voorzitter vervangt de voorzitter in het geval dat deze afwezig is.

Aspirant-bestuursleden

Aspirant-bestuursleden zijn geen bestuurslid en spelen geen rol in de besluitvorming binnen het bestuur. Wel bereiden zij zich voor op een mogelijke rol als bestuurslid door het bijwonen van de vergaderingen en het volgen van opleidingen.

Mevrouw Brands-van Gemert heeft eind 2016 laten weten dat vanwege het tijdsbeslag het lidmaatschap niet te combineren is met haar werkgeverschap. Koninklijke BLN-Schuttevaer heeft haar formeel teruggetrokken als aspirant-bestuurslid. Mevrouw Van de Runstraat heeft op voordracht van Koninklijke BLN-Schuttevaer de vacante positie begin 2017 ingenomen.

De portefeuilles en portefeuillehouders waren per 31 december 2017 als volgt:

Portefeuille	1e portefeuillehouder	2e portefeuillehouder
Vermogensbeheer	De heer C.H. Blokzijl	De heer H. van der Knaap
Financiën & Risicomanagement	De heer M. Vos	Vacature
Pensioenuitvoering	De heer J.L.A.M. d'Hooghe	De heer H.A.J.H. Hijlkema
Pensioenbeleid	De heer M.J.M. Koning	De heer Van Oostrom
Communicatie	De heer G. Kester	De heer Van Oostrom

Een eerste portefeuillehouder heeft altijd een bestuurslid als plaatsvervanger (tweede portefeuillehouder). De portefeuillehouder heeft geen mandaat om beslissingen te nemen. Onderwerpen waarover een beslissing genomen dient te worden, brengt de portefeuillehouder in bij bestuursvergaderingen. De portefeuillehouder is verantwoordelijk voor een gedegen inbreng van agendaonderdelen en het informeren van de voorzitter. De portefeuillehouder zorgt eveneens voor de afhandeling van bestuursbesluiten. Daarbij wordt de portefeuillehouder ondersteund door het bestuursbureau.

Een evaluatie van het portefeuillehoudersmodel is eind 2017 opgestart. In de bestuursvergadering van 6 februari 2018 heeft het bestuur het huidige portefeuillehoudersmodel besproken. In 2018 wordt verder gekeken of de huidige samenstelling van de portefeuilles wordt gehandhaafd.

Functieprofiel

Bestuursleden dienen te voldoen aan een functieprofiel, dat door het bestuur is opgesteld. Hierin zijn onder meer eisen ten aanzien van deskundigheid, competenties en beschikbare tijd opgenomen. Nieuwe bestuursleden, die door de voordragende partijen worden aangedragen, worden door het bestuur getoetst aan het functieprofiel. Het bestuur besluit vervolgens of de voorgedragen kandidaat voldoet of niet. De raad van toezicht kan de benoeming beletten, indien het van mening is dat de kandidaat niet voldoet aan het functieprofiel. De functieprofielen van een lid van het bestuur en een lid van de raad van toezicht zijn in de bestuursvergadering van 12 februari 2018 geactualiseerd. Tevens is de competentievisie van leden van het verantwoordingsorgaan geactualiseerd.

1.3.3 Bestuursbureau

Het bestuur heeft de uitvoerende taken gedelegeerd aan het bestuursbureau van het pensioenfonds. Per 1 januari 2017 is het bestuursbureau ondergebracht bij Montae B.V.. Mevrouw I.M. Bakker is de directeur van het bestuursbureau.

De directeur van het bestuursbureau voert het dagelijkse management en is verantwoordelijk voor de uitvoering van de besluiten van het bestuur. Het bestuursbureau vervult verder een coördinerende en regisserende rol en adviseert en ondersteunt het bestuur bij het ontwikkelen van beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen rond wet- en regelgeving. Tevens ondersteunt het bestuursbureau de portefeuillehouders, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht bij de vervulling van hun taken en voert het bestuursbureau het secretariaat van het pensioenfonds.

1.3.4 Verantwoordingsorgaan

Het pensioenfonds kent statutair een verantwoordingsorgaan. Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de raad van toezicht, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. De samenstelling van het verantwoordingsorgaan alsmede de taken, de bevoegdheden en de werkwijze van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in het reglement van het verantwoordingsorgaan. Naast de in de Pensioenwet genoemde aangelegenheden, is het bestuur van het pensioenfonds op grond van dit reglement verplicht om advies te vragen aan het verantwoordingsorgaan alvorens een besluit te nemen over de volgende onderwerpen:

- het vaststellen en wijzigen van het reglement van het verantwoordingsorgaan;
- het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid; en
- de vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit zes leden uit drie geledingen: drie leden vertegenwoordigen de deelnemers, een lid vertegenwoordigt de pensioengerechtigden en twee leden vertegenwoordigen de werkgevers. Elke geleding heeft een plaatsvervangend lid dat een lid van de betreffende geleding bij ontstentenis vervangt. De samenstelling van het verantwoordingsorgaan per 31 december 2017 was als volgt:

<i>Leden namens de werkgevers</i>	<i>Geboortejaar</i>
Dhr. S. Lans (voorzitter)	1962
Dhr. C.H. de Graaff	1957
Mevr. C. Talen (plv. lid)	1970
 <i>Leden namens de deelnemers</i>	
Dhr. D.W. Rotgans (secretaris)	1954
Dhr. G. Schenk (plv. secretaris)	1949
Dhr. J. van der Laan	1952
Dhr. A. Hermes (plv. lid)	1974
 <i>Lid namens de pensioengerechtigden</i>	
Dhr. M.W. van den Bogaard (plv. voorzitter)	1946

Het verantwoordingsorgaan heeft per 31 december 2017 een vacature voor de positie van plaatsvervanger namens de pensioengerechtigden.

Uit het rooster van aftreden blijkt dat de zittingsduur bij vijf leden van het verantwoordingsorgaan in 2018 eindigt. Bij de overige leden is nog geen sprake van een einde zittingsduur in 2018. Alle onderstaande leden komen in aanmerking voor herbenoeming. Het gaat om de volgende leden:

- De heer S. Lans per 1 juli 2018 (BLN Schuttevaer).
- De heer D.W. Rotgans per 1 juli 2018 (Nautilus).
- De heer G. Schenk per 1 juli 2018 (Nautilus).
- De heer J. van der Laan per 1 juli 2018 (Nautilus).
- De heer C.H. de Graaff per 1 november 2018 (CBRB)

De betrokken partijen zijn begin 2018 geïnformeerd over het einde van de zittingsduur van genoemde personen.

De heer Rotgans heeft laten weten niet voor herbenoeming beschikbaar te zijn. Door het vertrek van de heer Rotgans heeft het verantwoordingsorgaan, onder voorbehoud van herbenoeming, per 1 juli 2018 de heer J. van der Laan benoemd als secretaris van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur wil de heer Rotgans bedanken voor zijn inzet en betrokkenheid bij het pensioenfonds.

Het verantwoordingsorgaan is in het verslagjaar acht maal bijeen geweest, waaronder bijeenkomsten in gezamenlijkheid met het bestuur en de raad van toezicht.

1.3.5 Intern toezicht

In het kader van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen is per 1 juli 2014 een raad van toezicht ingesteld.

In 2017 bestond de raad van toezicht uit mevrouw K. Bitter en C. Mulder-Volkers (vanaf 1 april 2017) en de heren R.A. Nieuwenhoven (tot 1 april 2017) en E.E. Hagen. Mevrouw C. Mulder-Volkers is vanaf 1 april 2017 voorzitter van de raad van toezicht.

De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. In dat kader is de raad van toezicht belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde en stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.

De raad van toezicht heeft de goedkeuringsrechten zoals vermeld in de Pensioenwet. Daarnaast is in het reglement van de raad van toezicht bepaald, dat het bestuur een bestuurslid pas ontslaat nadat het de raad van toezicht heeft gehoord. Tevens kan de raad van toezicht het bestuur schorsen of ontslaan wegens disfunctioneren conform het bepaalde in de statuten en kan de raad van toezicht de benoeming van een kandidaat-bestuurslid beletten indien deze niet voldoet aan de profielschets.

De raad van toezicht legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag (zie hoofdstuk 4).

De raad van toezicht heeft in 2017 vijfmaal vergaderd in eigen kring. Tijdens de vergaderingen in eigen kring is ook met regelmaat met individuele bestuursleden gesproken over actuele zaken. Naast de vergaderingen in eigen kring heeft de raad van toezicht op 26 juni en 18 oktober gesprekken gevoerd met de voorzitter van het bestuur.

Benoeming mevrouw Mulder-Volkers

In december 2016 is het pensioenfonds met externe ondersteuning gestart met het werven van een voorzitter voor de raad van toezicht. Drie mogelijke kandidaten hebben gesprekken gevoerd met de sollicitatiecommissie. Op basis van de uitkomsten van alle gevoerde gesprekken en het CV van mevrouw C. M. Mulder-Volkers heeft het verantwoordingsorgaan 5 maart 2017 unaniem besloten mevrouw C.M. Mulder-Volkers voor te dragen als nieuwe voorzitter raad van toezicht.

1.3.6 Pensioenadministratie

De pensioenadministratie is met ingang van 1 januari 2017 uitbesteed aan AZL N.V. te Heerlen. In de pensioenparagraaf (2.8) wordt hier verder op ingegaan.

1.3.7 Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer was in het verslagjaar ondergebracht bij de volgende dienstverleners:

- AXA Investment Managers
- Florint
- Northern Trust
- Partners Group
- Syntrus Achmea Real Estate & Finance (SAREF)

Als custodian is de KAS BANK N.V. aangesteld, die tevens uitvoerder is van het beheer van de swap-portefeuille van het pensioenfonds alsmede de valutahedge. The Index People is de beleggingsadviseur van het pensioenfonds.

In de overeenkomsten met de vermogensbeheerders zijn Service Level Agreements opgenomen op grond waarvan de portefeuillehouders en het bestuur de uitvoering kunnen monitoren. Ook met de custodian en de beleggingsadviseur zijn Service Level Agreements afgesproken.

1.3.8 Compliance officer

De door het bestuur benoemde compliance officer heeft tot taak toe te zien op de naleving van de gedragscode van het pensioenfonds en heeft toegang tot alle geledingen binnen het pensioenfonds. De heer R. Mersch van GBA Accountants & Adviseurs vervulde in het verslagjaar de rol van compliance officer.

Ten minste eenmaal per jaar wordt in de bestuursvergadering, desgewenst in aanwezigheid van de compliance officer, het onderwerp compliance besproken. Door de compliance officer wordt erop toegezien, dat alle bestuursleden jaarlijks de gedragscode ondertekenen.

De compliance officer geeft in het rapport over 2017 aan dat de gedragscode is nageleefd.

1.3.9 Overige dienstverleners

Het pensioenfonds maakt voorts gebruik van de diensten van de volgende dienstverleners:

Adviserend actuaris

Drs. F. van Rijn AAG
Towers Watson Netherlands B.V.
Postbus 780
1440 AT Purmerend

Waarmerkend actuaris

M. Ceelaert AAG
Towers Watson Netherlands B.V.
Schimmelt 26
5611 ZX Eindhoven

Accountant

J.C. van Kleef RA

KPMG Accountants N.V.

Papendorpseweg 83

3528 BJ Utrecht

2 Bestuursverslag

2.1 Ontwikkelingen financiële positie

De dekkingsgraad van het pensioenfonds is een graadmeter waaruit blijkt in hoeverre het pensioenfonds aan haar toekomstige verplichtingen kan voldoen. Hierbij wordt uitgegaan van de nominale pensioenverplichtingen van het pensioenfonds. Dat wil zeggen: zonder rekening te houden met toekomstige toeslagverlening. Toeslagen zijn voorwaardelijk en worden gefinancierd uit het rendement van het pensioenfonds. In de premie is geen opslag opgenomen voor toekomstige toeslagen. De dekkingsgraad is, kort gezegd, de verhouding tussen het vermogen van het pensioenfonds en de verplichtingen van het pensioenfonds. Van De Nederlandsche Bank (DNB) moet het pensioenfonds buffers aanhouden. De hoogte van de buffers zijn onder meer afhankelijk van de risico's die het pensioenfonds loopt.

Financiële spelregels

1. De dekkingsgraad.

De berekening van de dekkingsgraad is gebaseerd op de actuele risicovrije rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. Hierbij gelden de actuele rentes voor de looptijden tot 20 jaar en groeit de rente daarna richting een Ultimate Forward Rate (UFR). Sinds 15 juli 2015 is de UFR afhankelijk van de historische rentes (20-jaars forward) over een periode van de afgelopen 10 jaar. De UFR was op 31 december 2017: 2,6%.

2. De beleidsdekkingsgraad.

Doordat de dekkingsgraad afhankelijk is van de rentetermijnstructuur aan het einde van de maand, en daarmee van dagkoersen, kan de dekkingsgraad sterk fluctueren. Daarom wordt ten behoeve van het beleid van het pensioenfonds een meer stabiele dekkingsgraad gehanteerd. Dit is de beleidsdekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend door de laatste twaalf aan DNB gerapporteerde dekkingsgraden te middelen.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds is eind 2017 uitgekomen op 118,5%. De beleidsdekkingsgraad is 115,5%. De minimaal vereiste dekkingsgraad is ultimo 2017 104,2% en de vereiste dekkingsgraad is 120,9%. De financiële positie van het pensioenfonds is in 2017 aanzienlijk verbeterd. Het pensioenfonds is echter nog niet uit herstel.

Naast bovenstaande dekkingsgraden kent het pensioenfonds ook nog de reële dekkingsgraad. Een reële dekkingsgraad van 100% wil zeggen dat het pensioenfonds toeslagen kan verlenen op basis van de volledige prijsinflatie conform een toekomstbestendig toeslagbeleid. Een toekomstbestendig toeslagbeleid houdt in:

1. Er mogen toeslagen worden verleend vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%.
2. Toeslagverlening is alleen toegestaan als er voldoende vermogen is om deze toeslag ook in de toekomst te kunnen verlenen.

De reële dekkingsgraad ultimo 2017 bedraagt 93,3%.

De resultaten die geleid hebben tot de toename van de dekkingsgraad in 2017 worden in onderstaande tabel actuairiel gespecificeerd.

	Pensioen vermogen 2017	Technische voorziening 2017	Dekkings- graad 2017	Dekkings- graad 2016
Primo boekjaar	853.569	779.820	109,5%	106,5%
Beleggingsopbrengsten	60.705	-11.456	9,5%	2,3%
Premie	17.636	16.860	-0,1%	0,6%
Waardeoverdrachten	-2	12	0,0%	0,0%
Kosten	-27	-27	0,0%	0,0%
Uitkeringen	-16.437	-16.409	0,2%	0,2%
Kanssystemen	0	-1.857	0,2%	0,0%
Toeslagverlening	0	4.565	-0,7%	0,0%
Overige mutaties TV	0	755	-0,1%	0,1%
Andere oorzaken	1.606	1.802	0,0%	-0,2%
Ultimo boekjaar	917.050	774.065	118,5%	109,5%

2.2 Doelstellingen, risicohouding en haalbaarheidstoets

In 2015 heeft het pensioenfonds samen met sociale partners en de overige fondsorganen de gevolgen van het financieel toetsingskader (FTK) voor het pensioenfonds uitgewerkt. Het bestuur van het pensioenfonds heeft hiertoe de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, van het pensioenfonds vastgelegd. Dit is gebeurd in overleg met de overige pensioenfondsorganen. De risicohouding van een pensioenfonds is de mate waarin een pensioenfonds, na overleg met de sociale partners en na overleg met de pensioenfondsorganen, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren en de mate waarin het pensioenfonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. Sociale partners in de bedrijfstak hebben de door het pensioenfonds voorgestane risicohouding onderschreven.

In 2017 heeft het bestuur van het pensioenfonds een ALM studie laten uitvoeren. Aangezien de jaarlijkse haalbaarheidstoets reeds tweemaal een overschrijding van de grenzen voor het 'slecht weer' pensioenresultaat heeft laten zien is in de ALM studie ook de consistentie tussen uitkomsten in de risicohouding en ALM studie onderzocht. De risicohouding is zowel kwantitatief als kwalitatief beschreven.

Kwantitatieve risicohouding

In de kwantitatieve beschrijving wordt onderscheid gemaakt tussen de risicohouding voor de korte termijn middels een bandbreedte om het strategisch vereist eigen vermogen en voor de lange termijn door verwachte (slecht weer) pensioenresultaten.

Korte termijn

Voor wat betreft de risicohouding op de korte termijn wordt een niveau van de vereiste dekkingsgraad van 120% gedefinieerd, met een bandbreedte van 5%-punt naar boven en naar beneden. Dit betekent dat de vereiste dekkingsgraad in principe ligt tussen 115% en 125%. Een nadere uitwerking is tevens te vinden als onderdeel van de verklaring beleggingsbeginselen van het pensioenfonds.

Lange termijn

Het pensioenfonds heeft, gebaseerd op de wettelijk voorgeschreven parameters in de haalbaarheidstoets, de onderstaande ondergrenzen gedefinieerd voor wat betreft de risicohouding op de lange termijn:

- De mediaan van het verwachte pensioenresultaat vanuit de evenwichtssituatie (situatie waarbij het eigen vermogen gelijk is aan het vereist eigen vermogen): 80%.
- De mediaan van het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke situatie: 75%.
- De maximale afwijking van de mediaan in een 'slecht weer scenario' (5e percentiel) ten opzichte van de mediaan vanuit de feitelijke situatie: 30%.

Kwalitatieve risicohouding

Hieronder worden de doelstellingen en beleidsuitgangspunten van het pensioenfonds beschreven. Hierin komen de ambitie, het benodigd risico en de gewenste zekerheid van het pensioenfonds tot uiting. Dit vormt de kwalitatieve omschrijving van de risicohouding van het pensioenfonds die gebaseerd is op de wettelijk voorgeschreven parameters in de haalbaarheidstoets.

Ambitie

- De doelstelling van het pensioenfonds is om nominale pensioenen uit te kunnen keren en daarnaast, uitgaande van benodigd risico en gewenste zekerheid, een toeslagverlening met een zo laag mogelijke afslag op de prijsinflatie.
- Het ambitieniveau van toeslagverlening is vertaald in de mate waarin het pensioen jaarlijks kan worden aangepast ten opzichte van de maatstaf (voor het pensioenfonds is dit de prijsinflatie). Het minimaal beoogde niveau van toeslagverlening op de lange termijn bedraagt gemiddeld genomen 50%. Dit betreft de aanpassing van het pensioen inclusief eventueel toegepaste kortingen.

Benodigd risico en gewenste zekerheid

- Om de beoogde doelstelling voor toeslagverlening te realiseren is het nemen van risico onvermijdelijk.
- Het vermijden van een korting op de opgebouwde pensioenen heeft de hoogste prioriteit.
- Het risico van lagere/geen toeslagverlening bij tegenvallende economische omstandigheden wordt geaccepteerd.
- Het risico op kleine kortingen (korting tot 2% vóór eventuele spreiding) wordt geaccepteerd.
- Verliezen worden in principe niet doorgeschoven naar de toekomst (kortingen worden dus niet per definitie uitgesteld of gespreid conform de maximaal toegestane termijnen, waarbij evenwichtige belangenafweging het uitgangspunt is).

Overige uitgangspunten

- Het minimale niveau dat de beleidsdekkingsgraad eens per 40 jaar zou mogen bereiken is 90%.
- De huidige strategische beleggingsmix past bij de risicohouding, waarbij een bandbreedte van toepassing is en waarbij er enige ruimte is om dynamisch met het beleggingsprofiel om te gaan indien de omstandigheden wijzigen.
- Marktwaaardering is een feit en leidend voor de beoordeling van de financiële opzet. Met marktwaaardering wordt bedoeld de dekkingsgraad op basis van het FTK (waarbij de hoogte van de verplichting wordt bepaald op basis van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur).

In de kwalitatieve beschrijving is de ambitie, het benodigd risico en de gewenste zekerheid tot uiting gebracht. In de kwalitatieve risicohouding is echter ook een aantal additionele kwantitatieve uitgangspunten benoemd. Deze additionele uitgangspunten zijn hieronder vermeld.

1. De beleidsdekkingsgraad zou eens in de 40 jaar 90% mogen bereiken.
2. De omvang van een rechtenkorting tot 2% (voor spreiding) wordt geaccepteerd.
3. De beoogde gemiddelde jaarlijkse toeslagverlening bedraagt 50% van de prijsinflatie.

Deze additionele uitgangspunten zijn na het uitvoeren van de voorlaatste ALM studie geformuleerd en uit dien hoofde ook niet onderbouwd op basis van de uitkomsten vanuit die ALM studie.

Op basis van de uitkomsten van de ALM-studie in 2017 is geconcludeerd dat de additionele kwantitatieve uitgangspunten (bij vaststelling) niet reëel zijn (geweest). Zeker als het feit in ogenschouw wordt genomen dat de financiële positie van het pensioenfonds in de afgelopen jaren sterk is verbeterd. Op basis hiervan heeft het bestuur zich uitgesproken voor het verwijderen van de additionele kwalitatieve uitgangspunten uit de kwalitatieve risicohouding.

Bijstelling risicohouding

Het verwijderen van de additionele kwantitatieve uitgangspunten in de kwalitatieve risicohouding heeft geen enkele invloed op de uitkomsten van de haalbaarheidstoets. Zoals hierna wordt aangegeven heeft het bestuur besloten de uitkomsten van de (aanvangs) haalbaarheidstoets opnieuw vast te stellen inclusief extra toeslagen. Op basis hiervan zouden betrokken partijen tot bijstelling van de lange termijn risicohouding kunnen komen.

De mogelijke aanpassing van de risicohouding vloeit alleen voort uit de verwerking van de extra toeslagen en geeft daarmee een betere representatie van de werkelijkheid. Voorts zorgt deze aanpassing voor consistentie tussen de risicohouding en ALM studie. Het bijstellen van de risicohouding wordt verder opgepakt in 2018. De raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan zullen hierbij nauw betrokken worden.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in het te verwachten pensioenresultaat op pensioenfondsniveau en de risico's die daarbij spelen, gegeven de financiële opzet van het pensioenfonds. In de haalbaarheidstoets worden de door het pensioenfonds gedefinieerde (lange termijn) ondergrenzen getoetst. De toets wordt uitgevoerd conform het betreffende artikel in het Besluit financieel toetsingskader en de nadere uitwerking in de Regeling Pensioenwet. Het pensioenfonds heeft in mei 2015 de aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. Ieder jaar wordt de haalbaarheidstoets uitgevoerd.

Bij het onderzoek naar de consistentie tussen de uitkomsten in de risicohouding en ALM studie is gebleken dat bij de risicohouding en haalbaarheidstoets geen rekening is gehouden met extra toeslagen. Het bestuur streeft –binnen het wettelijk kader– een zo hoog mogelijke toeslagverlening na, waarbij evenwel geen inhaaltoeslagen maar extra toeslagen worden verleend. Deze extra toeslagen waren –vanwege het discretionaire karakter– in de risicohouding en haalbaarheidstoets niet gemodelleerd. Het verwerken van de extra toeslagen in risicohouding en haalbaarheidstoets zorgt voor het bereiken van consistentie tussen de uitkomsten van de risicohouding en ALM studie en een betere representatie van de werkelijkheid.

Jaarlijkse haalbaarheidstoets

Met de jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt gemonitord in hoeverre het verwachte pensioenresultaat nog steeds aansluit bij de oorspronkelijk gewekte verwachtingen. Jaarlijks wordt vanuit de feitelijk financiële positie van het pensioenfonds getoetst of het verwachte pensioenresultaat in voldoende mate aansluit bij de door het pensioenfonds gekozen ondergrens en of het pensioenresultaat in het slechtweersscenario niet teveel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat op pensioenfondsniveau. De uitkomsten van de jaarlijkse haalbaarheidstoets van april 2017 zijn als volgt: uitgaande van de feitelijke dekkinggraad van 109,5% per 31 december 2016 bedraagt het pensioenresultaat voor het pensioenfonds gemiddeld circa 93% (in 2016 was dit 91%), maar als het tegengit (5e percentiel) circa 63% (in 2016 was dit 61%). De relatieve afwijking bedraagt daarmee 32% (in 2016 was dit 33%). Dit is een lichte verbetering ten opzichte van voorgaande jaar maar de uitkomst voldoet net niet aan de vastgestelde ondergrens van de maximale relatieve afwijking van 30%. De uitkomsten zijn nader besproken met de sociale partners. Het onderzoek naar de consistentie tussen de uitkomsten van de risicohouding en de ALM studie zullen in 2018 naar verwachting tot een bijstelling van de risicohouding leiden.

Pensioenpremie 2017

Het bestuur heeft eind oktober 2016 aan sociale partners een brief gestuurd over de premie en het opbouwpercentage in 2017. Net als het jaar ervoor heeft het bestuur sociale partners in overweging gegeven om de premie, die wordt gebruikt voor reservering ter financiering van de voorwaardelijke aanspraken uit hoofde van de overgangsregeling, in 2017 te bestemmen voor financiering van de pensioenopbouw. Op basis van de toen geldende omstandigheden was duidelijk dat het pensioenfonds eind 2016 over voldoende middelen zou beschikken om de overgangsregeling in de periode tot en met 2020 te financieren. Verder heeft het bestuur aangegeven dat indien de sociale partners uit gaan van het reguliere premiebudget van 19,49%, het opbouwpercentage voor 2017 0,96% zou worden.

De premie 2017 is door sociale partners bepaald op 22,5% van de pensioengrondslag (1/3 werknemer, 2/3 werkgever). Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen in 2017 is op grond van dit premiebudget 1,13%. In 2017 is geen overgangspremie geheven. In opdracht van sociale partners wordt het partnerpensioen en het wezenpensioen dat een deelnemer, die overlijdt in 2017, tot zijn pensioendatum nog had kunnen opbouwen vanaf 2017 vastgesteld op basis van het reglementaire opbouwpercentage van 1,13% (2017).

Onderdeel	Heffingsgrondslag	Reglementair te heffen premie %	Werkgevers premie %	Werknemers premie %
Premie voor opbouw ouderdoms- en partnerpensioen en risicodekkingen	Pensioengrondslag	22,50	15,00	7,50

Pensioenpremie 2018

De premie 2018 is door sociale partners net als in 2017 bepaald op 22,5% van de pensioengrondslag (1/3 werknemer, 2/3 werkgever). Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen in 2018 blijft op grond van dit premiebudget 1,13%. In 2018 zal wederom geen overgangspremie worden geheven.

Toeslagbeleid

Het pensioenfonds heeft de ambitie om de tijdens het deelnemerschap opgebouwde pensioenen van deelnemers alsmede de premievrije en ingegane pensioenen jaarlijks per 1 januari te verhogen op basis van de prijsinflatie. De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Er bestaat geen recht op toeslagen. Bovendien wordt er door het pensioenfonds geen bestemmingsreserve aangehouden en er wordt geen premie betaald om in de toekomst toeslagen te kunnen verlenen. De toeslagen worden derhalve gefinancierd uit rendement.

Met betrekking tot de mate van de feitelijke verlening van toeslagen voor rekening van het pensioenfonds wordt rekening gehouden met de uitgangspunten van het FTK. Er zal alleen toeslagverlening plaats kunnen vinden voor zover deze toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat de financiële positie van het pensioenfonds zodanig is dat de te verlenen toeslag ook naar verwachting in de toekomst verleend zal kunnen worden. Het bestuur hanteert voor een besluit over de feitelijke toeslagverlening de onderstaande beleidsstaffel, die is gebaseerd op wettelijke voorschriften, als leidraad.

Beleidsdekkingsgraad	Toeslagverlening (als percentage van de maatstaf)
Lager dan 110%	0%
Tussen 110% en 125%	Gedeeltelijk (voor zover ook in de toekomst te realiseren)
Hoger dan 125%	100%

Deze staffel geldt als huidig kader; bij de jaarlijkse besluitvorming zal het bestuur andere relevante economische omstandigheden (zoals economische vooruitzichten en verwachte bestandsontwikkeling) in ogenschouw nemen.

De grens voor volledige toeslagverlening wordt jaarlijks vastgesteld zodanig dat deze voldoet aan de eis van toekomstbestendigheid.

Per 31 december 2017 bedraagt voor het pensioenfonds deze grens, op basis van de rentetermijnstructuur per die datum, 125%.

De (gedeeltelijke) toeslagverlening wordt gerelateerd aan de maatstaf (prijsinflatie), maar de toeslagverlening bedraagt nooit meer dan de feitelijke stijging van het (afgeleide) consumentenprijsindexcijfer (periode oktober-oktober), zoals vastgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek. Als peildatum voor het toeslagbesluit per 1 januari van enig boekjaar wordt uitgegaan van de beleidsdekkingsgraad (en de grens voor volledige toeslagverlening) per 31 oktober van het voorgaande boekjaar.

Indien de dekkingsgraad gelijk is aan of hoger is dan de grens voor volledige toeslagverlening kan er volledige toeslagverlening plaatsvinden. Bij hogere dekkingsgraden kan worden gekeken naar de mogelijkheden tot het verlenen van extra toeslagen.

Toeslagen die in voorgaande jaren niet zijn toegepast zullen in de toekomst niet worden gerepareerd. Het bestuur wil wel ruimte laten voor extra toeslagen wanneer de financiële positie dat toestaat.

Toeslagverlening 2017

Per 31 oktober 2016 was de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds gelijk aan 105,0%. Deze dekkingsgraad is lager dan de toeslagdrempel van 110%, waardoor geen toeslag per 1 januari 2017 mogelijk was. Het bestuur heeft in zijn vergadering van 29 november 2016 dan ook besloten om de opgebouwde pensioenen van de deelnemers alsmede de premievrije en ingegane pensioenen per 1 januari 2017 niet te verhogen (de stijging van de prijsinflatie in de referteperiode was 0,36%).

Toeslagverlening 2018

Voor het toeslagbesluit per 1 januari 2018 wordt als peildatum uitgegaan van de beleidsdekkingsgraad (en de grens voor volledige toeslagverlening) per 31 oktober 2017. Per 31 oktober 2017 was de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds gelijk aan 113,8%. Deze dekkingsgraad is hoger dan de toeslagdrempel van 110%, waardoor een toeslag per 1 januari 2018 mogelijk was.

Het bestuur heeft in zijn vergadering van 29 november 2017 dan ook besloten om de opgebouwde aanspraken van de actieve deelnemers alsmede de premievrije en ingegane pensioenen per 1 januari 2018 te verhogen met 0,59% (de stijging van de prijsinflatie in de referteperiode was 1,34%).

In onderstaande de tabel ziet u de toeslagverlening en onze ambitie van de afgelopen 10 jaren.

	toeslag in %	onze ambitie in % ¹⁾
2018	0,59	1,34
2017	0,00	0,36
2016	0,20	0,44
2015	0,00	0,60
2014	0,00	0,53
2013	0,00	0,63
2012	0,00	1,40
2011	0,00	2,33
2010	0,00	1,38
2009	0,00	0,40

1) Als prijsstijging in deze kolom wordt getoond de ambitie van ons fonds: de Consumenten Prijs Index alle bestedingen afgeleid van het CBS over de maanden oktober tot oktober in het vorige jaar. De ambitie van ons fonds in de jaren 2012 tot en met 2014 was 70% van deze prijsstijging.

Kortingsbeleid

Het pensioenfonds kan de pensioenen uitsluitend verminderen indien:

- a. het pensioenfonds gezien de beleidsdekkingsgraad niet voldoet aan de eisen ten aanzien van het minimaal vereist eigen vermogen of de eisen ten aanzien van het vereist eigen vermogen;
- b. het pensioenfonds niet in staat is binnen de looptijd van het herstelplan te voldoen aan de eisen ten aanzien van het minimaal vereist eigen vermogen of het vereist eigen vermogen zonder dat de belangen van deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden of de werkgevers onevenredig worden geschaad; en
- c. alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet in het herstelplan.

Deze situatie kan zich voordoen indien:

- Uit het herstelplan blijkt dat met inzet van overige financiële sturingsmiddelen herstel tot aan het niveau van het vereist eigen vermogen binnen de wettelijke termijnen niet mogelijk is (dit betreft de 'herstelplankorting'). Vermindering van aanspraken zal dan in beginsel gespreid plaatsvinden waarbij de hoogte van de korting in principe maximaal 1% per jaar bedraagt. De periode van spreiding is afhankelijk van de hoogte van de korting. Alleen de korting in het eerste jaar zal onvoorwaardelijk worden toegepast. Eventuele kortingen in latere jaren zullen alleen worden toegepast indien en voor zover dit noodzakelijk blijkt bij het in dat jaar op te stellen herstelplan;
- Indien de beleidsdekkingsgraad op vijf achtereenvolgende (jaarlijkse) evaluatiemomenten lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad en tevens de dekkingsgraad op dat moment lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad (dit betreft de 'maatregel minimaal vereist eigen vermogen'). Het pensioenfonds zal in dat geval genoodzaakt zijn de situatie van een dekkingstekort per direct op te heffen door het korten van de pensioenen. Deze korting is onvoorwaardelijk en zal worden uitgespreid waarbij in beginsel maximaal 5% per jaar wordt gekort maar over een periode van maximaal 5 jaar.

Indien wordt overgegaan tot een korting wordt een uniform kortingspercentage (voor deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden) als uitgangspunt genomen.

Herstelplan

Zolang er sprake is van een beleidsdekkingsgraad die lager is dan de vereiste dekkingsgraad zal er jaarlijks een herstelplan moeten worden opgesteld. Het pensioenfonds verkeerde op 1 januari 2017 in een tekortsituatie en moest daarom vóór 1 april 2017 een herstelplan bij DNB indienen. Uit het herstelplan, zoals door het bestuur vastgesteld in zijn vergadering van 15 maart 2017, bleek dat op basis van de gehanteerde veronderstellingen het pensioenfonds naar verwachting in de loop van 2023 uit tekort is en de beleidsdekkingsgraad aan het einde van het herstelplan naar verwachting boven het niveau van de vereiste dekkingsgraad ligt. Hierbij zou sprake kunnen zijn van een (gedeeltelijke) toeslagverlening vanaf 2018 en zou geen sprake zijn van het toepassen van een korting.

Op 28 maart 2017 heeft het pensioenfonds het herstelplan ingediend bij DNB. DNB heeft op 19 mei 2017 schriftelijk laten weten dat zij instemmen met het herstelplan van het pensioenfonds.

De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2017 is lager dan de vereiste dekkingsgraad. Het pensioenfonds moet vóór 4 april 2018 een nieuw herstelplan indienen. Het herstelplan toont aan dat het fonds naar verwachting tijdig uit herstel komt. Het herstelplan is op 3 april 2018 bij DNB ingediend. Op 18 mei 2018 heeft DNB ingestemd met het herstelplan.

2.3 Toekomst pensioenfonds

Representativiteitstoets

Op 9 april 2014 heeft de Staatssecretaris besloten de verplichtstelling in stand te laten vanwege de bijzondere omstandigheden in de bedrijfstak en het perspectief op verbetering van de representativiteit. Het pensioenfonds heeft op 8 januari 2018 een brief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ontvangen waarin wordt aangegeven dat 22 januari 2018 de vijf-jaarstermijn is verstreken. Er zal in het kader van de periodieke representativiteitstoets wederom beoordeeld worden of voor de verplichtstelling nog voldoende draagvlak bestaat. De verantwoordelijkheid voor de nieuwe representativiteitstoets ligt bij de sociale partners. Een delegatie van het bestuur heeft hierover in 2017 en 2018 regelmatig overleg gehad met de sociale partners. Uit de berekening blijkt dat de representativiteit onvoldoende is. Op 2 mei 2018 is het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geïnformeerd dat de uitkomst van de representativiteitstoets 40,7% bedraagt. De "Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000" voorziet in een hertoetsing na twee jaar. Met sociale partners zal in 2018 onderzocht worden hoe de representativiteit verhoogd kan worden.

Strategie van het pensioenfonds

Het pensioenfonds heeft in september 2015 een strategie vastgesteld. In september 2017 heeft het pensioenfonds de eerder vastgestelde strategie geëvalueerd en bijgesteld.

Samenvatting

De huidige omgeving van het pensioenfonds wordt gekenmerkt door een groot aantal onzekerheden. Wordt de verplichtstelling afgeschaft in verband met het niet behalen van de representativiteitstoets? Hoe ontwikkelt de discussie zich omtrent het nieuwe pensioenstelsel? Het pensioenfonds wil ten behoeve en in opdracht van werkgevers en werknemers in de Rijn- en Binnenvaart de verplicht gestelde pensioenregeling uitvoeren. Hierbij streeft het naar het realiseren van een geïndexeerd pensioen bij een beperkte en vastgestelde maximale kans op korting van de nominale pensioenrechten. De door het pensioenfonds benoemde kernwaarden staan hierbij centraal.

Toekomstvisie 2021

Op basis van deskresearch en diverse bijeenkomsten zijn voor het pensioenfonds de relevante ontwikkelingen voor de toekomst geïdentificeerd. Hiervoor wordt een horizon gehanteerd van vijf jaren. Dit betreft onder meer de ontwikkelingen op het gebied van innovatie & digitalisering, de consoliderende pensioenmarkt en het eventueel vervallen van de grote verplichtstelling door het niet behalen van de representativiteitstoets. Omdat de toekomst echter niet valt te voorspellen heeft het pensioenfonds de volgende kansen en bedreigingen geïdentificeerd:

Kansen

- Digitalisering & technologische vernieuwing
- Schaalvergroting door samenwerking met andere (maritieme) pensioenfondsen
- De veranderende pensioenbehoefte van deelnemers
- Elektronische communicatie
- Aanpassing werkingssfeer van de verplichtstelling

Bedreigingen

- Niet behalen van de representativiteitstoets
- Onzekerheid over de omvang van het deelnemersbestand door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt
- Uitblijven van duidelijkheid betreffende het nieuwe pensioenstelsel
- Vervallen van het wettelijke stelsel van verplichtstelling

Van toekomstvisie naar speerpunten

Om vanuit de kansen en risico's te komen tot een aantal strategische opties is een inventarisatie gemaakt van sterke punten en verbeterpunten van de eigen organisatie. Door deze af te zetten tegen de kansen en bedreigingen uit de ontwikkelingen en de scenario's zijn vier speerpunten voor de toekomstige strategie geformuleerd:

Speerpunten strategie

- Behouden van de binding en vertrouwen met belanghebbenden ((gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers) & sociale partners)
- Voorbereid zijn op grote veranderingen in het pensioenstelsel
- Voorbereid zijn op het eventueel vervallen van de verplichtstelling
- Kostenefficiëntie voor een financieel optimaal pensioenresultaat

De speerpunten geven richting voor de korte- en middellange termijn bij het maken van strategische keuzes.

Het bestuur heeft een aantal strategische acties benoemd die het bestuur vanaf 2018 zal gaan uitvoeren.

2.4 Goed pensioenfondsbestuur

2.4.1 Governance kwaliteitsverbetering bestuur pensioenfonds

Het bestuur van het pensioenfonds heeft een paritair bestuursmodel. De sociale partners doen een voordracht voor bestuursleden. Deze bestuursleden moeten voldoen aan de geschiktheidseisen die het bestuur stelt. Daarmee wordt gestreefd naar een kwalitatief goede sturing op het uitvoeren van de door de sociale partners overeengekomen pensioentoezegging, hetgeen in het belang is van de deelnemers en werkgevers. Indien kandidaten niet gevonden worden binnen de eigen geledingen dan is het binnen dit model mogelijk dat sociale partners externe deskundigen voordragen namens de werkgevers- of werknemersverenigingen. Het paritaire model kent een adequate vertegenwoordiging van alle risicodragers. Het bestuur heeft besloten tot rechtstreekse verkiezing van een bestuurslid namens pensioengerechtigden. Sinds 1 juli 2014 bestaat het bestuur uit vier vertegenwoordigers namens de werkgevers, drie namens de werknemers en een namens de pensioengerechtigden. De evaluatie van het portefeuillehoudersmodel is in 2017 opgestart.

De procedures rondom benoeming, ontslag en schorsing van bestuursleden, leden van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht zijn vastgelegd in de statuten en de reglementen van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Deze reglementen zijn gepubliceerd op de website van het pensioenfonds.

Code Pensioenfonds

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfonds in werking getreden als document van zelfregulering van de sector. De Code gaat in op het besturen van een pensioenfonds, het intern toezicht daarop en over het afleggen van verantwoording over wat het pensioenfonds doet, wat een pensioenfonds gepland en gerealiseerd heeft. Per 1 juli 2014 is de Code ook wettelijk verankerd in de Pensioenwet. De Code is gebaseerd op het 'pas toe, of leg uit'-beginsel. Het volledig volgen van alle normen uit de Code is dus niet verplicht. Wel wordt ieder pensioenfonds geacht aan te kunnen geven waarom ze bepaalde afwijkende keuzes hebben gemaakt.

Het bestuur van het pensioenfonds committeert zich aan de Code Pensioenfonds. Voor een groot deel voldeed het pensioenfonds reeds aan de principes bij de invoering per 1 januari 2014. Voor principes waaraan nog niet werd voldaan heeft het bestuur in 2014 de eventueel benodigde acties geformuleerd. In bepaalde gevallen wijkt het pensioenfonds op het moment van vaststellen van dit verslag nog af van normen uit de Code. Hieronder treft u hiervan per norm een korte toelichting aan.

normnr	Inhoud norm	Toelichting op afwijking
39	Het bestuur bevordert dat de dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. Met een klokkenluidersregeling kunnen degenen die financieel afhankelijk zijn van de dienstverlener, zonder gevaar voor hun positie rapporteren over onregelmatigheden binnen de onderneming. Dit kan gaan om onregelmatigheden van algemene, van operationele en van financiële aard.	In 2017 zijn de geldende klokkenluidersregelingen bij de uitbestedingspartijen nog niet opgevraagd. Dit is als actie benoemd voor 2018.
67	In het bestuur en het verantwoordingsorgaan zitten ten minste één man en één vrouw	In het bestuur zitten geen vrouwen en geen leden jonger dan 40 jaar. Bij nieuwe benoemingen wordt hiermee zoveel mogelijk rekening gehouden. Er is wel een vrouwelijk aspirant-bestuurslid. In de raad van toezicht zitten twee vrouwelijk leden, waaronder de voorzitter. Sociale partners benoemen de leden van het verantwoordingsorgaan. Het pensioenfonds heeft sociale partners gevraagd om bij toekomstige benoemingen rekening te houden met het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds. In het verantwoordingsorgaan is sinds 7 september 2016 één van de plaatsvervangende leden vrouw.
68	In het bestuur en het verantwoordingsorgaan zitten ten minste één lid boven en één lid onder 40 jaar	In het verantwoordingsorgaan zitten geen leden jonger dan 40 jaar. Sociale partners benoemen de leden van het verantwoordingsorgaan. Het pensioenfonds heeft sociale partners gevraagd om bij toekomstige benoemingen rekening te houden met het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds.

2.4.2 Geschiktheid bestuursleden

Een pensioenfondsbestuurder moet vanaf zijn benoeming geschikt zijn. Het bestuur wil de geschiktheid en daarmee de deskundigheid binnen het bestuur waarborgen en hanteert voor de werving en selectie van nieuwe bestuursleden en voor de periodieke beoordeling van bestuursleden een functieprofiel. Het geschiktheidsbeleid en het geschiktheidsplan zijn in 2017 geactualiseerd.

Nieuwe bestuursleden worden getoetst aan het functieprofiel dat door het bestuur is vastgesteld. Als het bestuur van mening is dat de voorgedragen persoon niet voldoet aan het functieprofiel, zal het bestuur de voordragende partij vragen een nieuwe persoon voor te dragen. Het bestuur geeft aan op basis van welke overwegingen een voorgedragen persoon al dan niet tot bestuurslid wordt benoemd. Alvorens het nieuwe bestuurslid conform de statuten wordt benoemd, dient deze getoetst te worden door DNB. DNB houdt bij toetsing op geschiktheid voorafgaand aan het aantreden van een bestuurslid rekening met de inhoud van de functie en de omvang, complexiteit en het risicoprofiel van het pensioenfonds. Daarnaast wordt er tevens rekening gehouden met samenstelling en het functioneren van het bestuur als geheel; bij nieuwe benoemingen van bestuursleden zal zo mogelijk worden gezocht naar personen met competenties, die binnen de samenstelling van het bestuur op dat moment minder sterk aanwezig zijn. De overwegingen tot benoeming worden zorgvuldig vastgelegd.

Geschiktheidsbevordering

Het bestuur vindt permanente scholing noodzakelijk, voor het bestuur als geheel en voor bestuursleden afzonderlijk. Het bestuur heeft in 2017 diverse heidagen gevolgd op het gebied van vermogensbeheer en risicomanagement. Verder hebben de bestuursleden literatuur bijgehouden, seminars en lezingen op pensioengebied bijgewoond en ervaringen met andere bestuursleden uitgewisseld. Tevens hebben een aantal bestuursleden een opleiding gevolgd. In 2017 is het (individuele) opleidingsplan 2018 vastgesteld.

2.4.3 Diversiteit

Het bestuur van het pensioenfonds heeft op 30 april 2015 diversiteitsbeleid vastgesteld. De eerste prioriteit bij de samenstelling van de organen van het pensioenfonds is de geschiktheid van personen. Kennis, vaardigheden en professioneel gedrag zijn hierbij leidend. De geschiktheidseis komt tot uitdrukking in de toepasselijke profielschetsen. Daarnaast is het bestuur van mening dat het functioneren van de pensioenfondsorganen beter wordt door het inzetten van diverse vaardigheden en zienswijzen. Dit kan worden aangeduid met complementariteit en diversiteit.

Diversiteitsdoelstellingen

De samenstelling van de organen van het pensioenfonds moet een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van de samenstelling van het deelnemersbestand van het pensioenfonds voor wat betreft leeftijd en geslacht. Concreet betekent dit dat het bestuur ernaar streeft dat er ten minste één vrouw en ten minste één 40-minner zitting heeft in:

- a. het bestuur;
- b. het verantwoordingsorgaan; en
- c. de raad van toezicht.

Bestuur

Voor wat betreft het bestuur voldoet het pensioenfonds deels aan de diversiteitsdoelstellingen: het pensioenfonds kent geen vrouwelijke bestuurder, het pensioenfonds heeft echter wel een vrouwelijk aspirant bestuurder. In het bestuur zitten geen leden jonger dan 40 jaar. Bij vervulling van een vacature wordt actief gezocht naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Hiertoe zal het bestuur onder meer bij het opstellen van een profielschets voor een vacature in het bestuur rekening houden met het diversiteitsbeleid. Kennis, vaardigheden en professioneel gedrag blijven echter leidend.

Verantwoordingsorgaan

Voor wat betreft het verantwoordingsorgaan voldoet het pensioenfonds deels aan de diversiteitsdoelstellingen. De werkgevers- en werknemersverenigingen in de binnenvaartsector zijn (naar aanleiding van een statutenwijziging van het pensioenfonds) sinds 30 maart 2015 verantwoordelijk voor de benoeming van de (nieuwe) leden van het verantwoordingsorgaan. In 2017 is de vacature voor de positie van plaatsvervanger namens de werkgevers ingevuld door een vrouw. In het verantwoordingsorgaan zitten geen leden jonger dan 40 jaar.

Raad van toezicht

Op het aspect van het geslacht voldoet de raad van toezicht het aan de diversiteitsdoelstellingen: twee van de drie leden is vrouw. In de raad van toezicht zitten geen leden jonger dan 40 jaar.

Verantwoording

Hel bestuur beoordeelt jaarlijks in hoeverre de gestelde diversiteitsdoelstellingen zijn gehaald en legt hierover verantwoording af in het jaarverslag. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid. De evaluatie van het diversiteitsbeleid staat op de agenda van 2018.

2.4.4 Beloningsbeleid

Het bestuur heeft een beloningsbeleid vastgesteld. Onderdeel daarvan is een regeling voor de beloning van bestuursleden.

Het bestuur stelt eisen aan de geschiktheid van bestuursleden. Het is voor de deelnemers en overige betrokkenen van belang dat het bestuur, als eindverantwoordelijke van een financiële instelling, professioneel opereert. Daar hoort ook een adequate vergoeding voor bestuursleden tegenover te staan. De vergoeding aan bestuursleden is in beginsel gebaseerd op de (arbeids)tijdsbesteding en –indien aan de orde– ter vergoeding van de inkomsten die de werkgever van het bestuurslid derft voor beschikbaarstelling. Daarbij dient uitdrukkelijk rekening te worden gehouden met het feit dat het pensioenfonds een stichting is zonder winstoogmerk.

Bestuursbeloning 2017

Ieder bestuurslid ontvangt een vaste vergoeding per jaar. De vergoeding wordt gebaseerd op de tijdsbesteding van een bestuurslid, waarbij de volgende uitgangspunten zijn gehanteerd:

- Er wordt uitgegaan van de kwalificatie 'klein pensioenfonds' van de Pensioenfederatie waarbij de totale werkgeverslasten op fulltime jaarbasis voor een bestuurslid in dienst van een vakorganisatie € 100.000,- bedragen.
- De gemiddelde tijdsbesteding van een bestuurslid is 1 dag per week. Voor de voorzitter en vice-voorzitter is de gemiddelde tijdsbesteding 1,5 dag en voor een aspirant bestuurslid 0,5 dag.

De vergoedingsregeling voor de voorzitter van het verantwoordingsorgaan is per 1 januari 2017 aangepast. Doelstelling van het bestuur is om per 1 januari 2018 een nieuw beloningsbeleid te hebben. Het jaar 2017 is gebruikt voor het ontwerpen van een nieuw, evenwichtig en onderbouwd beleid. Om invulling te geven aan een nieuw onderbouwd beleid heeft het bestuur over de periode april 2017 tot en met september 2017 besloten om tijd te schrijven. Op basis van het tijdsschrijven is getoetst of het gemiddeld aantal bestede uren per week gemiddeld gelijk is aan uitgangspunt van het beloningsbeleid (1 dag per week). In de bestuursvergadering van 29 november 2017 heeft het bestuur besloten een werkgroep in te stellen. Deze werkgroep heeft uiteindelijk een voorstel gedaan tot het beloningsbeleid 2018. Het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht zijn beiden vanaf de start van het proces op de hoogte gehouden. In de bestuursvergadering van 16 april 2018 heeft het bestuur een voorgenomen besluit genomen tot het wijzigen van het beloningsbeleid. Dit beloningsbeleid is vervolgens ter advisering naar het verantwoordingsorgaan gestuurd en zal na een advies van het verantwoordingsorgaan ter goedkeuring naar de raad van toezicht worden gestuurd.

2.4.5 Intern toezicht en verantwoordingsorgaan

Raad van toezicht

Het intern toezicht wordt uitgevoerd door een permanente raad van toezicht. De raad van toezicht legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag (zie hoofdstuk 4).

Verantwoordingsorgaan

Het pensioenfonds heeft een verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, het door het bestuur uitgevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan legt zijn oordeel ten minste één keer per jaar schriftelijk vast. Dit oordeel en de reactie van het bestuur daarop worden gepubliceerd in het jaarverslag (zie hoofdstuk 3).

2.4.6 Integriteitsbeleid

Het pensioenfonds heeft een integriteitsbeleid en een beleid inzake belangenverstrengeling. Verder is er een gedragscode.

Gedragscode

De gedragscode moet worden nageleefd door de (aspirant) leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en de medewerkers van het bestuursbureau. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen teneinde belangenconflicten tussen het pensioenfonds en betrokkenen te voorkomen. Daarnaast regelt de gedragscode hoe moet worden omgegaan met vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds. De gedragscode bevordert de transparantie en zorgt ervoor dat alle verbonden personen, ook voor hun eigen bescherming, duidelijk weten wat wel en wat niet is geoorloofd. Elke verbonden persoon verklaart schriftelijk de gedragscode te zullen naleven. De gedragscode is op 24 oktober 2017 aangepast. GBA fungeerde over 2017 als externe compliance officer. Vanuit die functie is GBA verantwoordelijk voor de uitoefening van het toezicht op de naleving van de gedragscode. De compliance officer beoordeelt de correcte naleving van de gedragscode door alle betrokkenen jaarlijks een vragenlijst te verstrekken en te rapporteren over de naleving. De rapportage inzake naleving van de gedragscode over 2017 is in de bestuursvergadering van 16 april 2018 door het bestuur besproken. De compliance officer heeft geen overtredingen van de gedragscode geconstateerd.

Het pensioenfonds heeft op 22 november 2017 aan alle uitbestedingspartijen gevraagd of de uitbestedingspartijen kunnen verklaren dat hun gedragscode minimaal gelijkwaardig is aan die van het pensioenfonds. In de bestuursvergadering van 19 maart 2018 heeft het bestuur geconcludeerd dat alle gedragscodes van de uitbestedingspartijen van het pensioenfonds gelijkwaardig zijn aan die van het pensioenfonds.

Incidenten- en klokkenluidersregeling

Incidenten kunnen een gevaar vormen voor de integere en beheerste bedrijfsvoering van het pensioenfonds. Het bestuur van het pensioenfonds heeft een incidentenregeling vastgesteld. De incidentenregeling geeft aan welke stappen worden gevolgd als het vermoeden bestaat dat er sprake is van een incident binnen het pensioenfonds. Het doel van de regeling is het voorkomen van schade aan de beheerste en integere bedrijfsvoering en goede naam van het pensioenfonds, alsmede het beperken van mogelijke gevolgschade. De regeling geeft aan hoe verbonden personen van het pensioenfonds incidenten kunnen melden en hoe met een melding zal worden omgegaan. De regeling bevat waarborgen voor de bescherming van de verbonden persoon die te goeder trouw melding maakt van een incident (klokkenluidersregeling). In het verslagjaar heeft geen melding van incidenten binnen het pensioenfonds plaatsgevonden.

2.4.7 Functioneringsgesprekken en zelfevaluatie

De vorige evaluatie heeft plaatsgevonden op 27 september 2016 waarbij een externe en onafhankelijke consultant het proces van de evaluatie heeft begeleid. In 2017 hebben individuele functioneringsgesprekken plaatsgevonden en is de voorzitter geëvalueerd. Tijdens deze gesprekken is ook aandacht besteed aan de het handelen van het bestuur als collectief.

De zelfevaluatie 2018 zal plaatsvinden in het derde kwartaal 2018 waarbij een externe en onafhankelijke consultant het proces van de evaluatie zal begeleiden.

2.4.8 Uitbestedingsbeleid

Het bestuur van het pensioenfonds heeft activiteiten uitbesteed aan externe partijen. Deze partijen kunnen activiteiten beter en/of tegen lagere kosten uitvoeren dan het pensioenfonds zelf. Ook in het kader van functiescheiding kan het gewenst zijn activiteiten uit te besteden. Doelstelling bij het uitbestedingsbeleid is het waarborgen van de kwaliteit van de dienstverlening door de uitbestedingspartners en het waarborgen dat het pensioenfonds 'in control' is ten aanzien van de uitbestede activiteiten. Het bestuur blijft te allen tijde eindverantwoordelijk voor de activiteiten van het pensioenfonds en houdt dan ook toezicht op externe partijen. Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsbeleid, dat het bestuur heeft vastgelegd in een beleidsdocument. Daarin beschrijft het bestuur onder meer het doel en de reikwijdte van het uitbestedingsbeleid, de uitgangspunten die worden gehanteerd in geval van uitbesteding, de criteria voor de selectie van een uitbestedingsrelatie en de waarborgen en normen voor de kwaliteit van uitbestede werkzaamheden. Het bestuur heeft de 'guidance uitbesteding' van DNB betrokken bij de vaststelling van het uitbestedingsbeleid.

2.4.9 Klachten- en geschillenprocedure

Het bestuur van het pensioenfonds zorgt voor een adequate interne klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is via de website van het pensioenfonds. Onderdeel van de Klachten- en geschillenprocedure is de mogelijkheid van het instellen van beroep tegen een beslissing van het bestuur bij de Ombudsman Pensioenen. In het verslagjaar is geen sprake geweest klachten die het formele traject zijn ingegaan en evenmin van veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.

2.4.10 Overig

Pensioenadministratie en bestuursondersteuning

In 2016 heeft het bestuur zich gericht op de kwaliteit van zowel de pensioenadministratie als de bestuursondersteuning. Na een uitgebreide aanbestedingsprocedure, voorbereid en gecoördineerd door een bestuurlijke werkgroep en ondersteund door externe deskundigen, heeft het bestuur besloten om de pensioenadministratie per 1 januari 2017 te laten verzorgen door AZL N.V.. Per 1 januari 2017 wordt de bestuursondersteuning in de vorm van een eigen bestuursbureau verzorgd door Montae B.V.. In paragraaf 2.8 treft u meer informatie aan over de pensioenadministratie.

2.5 Communicatie

Het bestuur heeft een meerjarencommunicatiebeleidsplan opgesteld. Het huidige beleidsplan is vastgesteld voor de periode 2016-2019. Het bestuur stelt daarnaast ieder jaar een communicatiejaarplan op met de daarbij behorende acties. Het pensioenfonds heeft in 2017 de aangesloten werkgevers, de deelnemers en de pensioengerechtigden schriftelijk geïnformeerd over algemene en specifieke zaken betreffende het pensioenfonds en de pensioenregeling. In 2016 is er een start gemaakt met communiceren over de transitie pensioenadministratie naar AZL N.V. per 1 januari 2017. In 2017 is hier een vervolg aan gegeven en is de communicatie geïntensiveerd. Met name is er intensief gecommuniceerd met werkgevers en administratiekantoren om hen te begeleiden bij de overgang naar de nieuwe pensioenuitvoerder.

Communicatiemiddelen

In 2017 zijn vier digitale nieuwsbrieven verstuurd naar werkgevers en administratiekantoren en twee gedrukte edities van Pensioen Nieuws naar deelnemers, hun werkgevers en naar pensioengerechtigden. In deze communicatie-uitingen wordt de lezer voor meer informatie naar de website doorverwezen. Dit verhoogt de bekendheid van de website en stimuleert het verkeer naar de website. Het aantal bezoekers is in 2017 weer gegroeid, net als in 2016, ca. 15% (van ca. 8.000 naar ca. 9.200 bezoekers). Op de website is meer diepgaande informatie over het pensioenfonds en de pensioenregeling te vinden. Het pensioenfonds plaatst met regelmaat nieuws op de website via onder andere nieuwsupdates. De teksten op de site worden regelmatig geactualiseerd en verbeterd. Het pensioenfonds levert regelmatig een inhoudelijk artikel aan voor de nieuwsbrieven van de sociale partners. Op die manier worden de werkgevers- en werknemersverenigingen in de bedrijfstak ingezet als extra communicatiekanaal.

Wettelijk verplichte informatie

De Pensioenwet bevat uitgebreide informatieverplichtingen voor pensioenuitvoerders. Uit deze verplichtingen volgt dat het pensioenfonds onder meer op de volgende momenten verplichte informatie ten aanzien van de pensioensituatie moet verstrekken:

- aan deelnemers: bij aanvang deelneming en jaarlijks door middel van een uniform pensioenoverzicht (UPO);
- aan gewezen deelnemers: bij beëindiging van de deelneming en periodiek (om de vijf jaar);
- aan ex-partners: bij scheiding en periodiek (om de vijf jaar);
- aan pensioengerechtigden: bij pensioeningang en periodiek (jaarlijks);
- bij aanvang van deelname (sinds 1 juli 2016) laag 1 van Pensioen 1-2-3 als vervanger van de startbrief.

De actuele pensioenen worden vermeld op het digitaal pensioenoverzicht (www.mijnpensioenoverzicht.nl). De informatieverplichtingen van het pensioenfonds zijn in het pensioenreglement opgenomen, zodat betrokkenen uit dit reglement kunnen opmaken op welke momenten er bepaalde informatie aan hen moet worden verstrekt.

Vanaf 2015 is er aanvullende wetgeving voor pensioencommunicatie in werking getreden. Naast nieuwe kwaliteitsnormen voor pensioencommunicatie (correct, evenwichtig en tijdig) is er ook een aantal nieuwe communicatiemiddelen zoals de Pensioen 1-2-3, pensioenvergelijker en nieuw UPO format. Inmiddels heeft het pensioenfonds alle nieuwe verplichtingen succesvol doorgevoerd.

Deelnemers- en werkgeversbijeenkomst

In 2017 organiseerde het pensioenfonds twee bijeenkomsten. Op 5 april werd een bijeenkomst gehouden voor werkgevers en administratiekantoren. Tijdens deze bijeenkomst werd vooral stilgestaan bij de transitie en administratieve processen. Omdat een transitie veel vragen oproept is er gekozen om later in het jaar nog een bijeenkomst te houden. Deze bijeenkomst werd gehouden op 25 september. Naast werkgevers en administratiekantoren waren ook deelnemers aanwezig. Naast een update van transitie werd ook aandacht besteed aan pensioenactualiteiten en communicatie met deelnemers en werkgevers. Verder werd voor het eerst een interactieve digitale quiz ingezet om de "zwaardere" pensioeninhoud te delen met de deelnemers van deze bijeenkomst. Uit de terugkoppeling bleek dit een goede en ook leuke manier om informatie over te dragen. Uit de terugkoppeling van de bijeenkomst is lering getrokken en is een aantal punten meegenomen in het communicatiejaarplan voor 2018.

2.6 Toezichthouders AFM en DNB

Geen boetes en dwangsommen

Het afgelopen jaar zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. DNB en AFM hebben geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven. Er is geen bewindvoerder aangesteld. Het pensioenfonds had geen toestemming van de toezichthouder nodig bij het gebruik van de normale bevoegdheden.

Contacten AFM en DNB

AFM

De AFM is als toezichthouder belast met het bevorderen van een zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten, waaronder het bewaken van de informatie die pensioenfondsverschaffers ten aanzien van juistheid en begrijpelijkheid. Er is in verslagjaar 2017 één keer contact met AFM geweest. De AFM is op 13 juni 2017 geïnformeerd dat, door de overgang van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar AZL N.V., de aanlevering van gegevens aan het Pensioenregister vertraging heeft opgelopen. De AFM heeft naar aanleiding van deze brief geen aanvullende vragen gesteld.

DNB

DNB is als toezichthouder belast met het prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het pensioenfonds legt daarom structureel alle wijzigingen in statuten, reglementen, ABTN en de jaarstukken voor aan DNB. Verder informeert het pensioenfonds DNB met de voorgeschreven rapportages periodiek over de financiële situatie van het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds meegedaan met het onderzoek niet financiële risico's.

Contact met DNB

Er is reguliere correspondentie met de toezichthouder geweest in 2017. Zo heeft het pensioenfonds van DNB verschillende algemene brieven ontvangen over op dat moment actuele thema's voor pensioenfondsverschaffers. Dit zijn onder andere de toezichtthema's 2017, instructiebrieven over het indienen van het herstelplan, de ABTN en de haalbaarheidstoets. Specifieke brieven die het pensioenfonds

heeft ontvangen is de goedkeuringsbrief na het benoemen van een nieuw lid van de raad van toezicht en het akkoord op het door het pensioenfonds ingediende herstelplan. Ook is het strategiedocument naar DNB opgestuurd.

In het verslagjaar 2017 heeft DNB geen bezoek gebracht aan het pensioenfonds.

Toezichtthema's 2017 DNB

DNB heeft de 'Toezicht vooruitblik 2017' gepubliceerd waarin DNB een overzicht geeft van de prioriteiten in het komende jaar van het toezicht van DNB. De toezichtthema's zijn besproken met het bestuur. De conclusie was dat er geen onderwerpen zijn die niet bekend zijn bij het pensioenfonds of waar het pensioenfonds nog geen actie op ondernomen had. De doelstellingen voor pensioenfondsen van DNB waren:

- duidelijke verwachtingen bij deelnemers over mogelijke kortingen en het uitblijven van indexaties;
- verandervermogen, beheersing strategische risico's en effectiviteit van bestuursmodellen;
- houdbare bedrijfsmodellen en beheersbare en beheerste consolidatie en
- robuuste pensioenadministraties.

2.7 Externe ontwikkelingen

2.7.1 Verhoging AOW-leeftijd en fiscale pensioenrichtleeftijd

De AOW-leeftijd gaat in 2022 verder omhoog naar 67 jaar en 3 maanden. En de fiscale pensioenrichtleeftijd voor aanvullende pensioenen gaat in 2018 omhoog naar 68 jaar. Deze pensioenrichtleeftijd is een rekenleeftijd. Daarmee wordt de jaarlijkse maximaal toegestane fiscale pensioenopbouw berekend. Sociale partners hebben in 2017 besloten de pensioendatum te handhaven op 67 jaar.

2.7.2 Toekomst pensioenstelsel

Het huidige kabinet wil toe naar nieuwe pensioencontracten in 2020. Dit is opgenomen in het regeerakkoord 'vertrouwen in de toekomst'. De SER komt met een advies over de nieuwe pensioencontracten. Minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft gezegd ernaar te streven in het tweede kwartaal van 2018 een akkoord op hoofdlijnen te sluiten met werkgeversorganisaties en vakbonden over een hervorming van het pensioenstelsel.

2.7.3 Nieuwe Europese pensioenfondsenrichtlijn

Eind juni 2016 bereikten onder het Nederlandse voorzitterschap vertegenwoordigers van de Europese Commissie, de Raad en Europees Parlement een compromis over IORP-II (Institutions for Occupational Retirement Provision); de nieuwe pensioenfondsenrichtlijn. De nieuwe richtlijn voldoet niet aan alle wensen die Nederland had. Maar belangrijk is dat er geen hogere kapitaaleisen in deze IORP-II richtlijn staan. De uitgangspunten voor IORP-II zijn:

- zorgen voor duidelijke spelregels voor grensoverschrijdende activiteiten van pensioenfondsen (IORP's);
- zorgen voor goede governance en risicomanagement binnen IORP's;
- leveren van duidelijke en relevante informatie aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- zorgen dat de toezichthouders over de nodige instrumenten beschikken om effectief toezicht te kunnen houden.

Het streven van het kabinet is om de IORP-II richtlijn z.s.m., maar uiterlijk voor 13 januari 2019 (de deadline van de richtlijn) te hebben geïmplementeerd. Het voorgenomen wetsvoorstel tot implementatie is in de zomer van 2017 voorgelegd voor een toezichttoets van DNB en de AFM en inmiddels voor advies voorgelegd aan de Raad van State. De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft op 13 april 2018 de implementatiewet van de herziene IORP-richtlijn aangeboden aan de Tweede Kamer.

2.8 Pensioenparagraaf

Pensioenadministratie

Het bestuur heeft in 2016 besloten de deelnemers- en financiële administratie per 1 januari 2017 uit te besteden aan AZL N.V.. Het betreft naast de werkgevers-, deelnemers- en uitkeringsadministratie, ook verslaglegging en communicatie- advies en - uitvoering.

De overgang van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar AZL N.V. heeft veel overleg en afstemming gevergd tussen het bestuur en AZL N.V. om deze zorgvuldig te laten geschieden en de overgang voor werkgevers, deelnemers, pensioengerechtigden en andere belanghebbenden zo geruisloos mogelijk te laten zijn. De overgang is begeleid door een aparte stuurgroep, waar een aantal leden van het bestuur deel van uitmaakten, ondersteund door de transitie-manager van het pensioenfonds, Sprenkels & Verschuren. Tijdens iedere bestuursvergadering is de stand van zaken inzake de transitie en implementatie uitgebreid besproken. In de voortgangsrapportages waren opgenomen de knelpunten en risico's, welke activiteiten zijn opgestart en zijn afgerond en welke activiteiten gepland waren voor de volgende maanden.

2.8.1 Kenmerken van de pensioenregeling

In deze paragraaf is een beknopte omschrijving van de pensioenregeling opgenomen. Hieraan kunnen geen rechten worden ontleend.

Verplichtstelling

Deelname aan de pensioenregeling is verplicht voor alle werknemers, die krachtens een arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht in loondienst zijn van een werkgever en die krachtens dit dienstverband:

- a. werkzaam zijn op vaartuigen, die gebruikt worden ten behoeve van de nationale en/of internationale binnenscheepvaart (met uitzondering van de zogenaamde opstapper), waarbij onder binnenscheepvaart wordt verstaan de vrachtaart (exclusief het binnenbeurtvaartbedrijf) met binnenschepen, waaronder begrepen tankschepen, sleepschepen, sleepboten en duwboten, dan wel
- b. belast zijn met werkzaamheden van laden en lossen en van onderhoud en reparatie van de vaartuigen van de werkgever mits op hem Nederlandse loon- en arbeidsvoorwaarden van toepassing zijn of worden toegepast;

De verplichting om in het pensioenfonds deel te nemen de dag van indiensttreding bij een aangesloten werkgever. De toetredingsleeftijd van 21 jaar is, conform de verplichtstellingsbeschikking en in overleg met sociale partners, reglementair komen te vervallen per 1 januari 2017.

Pensioenregeling

Het karakter van de pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst. De belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling worden hieronder weergegeven.

Ouderdomspensioen (de in deze alinea genoemde bedragen zijn in hele euro's)

Het ouderdomspensioen is gebaseerd op een opbouwregeling (middelloonregeling). De regeling staat toe om binnen bepaalde grenzen zelf het tijdstip van uittreden te bepalen. De basis van de opbouwregeling is de pensioengrondslag. De pensioengrondslag is het salaris inclusief alle vaste en variabele loonbestanddelen minus de franchise. De franchise voor 2018 is vastgesteld op € 18.454,-. In 2017 was de franchise € 18.210,-.

Het opbouwpercentage van het ouderdomspensioen in 2018 bedraagt net als in 2017 1,13%. Sinds 1 januari 2013 wordt pensioen opgebouwd tot 67 jaar. Het pensioengevend loon is sinds 1 januari 2015 gemaximeerd. In 2018 op € 105.075,- (2017: € 103.317,-).

Partnerpensioen

Het partnerpensioen is gebaseerd op opbouwbasis. Gedurende het dienstverband is een partnerpensioen verzekerd van 70% van het bereikbare ouderdompensioen. Het is mogelijk het opgebouwde partnerpensioen uit te ruilen voor extra ouderdompensioen. Deze herschikking of uitruil is mogelijk bij beëindiging van het dienstverband of bij pensionering. Er is sprake geweest van een periode waarin het partnerpensioen op risicobasis was verzekerd. Hierdoor kan het partnerpensioen lager zijn dan 70% van het ouderdompensioen. De hoogte van het uiteindelijke partnerpensioen hangt dan af van de historie van de opbouw van het partnerpensioen en de gemaakte keuzes op de pensioeningangsdatum en uitdiensttreding voor uitruil van ouderdompensioen in partnerpensioen.

Partnerpensioen wordt toegekend vanaf de eerste dag van de maand van overlijden van de (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde en wordt uitgekeerd tot het einde van de maand van overlijden van de partner.

Wezenpensioen

Als een (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde overlijdt, bestaat er voor de kinderen recht op wezenpensioen. Gedurende het dienstverband is een wezenpensioen verzekerd van 14% van het bereikbare ouderdompensioen. Het wezenpensioen wordt toegekend vanaf de eerste dag van de maand van overlijden van de deelnemer tot einde van de maand waarin de 18e (voor studerende kinderen uiterlijk tot de 27e) verjaardag van het kind valt. Het wezenpensioen eindigt voorts op de laatste dag van de maand, waarin het kind overlijdt.

Overgangsregeling 2007 - voorwaardelijk pensioen

Op basis van het Sociaal Akkoord van 2004 heeft het pensioenfonds een voorwaardelijke toezegging gedaan, waarbij de toekenning en financiering plaatsvinden tot 1 januari 2021. De overgangsregeling 2007, waarin deze voorwaardelijke toezegging is vastgesteld, is opgenomen in het pensioenreglement.

Door sociale partners in de bedrijfstak Rijn- en Binnenvaart is in 2008 en 2009 overleg gevoerd over wijziging van de overgangsregeling. De gewijzigde regeling werd in 2009 met terugwerkende kracht tot 1 juli 2008 ingesteld. In 2013 zijn de reeds bestaande afspraken over de uitvoering door het pensioenfonds van de overgangsregeling 2007 vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst tussen sociale partners en het pensioenfonds. Daarin zijn tevens bepalingen opgenomen om te waarborgen dat het pensioenvermogen niet wordt vermengd met de voor deze regeling bestemde financiële middelen.

De overgangsregeling 2007 voorziet in een voorwaardelijke extra toekenning van ouderdompensioen en 70% partnerpensioen. Deze voorwaardelijke toekenning van ouderdompensioen bedraagt maximaal 23% van de opgebouwde aanspraak op ouderdompensioen (bij pensioenleeftijd 65 jaar) per 1 januari 2007.

De voorwaarden waaraan moet worden voldaan, zijn vastgelegd in het pensioenreglement. De belangrijkste voorwaarden zijn:

- deelnemer zijn op 31 december 2006 en 1 januari 2007 én
- onafgebroken deelnemer blijven tot 1 januari 2021 of, als de werknemer eerder met pensioen gaat, deelnemer blijven tot de pensioeningangsdatum.

Indien de deelnemer overlijdt vóór 1 januari 2021 wordt het partnerpensioen uit de overgangsregeling onvoorwaardelijk aan de partner toegekend op het moment van overlijden van de deelnemer. De voorwaardelijke toekenning van ouderdompensioen op basis van een pensioenleeftijd 65 jaar is per 1 januari 2013 collectief omgezet naar de nieuwe pensioenleeftijd van 67 jaar. Als de deelnemer het ouderdompensioen eerder laat ingaan, dan wordt het actuariael herrekend tot die eerdere ingangsdatum.

Sociale partners hebben in december 2017 afspraken gemaakt over o.m. het voor de financiering van de pensioenregeling beschikbare premiepercentage. Per 1 januari 2018 is deze voor een periode van 3 jaren (onder voorwaarden) vastgesteld op 22,5%. Omdat de reserve voor de financiering van de VPL afspraken inmiddels voldoende is gevuld, wordt voor dit doel geen premie meer geheven. Tevens hebben sociale partners besloten dat het onvoorwaardelijk maken van VPL aanspraken naar voren moet worden gehaald;

namelijk van 1 januari 2021 naar 31 december 2017 en dat het overschot in de VPL reserve moet worden aangewend voor extra indexatie en opbouw van actieve deelnemers. Omdat dit een aanpassing betekent van de eerdere, door het pensioenfonds aanvaarde, opdrachtverlening, moet het pensioenfonds op grond van de Pensioenwet een eigen beoordeling maken over eventueel met de aanpassing samenhangende risico's en of er sprake is (geweest) van een evenwichtige belangenafweging. Momenteel zijn sociale partners en het pensioenfonds hierover nog met elkaar in gesprek.

Garantieregelingen partnerpensioen

De pensioenregeling kent nog twee overgangsregelingen voor partnerpensioen. Dit zijn risicoverzekeringen voor dezelfde groep deelnemers, namelijk de deelnemers die al deelnamen op 31 december 2001 én 1 januari 2002 en vanaf 31 december 2006 tot aan de eerdere overlijdensdatum dan de pensioendatum (leeftijd 67 jaar) deelnemer blijven. In dat geval krijgt de partner van de deelnemer:

- een aanvullend levenslang partnerpensioen, bedoeld om het partnerpensioen dat vanaf 1 januari 2002 tot 1 januari 2007 verzekerd was op risicobasis (en dus niet meer werd opgebouwd) alsnog uit te keren bij vooroverlijden van de deelnemer; en
- een aanvullend tijdelijk partnerpensioen tot de eerste dag van de maand waarin de partner 65 jaar wordt, waarbij het partnerpensioen wordt aangevuld tot 100% van het ouderdompensioen zoals vastgesteld op 1 januari 2002.

2.9 Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

Het pensioenfonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Deze kosten kunnen worden onderverdeeld in kosten voor pensioenuitvoerings- en administratiekosten en kosten van het vermogensbeheer.

De kosten van het vermogensbeheer worden nader toegelicht in de beleggingsparagraaf (paragraaf 2.11.5).

Onderstaand is in dit kader een uitgebreide rapportage over de pensioenuitvoerings- en administratiekosten opgenomen.

De kosten worden gepresenteerd overeenkomstig de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten bedragen voor 2017 4.000 (2016: 2.904). In deze kosten zijn ook componenten opgenomen die toegerekend moeten worden aan vermogensbeheer, zoals een deel van de bestuurskosten en de kosten van het bestuursbureau. De kosten die toegerekend worden aan vermogensbeheer (420) zijn opgenomen in paragraaf 2.9. De totale pensioenuitvoerings- en administratiekosten in 2017 bedragen hiermee 3.580 (2016: 2.440).

De stijging van de pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn met name toe te wijzen aan de overgang van de pensioenadministratie van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar AZL N.V.. Deze kosten bestaan voor in totaal 559 uit implementatiekosten en correctiewerkzaamheden (op conversiebestanden en mutaties van vóór 2017). Bovendien heeft de vorige uitvoerder in totaal 525 in rekening gebracht voor administratiekosten en overdrachts- en beëindigingswerkzaamheden. Het pensioenfonds en Syntrus Achmea Pensioenbeheer zijn hierover nog in overleg. Ook de accountantskosten zijn toegenomen door extra controlewerkzaamheden in verband met de overgang naar de nieuwe administrateur. Voor een verdere specificatie wordt verwezen naar toelichting [18] in de "Toelichting op de staat van baten en lasten".

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten 2017 omgerekend naar kosten per deelnemer en pensioengerechtigde bedragen € 458 (2016: € 363).

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

	2017			2016		
	Pensioen- beheer	Vermogens- beheer	Totaal	Pensioen- beheer	Vermogens- beheer	Totaal
Administratiekosten regulier	1.272	0	1.272	1.273	115	1388
Administratiekosten incidenteel	1.084	0	1.084	177	0	177
Accountantskosten	84	29	113	28	28	56
Kosten actuaris	192	82	274	155	67	222
Bestuurskosten	289	0	289	343	0	343
Kosten bestuursbureau	415	285	700	318	231	549
Overige kosten	244	24	268	146	23	169
				0		
Totaal pensioenuitvoerings- en administratiekosten	3.580	420	4.000	2.440	464	2.904
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten per (actieve en pensioengerechtigde) deelnemer	€ 458			€ 363		
Genormaliseerde kosten (excl. incidentele administratiekosten) per deelnemer	€ 319			€ 337		

De administratiekosten bestaan uit kosten voor het verrichten van de navolgende diensten:

- communicatie-advies en uitvoering;
- werkgeversadministratie;
- deelnemersadministratie;
- uitkeringenadministratie;
- financiële administratie;
- verslaglegging;
- klachten en geschillen.

Het bestuur stelt zich ten doel kostenbewust te werken. Dit is één van de kernwaarden van het bestuur en vastgelegd in het Strategiedocument 2017-2021. Daarbij houdt het bestuur in ogenschouw dat kosten in relatie staan tot de gewenste beheersing van financiële en niet-financiële risico's. Het bestuur beziet kosten niet geïsoleerd van de primaire doelstelling om pensioenen te kunnen indexeren met daarbij een geaccepteerde kans om in tegenvallende situaties een beperkte korting te moeten toekennen.

2.10 Actuariële analyse

2.10.1 Actuariële analyse

In 2017 is een positief resultaat behaald van 69.236. Voor het verkrijgen van inzicht in de verschillende verlies- en winstbronnen is een actuariële resultatenanalyse gemaakt. Het resultaat is te verdelen naar de volgende deelresultaten:

	2017	2016
Actuariële analyse van het saldo		
Beleggingsopbrengsten	72.161	22.460
Premies	776	4.968
Waardeoverdrachten	-14	46
Kosten	0	0
Uitkeringen	-28	-26
Sterfte	1.711	791
Arbeidsongeschiktheid	24	-1.542
Reguliere mutaties	122	449
Toeslagverlening	-4.565	0
Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-755	375
Andere oorzaken	-196	283
	69.236	27.804

Het saldo uit hoofde van beleggingsopbrengsten (resultaat op rendement en rente) is 72.161 positief. De beleggingsopbrengsten zijn 60.705 positief. Daarnaast bedraagt het resultaat als gevolg van de onttrekking van de benodigde interest aan de technische voorziening 1.705 (de benodigde interest is gelijk aan de 1-jaars rente uit de rentetermijnstructuur per 31 december 2016: -0,217%). Ultimo 2017 heeft de omrekening plaatsgevonden van de technische voorziening op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2016, naar de rentetermijnstructuur per 31 december 2017. De gemiddelde rekenrente is met 0,2%-punten gestegen (ultimo 2017: 1,6%, ultimo 2016: 1,4%). De hogere rente leverde een positief resultaat op van 9.751 door onttrekking van dit bedrag aan de technische voorziening.

De ontvangen premie was lager dan de zuivere kostendeckende premie. Hierdoor ontstond een premieresultaat van 776.

De feitelijke, kostendeckende, en gedempte premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2017	2016
Feitelijke premie	21.609	23.567
Kostendeckende premie	24.471	21.668
Gedempte premie	13.859	14.350

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december van het voorgaand jaar gepubliceerd door DNB). Bij het vaststellen van de gedempte premie is rekening gehouden met een verwacht rendement. De feitelijke premie is in 2017 hoger dan de gedempte premie.

De samenstelling van feitelijke, kostendekkende, en gedempte premie is als volgt:

	2017	2016
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
- Actuarieel benodigd	6.097	7.121
- Opslag in stand houden vereist vermogen	1.274	1.346
- Opslag voor uitvoeringskosten	3.426	2.363
- Voorwaardelijke componenten	3.062	3.520
- Premiemarge	7.750	9.217
	21.609	23.567
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
- Actuarieel benodigd	17.407	16.236
- Opslag in stand houden vereist vermogen	3.638	3.069
- Opslag voor uitvoeringskosten	3.426	2.363
	24.471	21.668
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
- Actuarieel benodigd	6.097	7.121
- Opslag in stand houden vereist vermogen	1.274	1.346
- Opslag voor uitvoeringskosten	3.426	2.363
- Voorwaardelijke componenten	3.062	3.520
	13.859	14.350

De actuarieel benodigde premie bestaat uit de kosten voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst inclusief risicopremies voor overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.

2.10.2 Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

Het minimaal vereist eigen vermogen van het pensioenfonds bedraagt 104,2% van de technische voorzieningen en het vereist eigen vermogen bedraagt 120,9% van de technische voorzieningen. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo 2017 bedraagt 115,5%. Daarmee is de beleidsdekkingsgraad hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV), maar lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen (VEV), waardoor ultimo 2017 sprake is van een tekort.

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van het standaardmodel van DNB.

2.10.3 Oordeel van de waarmede actaris over de financiële positie

Het oordeel van de waarmede actaris over de financiële positie van het pensioenfonds is opgenomen in paragraaf 6.2.

2.11 Beleggingsparagraaf

2.11.1 Inleiding

Per einde 2017 wordt door het pensioenfonds dienstverlening afgenomen van de volgende vermogensbeheerders:

- AXA Investment Managers
- Florint Capital
- Syntrus Achmea Real Estate & Finance (SAREF)
- Northern Trust
- Partners Group

Aan Kas Bank is het beheer van valuta- en rentederivaten uitbesteed. Derivaten worden alleen afgesloten om bestaande risico's te verkleinen.

Het bestuur heeft, onder meer in de vorm van een service level overeenkomst en het instellen van portefeuillehouders, maatregelen getroffen om toezicht te kunnen uitoefenen op de activiteiten van de vermogensbeheerders. Hierbij is vooral het monitoren van het beleggen binnen de mandaten zoals verstrekt door het bestuur van belang. Bovendien wordt hierbij aandacht gegeven aan de aard, juiste interpretatie en uitvoering van beleggingen in lijn met de uitkomsten zoals de ALM-studie die door het bestuur periodiek wordt gemaakt en/of herijkt waarbij rekening wordt gehouden met de risicobereidheid van de deelnemers. Het pensioenfonds heeft bij de selectie van haar vermogensbeheerders rekening gehouden met haar beleid op het gebied van verantwoord beleggen. De vermogensbeheerders verstrekken ter controle interne beheersingsrapportages.

2.11.2 Jaaroverzicht 2017

Economische groei per regio

Het IMF geeft in haar januari 2018 update van de World Economic Outlook aan dat de wereldeconomie naar verwachting met 3,7% is gegroeid in 2017. Dit is 0,5% hoger dan de groei van de wereldeconomie in 2016. De opleving van de economische groei is breed gedragen door alle regio's; er zijn positieve verrassingen in Europa en Azië. Het IMF verwacht ten opzichte van 2017 een licht hogere groei van de wereldeconomie met 3,9% in 2018 en 2019.

Na een groei van 1,8% in 2016, laat de eurozone naar verwachting een hogere economische groei van 2,4% zien in 2017. Dit is hoger dan de eerdere inschattingen van het IMF voor de economische groei van de eurozone in 2017. De hoger dan verwachte economische groei is met name tot uiting gekomen in de landen Duitsland, Italië en Nederland als gevolg van een sterkere binnenlandse en buitenlandse vraag naar goederen en diensten. Voor 2018 voorziet het IMF een economische groei van 2,2% voor de eurozone. De groei van de economie in Groot-Brittannië blijft achter op eurozone met een verwachte groei van 1,5% voor 2018 terwijl voor 2017 een groei van 1,7% begroot is. Dit wordt volgens het IMF voornamelijk veroorzaakt door de negatieve economische gevolgen en onzekerheden rondom de Brexit.

Het IMF schat de economische groei van de Verenigde Staten in 2017 op 2,3%. Voor 2018 komt deze schatting hoger uit op 2,7%. Dit is vooral het gevolg van de ingrijpende belastingverlagingen die onder president Trump worden doorgevoerd. Deze belastingwet zal volgens het IMF waarschijnlijk de investeringen in 's werelds grootste economie opdrijven en voor positieve effecten zorgen tot en met 2020.

Opkomende landen laten naar verwachting een economische groei zien van 4,7% in 2017. Voor 2018 verwacht het IMF een licht hogere economische groei van 4,9%. Opkomende economieën in Azië groeien naar verwachting in hetzelfde tempo als in 2017 met een percentage van rond de 6,5% voor 2018 en 2019. Deze regio blijft verantwoordelijk voor meer dan de helft van de wereldwijde economische groei. India heeft hierin een groot aandeel; naar verwachting zal haar economische groei toenemen naar 7,4% in 2018 na een lagere groei van 6,7% in 2017. Deze lagere groei was het gevolg van de invoering van een verkoopbelasting en de gevolgen van een ingrijpende actie waarbij de overheid onverwacht twee type bankbiljetten uit de omloop heeft gehaald eind 2016. Hierdoor moesten Indiase burgers massaal bankbiljetten omwisselen bij de bank en dit veroorzaakte een (tijdelijke) ontwrichting van de Indiase economie.

Obligatie- en geldmarkten

Tijdens alle vergaderingen 2017 heeft de ECB besloten dat het rentetarief voor de basisherfinancieringstransacties, rentetarieven voor de marginale beleningsfaciliteit en de depositofaciliteit onveranderd blijven op respectievelijk 0,00%, 0,25% en -0,40%. Wat de buitengewone monetaire beleidsmaatregelen betreft, heeft de ECB haar aankopen in het kader van het programma voor de aankoop van activa tegen het maandelijkse bedrag van € 80 miljard doorgezet tot eind maart 2017 en in de rest van 2017 met een maandelijks bedrag van € 60 miljard. In de maand oktober kondigde de ECB aan dat het vanaf januari 2018 de bedoeling is om de netto activa-aankopen door te laten lopen voor een lager maandelijks bedrag van € 30 miljard tot eind september 2018, of zo nodig langer, en in ieder geval totdat de inflatie(verwachting) in overeenstemming is met de inflatiedoelstelling van de ECB. Het werkloosheidspercentage in de eurozone is gedaald van 10,0% in 2016 naar 9,1% in 2017. De inflatie (HICP) in de eurozone is, mede dankzij de monetaire beleidsmaatregelen van de ECB, gestegen van 0,2% in 2016 naar 1,5% in 2017 (jaar-op-jaar verandering). Onder andere de verwachting van de economische groei en inflatie hebben invloed op de kapitaalmarktrentes.

In 2017 heeft het Federal Open Market Committee (FED) op drie momenten een verhoging van Federal Funds Rate doorgevoerd in de Verenigde Staten en is hiermee haar belofte nagekomen. De doelstelling voor dit rentetarief staat eind 2017 tussen de 1,25% en 1,5%. De koers van het monetaire beleid blijft flexibel en ondersteunt daarmee de sterke situatie op de arbeidsmarkt en een duurzaam herstel van de inflatie rond de 2 procent. Het werkloosheidspercentage in Amerika is gedaald van 4,7% eind 2016 naar 4,1% per ultimo 2017. De inflatie is redelijk stabiel gebleven op niveaus rond de 2% gedurende het jaar.

In december 2017 heeft het congres van de Verenigde Staten een grote belastingwet goedgekeurd. Belangrijke elementen daarvan zijn onder meer het verlagen van belastingtarieven voor bedrijven en particulieren en verschillende belastinghervormingen. Financiële markten verwachten dat dit tot een hogere inflatie en economische groei zal leiden. Dit zal naar verwachting door kunnen werken in de kapitaalmarktrentes.

Hieronder is een tabel opgenomen waarin verschillende rentestanden worden weergegeven.

	31-12-2017	31-12-2016	Vershil (absoluut)
Nederland 10-jaars obligatie rente	0,53%	0,36%	+0,17%
Duitsland 10-jaars obligatie rente	0,42%	0,21%	+0,21%
Duitsland 30-jaars obligatie rente	1,26%	0,94%	+0,32%
Verenigde Staten 10-jaars obligatie rente	2,40%	2,49%	-0,09%

De kapitaalmarktrentes in Europa zijn in 2017 opgelopen, zoals hierboven vermeld. Dit lijkt een trendbreuk te zijn vergeleken met de voorgaande jaren. Wanneer naar de geldmarkten wordt gekeken kan gesteld worden dat de rente in Europa in 2017 verder is gedaald. Het niveau van 6-maands rente die de banken elkaar in rekening brengen (Euro Interbank Offered Rate of EURIBOR) is gedaald van -0,22 per ultimo 2016 tot -0,27 per eind 2017. Dit is mede het gevolg van het voortzetten van het nog steeds als zeer ruim te bestempelen monetaire beleid van de ECB.

Aandelenmarkten

Aandelen hebben, in lokale valuta gemeten, een positief resultaat behaald in 2017. De stijgende beurzen zijn het resultaat van wereldwijde economische groei en stijgende bedrijfswinsten. Het is opvallend te noemen dat Europese aandelen, gemeten aan de hand van de EuroStoxx 50 Index, net als in 2016 fors zijn achtergebleven bij de overige regio's. Dit is deels te verklaren doordat de Euro in waarde is toegenomen. Hierdoor worden producten uit Europa gemiddeld duurder in andere valuta en dat heeft een negatieve invloed op de export en zodoende de winstverwachting voor Europese bedrijven. De Amerikaanse beurzen hebben mede geprofiteerd van verwachte goedkeuring ten aanzien van de aanstaande wijzigingen in het Amerikaanse belastingplan; de wijzigingen in het belastingplan zijn goedgekeurd in december 2017. Een onderdeel van de wet is dat het bedrijven aanmoedigt om gelden die in het buitenland worden aangehouden terug te laten keren naar de Verenigde Staten. De Amerikaanse overheid hoopt dat de bedrijven het gerepatriëerde geld gebruiken voor investeringen en het creëren van banen. Wall Street verwacht echter dat een groot deel van het geld zal worden besteed aan dividenden, het terugkopen van aandelen en het afbetalen van schulden. Dit geeft een extra impuls aan de beurskoersen. Rendementen van aandelen in opkomende markten waren uitzonderlijk goed in 2017. Dit is voor 60% gedreven door aandelen van financiële en technologische bedrijven. Daarnaast is de economische groei in de opkomende markten als stabiel te beschouwen. Bovendien bleven bedrijfswinsten doorgroeien; in 2017 groeiden de bedrijfswinsten van beursgenoteerde bedrijven in opkomende landen gemiddeld met 23,5%. Daarnaast zijn de prijzen van grondstofprijzen verder gestegen.

Hieronder is een tabel opgenomen waarin de indexstanden en rendementen worden weergegeven in lokale valuta.

	31-12-2016	31-12-2017	Rendement
MSCI World Index (USD)	1.751,22	2.103,45	20,11%
MSCI Emerging Markets Index (USD)	862,27	1.158,45	34,35%
S&P 500 Index (USD)	2.238,83	2.673,61	19,42%
EuroStoxx 50 Index (€)	3.290,52	3.503,96	6,49%

Valuta

In 2017 is de Euro 14,15% in waarde gestegen ten opzichte van de US Dollar. Hetzelfde beeld is zichtbaar bij de wisselkoers van de Japanse Yen. De Euro is 10,0% sterker geworden ten opzichte van de Yen. Het Britse Pond nam met 4,05% in waarde af ten opzichte van de Euro. Deze daling van het Britse Pond, die in 2016 werd ingezet als gevolg van de onzekerheden rondom de Brexit onderhandelingen, is in 2017 verder gegaan.

Algemeen kan gesteld worden dat de waarde van de Euro onder andere is gestegen als gevolg van de sterke economische groei van de eurozone als geheel in combinatie met de afgenomen politieke risico's binnen de eurozone. De opkomst van populisme in Europa heeft momentum verloren na de verkiezingen in Nederland waarbij de PVV van Wilders niet de verwachte sterke uitslag in de Tweede Kamerverkiezingen behaalden en nadat Le Pen werd verslagen door Macron in Frankrijk in mei 2017.

2.11.3 Beleggingscategorieën, beheerders en benchmarks

De portefeuilleonderdelen en benchmarks worden beheerd zoals hieronder aangegeven.

Vastrentende waarden

Subcategorie	Beheerder	Benchmark
Zakelijke hypotheke	SAREF	Barclays Capital Customized ZHF Maturity Swap index
Particuliere hypotheke	SAREF	Barclays Capital Customized PHF Maturity Swap index
Langlopende obligaties	Florint Capital	Rendement van de pensioenverplichtingen 10-30 jaar
Bedrijfsobligaties	AXA IM	Bank of America Merrill Lynch Euro Corporate Index
Private debt	Partners Group	3-maands Euribor + 4,5% per jaar

Aandelen

Subcategorie	Beheerder	Benchmark
Wereldwijd ESG	Northern Trust	MSCI World Index Custom ESG hedged to Euro
Opkomende landen ESG	Northern Trust	MSCI Emerging Markets Custom ESG Index

Vastgoed

Subcategorie Direct	Beheerder	Benchmark
Woningen	SAREF	ROZ/IPD SI Woningen
Kantoren	SAREF	ROZ/IPD SI Kantoren
Industrieel vastgoed	SAREF	ROZ/IPD SI Bedrijfsvastgoed

Subcategorie Indirect	Beheerder	Benchmark
Wereldwijde vastgoedaandelen	Northern Trust	FTSE EPRA/NAREIT Developed Real Estate Index

Performance 2017

In 2017 behaalde de beleggingsportefeuille inclusief rente-overlay een totaalrendement van 7,29%. Dit rendement was hoger dan de benchmark (5,97%). Het verschil tussen het rendement van de portefeuille en de benchmark bedroeg hiermee 1,32%. Binnen de beleggingsportefeuille rendeerden de categorie Vastrentende waarden beter dan de relevante benchmarks. De aandelenbeleggingen rendeerden, zoals verwacht mag worden van indexfondsen, nagenoeg gelijk aan de benchmark. De performances van de verschillende onderdelen van de beleggingsportefeuille per ultimo 2017 worden hieronder, afgezet tegen de benchmark, weergegeven.

	Portefeuille	Benchmark	Relatief
	(exclusief rente-overlay)		
Zakelijke hypotheek	3,52%	-0,18%	3,70%
Particuliere hypotheek	1,56%	-0,40%	1,96%
Bedrijfsobligaties	3,41%	2,42%	0,99%
Langlopende obligaties	-0,39%	-1,97%	1,58%
Private debt	3,71%	4,16%	-0,45%
Vastrentende waarden	0,68%	-1,05%	1,73%
Aandelen wereldwijd ¹⁾	17,69%	17,24%	0,45%
Aandelen opkomende markten	20,95%	21,30%	-0,35%
Aandelen ²⁾	19,02%	18,84%	0,18%
Woningen	14,92%	15,48%	-0,56%
Kantoren	15,33%	12,09%	3,24%
Industrieel vastgoed	-22,74%	5,67%	-28,41%
Direct vastgoed	14,94%	15,18%	-0,24%
Indirect vastgoed - Vastgoedaandelen wereldwijd	-2,34%	-3,06%	0,72%
Totaal vastgoed ³⁾	7,79%	8,65%	-0,86%
Totaal portefeuille exclusief rente-overlay	8,75%	7,43%	1,32%
Totaal portefeuille inclusief rente-overlay ⁴⁾	7,29%	5,97%	1,32%

Hypotheek

In 2017 heeft de participatie in het particuliere hypotheekfonds een rendement opgeleverd van 1,56%. Hiermee is een outperformance van 1,96% behaald ten opzichte van de benchmark. Deze outperformance is het resultaat van de daling in de risico-opslag op de euroswaprente gedurende het jaar. De gemiddelde opslag in het beleggingsfonds bedroeg eind december 1,27%.

De participatie in het zakelijke hypotheekfonds heeft ook een goed resultaat behaald in zowel absolute als relatieve zin. Het zakelijke hypotheekfonds behaalde een rendement van 3,52%, dit is 3,70% hoger resultaat dan haar benchmark. Dit positieve resultaat is het gevolg van vrijgevallen bedragen uit de voorzieningen voor Bijzonder Beheer en de opslag in de hypotheekrente. Eind 2017 bedroeg de gemiddelde opslag 5,14% tegen 5,83% eind 2016.

1) Het pensioenfonds belegt in wereldwijde aandelen gehedged naar euro via een indexfonds. De benchmark wordt op maandbasis berekend. Het rendement van dit pensioenfonds wijkt af als gevolg van de som van de volgende factoren: kosten die binnen het pensioenfonds worden verrekend, fiscale optimalisatie middels een reclaim van dividendbelasting en transacties die gedurende het jaar hebben plaatsgevonden. De terug ontvangen dividendbelasting is onderdeel van het resultaat van het aandelenfonds waarmee in een beginsel een outperformance wordt bereikt ten opzichte van de benchmark.

2) Inclusief 30% afdekking van het valutarisico binnen het opkomende markten aandelenfonds via US-dollar. De afwijking in rendement ten opzichte van de benchmark is het gevolg van de volgende factoren: kosten die binnen het pensioenfonds worden verrekend en transacties die gedurende het jaar hebben plaatsgevonden.

3) Inclusief 100% afdekking van het US Dollar valutarisico binnen het wereldwijde vastgoedaandelenfonds. De afwijking in rendement ten opzichte van de benchmark is het gevolg van de volgende factoren: kosten die binnen het pensioenfonds worden verrekend en transacties die gedurende het jaar hebben plaatsgevonden.

4) De benchmark voor de rente-overlay is gelijkgesteld aan het daadwerkelijke rendement van de rente-overlay (-1,46%).

Bedrijfsobligaties

In 2017 heeft het beleggingsfonds dat in bedrijfsobligaties belegt een rendement behaald van 3,41%. Het rendement van het beleggingsfonds ligt 0,99% boven haar benchmark. De outperformance is het resultaat van allocatie en selectie van debiteuren. Gedurende 2017 heeft het beleggingsfonds actief gestuurd in de wegingen van regio's. Gedurende het jaar was er een overwogen positie in de Europese periferie. Daarnaast werd er outperformance gerealiseerd doordat de allocatie overwogen was naar bedrijfsobligaties met een BBB kredietwaardigheid en naar high yield obligaties.

Langlopende obligaties

Voor het hele jaar is een outperformance van 1,58% gerealiseerd in vergelijking met de benchmark die gebaseerd is op de rendementen van de kasstromen van de verplichtingen die worden berekend met behulp van de swap rente. Deze outperformance is het gevolg van de ontwikkeling van de rente op swaps ten opzichte van de ontwikkeling van de rente op obligaties. De rente op Franse staatsobligaties met looptijden tussen de tien en dertig jaar is met gemiddeld ongeveer 0,10% gestegen terwijl de rente op een 20-jaars swap met ongeveer 0,25% gestegen is in 2017. Gemiddeld is de rente op swaps harder gestegen dan de rente op Franse staatsobligaties. Hierdoor is de waarde van de verplichtingen harder gedaald dan de waarde van de obligaties (bezittingen). De Duitse obligaties en swaps presteerden ongeveer in lijn met elkaar.

Private debt

Het beleggingsfonds dat belegt in niet-beursgenoteerde leningen aan bedrijven heeft in 2017 een rendement van 3,71% behaald. Het rendement van de benchmark, 3-maands Euribor plus een opslag van 4,5% per jaar, was 4,16%. Het verschil van -0,43% is deels te verklaren doordat het pensioenfonds pas vanaf maart 2017 volledig belegt was. De underperformance is daarnaast het gevolg van het feit dat niet alle vreemde valuta volledig zijn afgedekt. Het strategisch valuta-afdeckingsbeleid gaat er van uit dat maximaal 10% van de non-Euro posities niet afgedekt naar Euro hoeven te worden.

Direct vastgoed

In 2017 heeft de direct vastgoedportefeuille in totaal een positief rendement van 14,94% behaald. Dit rendement is 0,24% lager dan de benchmark. Gedurende het jaar hebben de verschillende beleggingen in direct vastgoed uiteenlopende resultaten laten zien. Met name Industrieel vastgoed met een negatief rendement van -22,74% is opvallend tegenover een positief benchmark resultaat van 5,67%. Echter is de resterende waarde van de participatie heel klein waardoor de impact op het totaal rendement van de direct vastgoedportefeuille zeer beperkt is. Kantoren hebben met een rendement van 15,33% een outperformance van 3,24% laten zien t.o.v. de benchmark. Dit is het gevolg van een gemaakte boekwinst op de verkoop van onderliggende panden. Deze verkoop van panden is direct gerelateerd aan de stappen die gezet worden om het beleggingsfonds op te heffen. Het is de verwachting van de beheerder dat zowel het Industrieel vastgoed als het kantoren beleggingsfonds in 2018 volledig opgeheven zullen zijn. De beleggingen in Nederlandse woningen hebben een rendement van 14,92% opgeleverd in 2017, dit is lager dan het benchmark resultaat van 15,48%. Deze relatieve underperformance is grotendeels het gevolg van de geografische positionering van het pensioenfonds. Het beleggingsfonds belegt namelijk een relatief groot deel van haar middelen buiten de Randstad, terwijl de Randstad de grootste prijsstijgingen zag.

Indirect vastgoed

De beleggingen in beursgenoteerd vastgoed hebben een resultaat opgeleverd van -2,34% tegenover een benchmark rendement van -3,06%. De outperformance is behaald door middel van de voor dividendbelasting geoptimaliseerde oplossing. Doordat het beleggingsfonds tax transparant is, wordt op voorhand minder dividendbelasting ingehouden en kan de geheven dividendbelasting grotendeels teruggevorderd worden. Hierdoor is een structureel hoger rendement tussen 0,5% en 1% te behalen ten opzichte van de benchmark. In 2017 bedroeg deze outperformance 0,72%.

Aandelen

De beleggingen in aandelen bestaan uit een wereldwijd aandelenfonds met zowel dividendoptimalisatie als een filter voor Social Responsible Investment (SRI) en een aandelenfonds voor opkomende landen met SRI-filter. Het wereldwijde aandelenfonds behaalde in geheel 2017 een positief rendement van 17,69% in vergelijking met 17,24% voor de benchmark. Deze outperformance is geheel toe te wijzen aan de fiscale structuur waardoor op voorhand minder dividendbelasting wordt ingehouden of meer dividendbelasting teruggevorderd kan worden. Het opkomende landen aandelenfonds behaalde een rendement van 20,95% ten opzichte van 21,30% voor de benchmark. Deze underperformance is grotendeels het gevolg van de ingehouden kosten binnen dit beleggingsfonds.

Beleggings- en renteafdekkingbeleid

Het bestuur heeft haar strategisch beleggingsbeleid en de beleggingsrisico's voor 2017 vastgesteld op basis van de in 2014 afgeronde ALM studie. Uit deze ALM studie kwam naar voren dat een offensievere asset allocatie in combinatie met een lagere afdekking dan 65% van het renterisico van de verplichtingen meer in lijn is met het risicoprofiel ten tijde van het herstelplan uit 2008. Deze aanpassingen sluiten beter aan bij de wens van het bestuur om het risicoprofiel van het pensioenfonds te handhaven en zo invulling te geven aan de lange termijn doelstelling van waardevaste pensioenen.

Als gevolg van de sterk dalende rente in 2016 is gebruik gemaakt van het dynamische beleid ten aanzien van de afdekking van het renterisico. Dit heeft geresulteerd in een in drie stappen uitgevoerde verlaging van de afdekking van het renterisico op marktwaarde naar 50% per ultimo 2016. Gedurende 2017 zijn er geen, in het dynamisch beleid beschreven, lagere renteniveaus geraakt. Hierdoor is de afdekking van het renterisico in 2017 gelijk gebleven.

Ten aanzien van het strategisch beleid is de afdekking van het valutarisico op opkomende landen aandelen gewijzigd in 2017. Het risico op vreemde valuta van opkomende landen aandelen wordt vanuit het oogpunt van efficiëntie afgedekt via de US-Dollar. Hierbij worden alleen de valuta van opkomende landen die een hoge correlatie hebben met de US-Dollar afgedekt met EUR/USD termijncontracten. Eerder werd vastgesteld dat ongeveer 50% van de omvang van deze index afgedekt zou moeten worden via de US-Dollar als proxy. Eind 2016 is door Index People een nieuwe studie gedaan naar de correlaties; daarbij bleek nog slechts 30% een voldoende mate van correlatie te hebben. Daarom wordt met ingang van 2017 nog maar 30% in plaats van 50% van de vreemde valuta van opkomende landen aandelen op deze wijze afgedekt.

Binnen de strategische mix zijn geen wijzigingen ten opzichte van 2016 doorgevoerd. Wel is in het Beleggingsplan 2017 naar voren gekomen dat op basis van de onderlinge relatieve aantrekkelijkheid binnen de categorie vastrentende waarden, waarbij het verwacht netto rendement gecorrigeerd voor gebruik van risico volgens het Vereist Eigen Vermogen beoordeeld is, particuliere hypotheek en private debt de meest interessante vastrentende beleggingen zijn. Daarom is, binnen de strategische bandbreedtes, besloten om de allocatie naar particuliere hypotheek met 1% op te hogen naar 4,5% van de totale beleggingsportefeuille. Daarnaast is, eveneens binnen de vastrentende waarden, een allocatie naar private debt ter hoogte van een kleine 2% van de totale beleggingsportefeuille vergeven. Ook is besloten de allocatie naar Nederlandse woningen met 1,8% op te hogen naar een totale weging van 5%. In samenhang met de ophoging van de allocatie is besloten om de gehele allocatie naar Nederlandse woningen via een nieuwe beheerder in te vullen. Daartoe is in 2017 een overeenkomst afgesloten. Vanwege de beperkte liquiditeit binnen de beleggingscategorie zal de volledige allocatie naar verwachting pas gedurende 2018 ingevuld worden.

De beleggingsportefeuille is gedurende het jaar verder op orde gehouden middels herbalancerings. Hierbij zijn geen tactische beleggingsbeslissingen genomen.

Wegingen	Beleggings-	Band	Feitelijk	2014 ALM
	plan		per	
	2017	breedte	31-12-2017	
Vastrentende waarden	51,0%	46 tot 56%	50,4%	51%
Aandelen	40,0%	35 tot 45%	39,9%	40%
Vastgoed	9,0%	7 tot 15%	9,2%	9%
Cash en overige	0,0%	-1 tot 5%	0,5%	0%

2.11.4 Z-score en performancetoets

Z-score

De beleggingsprestaties van verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen worden jaarlijks getoetst met behulp van de zogenoemde 'z-scores' en 'performancetoetsen'. De z-score is een maatstaf die weergeeft wat de beleggingsresultaten zijn ten opzichte van de resultaten van vooraf gekozen normrendementen die de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds weerspiegelen. Deze kan fors verschillen per jaar. Bijvoorbeeld omdat de gekozen benchmark niet is aangepast aan nieuw beleid, of omdat een pensioenfonds gedurende het jaar aanpassingen doet in de beleggingsmix. De z-score zegt daarom betrekkelijk weinig over goed of slecht beleggingsbeleid van een pensioenfonds. De z-scores worden gecontroleerd door de accountant.

In onderstaand overzicht worden de z-scores van de afgelopen 5 jaar getoond:

- 2017: + 0,86
- 2016: + 0,77
- 2015: + 0,77
- 2014: + 0,81
- 2013: + 0,88

Performancetoets

Op basis van de z-scores voert het pensioenfonds tevens een performancetoets uit. Dit is de som van de z-scores van de afgelopen vijf jaar gedeeld door de wortel uit vijf. Volgens het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000 dient bij deze ongecorrigeerde performancetoets 1,28 opgeteld te worden. De uitkomst van deze gecorrigeerde performancetoets moet positief zijn. In artikel 5 van het Vrijstellingsbesluit Wet BPF 2000 staat opgenomen dat als de performancetoets lager is dan 0, een werkgever onder strikte voorwaarden om vrijstelling van de verplichte deelname kan vragen. De gecorrigeerde performancetoets over de periode 2013-2017 is evenals voorgaand jaar positief: 3,11.

2.11.5 Kosten vermogensbeheer

Het beheren van vermogen kost geld. Het bestuur stelt zich kritisch op ten aanzien van het maken van kosten. De kosten worden bezien in het licht van onder meer de aard van de beleggingen, de te verrichten inspanningen en de risicobeheersing. Voor het bestuur is het omlaag brengen van de kosten belangrijk, maar geen doel op zichzelf. In voorkomende gevallen kan het bestuur oordelen dat het maken van hogere kosten gerechtvaardigd is vanuit een gunstig rendementsperspectief. In dit kader heeft bijvoorbeeld de investering in private debt plaatsgevonden.

De Pensioenfederatie heeft aanbevelingen opgesteld over de mate waarin en de manier waarop fondsen hun uitvoeringskosten in beeld moeten brengen en daarover dienen te rapporteren. Goed inzicht in alle kostencomponenten stelt een pensioenfondsbestuur in staat om daarover per doelgroep op maat gesneden te communiceren en verantwoording af te leggen. De toelichting op de vermogensbeheerkosten is opgesteld conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie.

In onderstaand overzicht wordt inzicht gegeven in de kosten van vermogensbeheer. Bij de beleggingskosten zijn de vergoedingen opgenomen die aan de vermogensbeheerders, adviseurs en custodian zijn betaald. Tevens zijn kosten opgenomen die vanuit de pensioenuitvoerings- en administratiekosten toegerekend worden aan de vermogensbeheerkosten, zoals een deel van de kosten van het bestuursbureau en het bestuur.

Bij het pensioenfonds is geen sprake van performance gerelateerde kosten.

Vermogensbeheerkosten per beleggingscategorie

	Beheer- kosten	Trans- actie- kosten ¹⁾	Totaal
Vastgoed ²⁾	207	8	215
Aandelen ²⁾	389	11	400
Vastrentende waarden	642	95	737
Overige beleggingen	–	3	3
Kosten overlay beleggingen	35	23	58
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	1.273	140	1.413
Kostenallocatie vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursbureau	420	–	420
Bewaarloon	23	–	23
Advieskosten vermogensbeheer	397	–	397
Overige kosten	212	–	212
Vermogensbeheerkosten	1.052	–	1.052
Totale kosten van vermogensbeheer	2.325	140	2.465

1) Waar nodig gebaseerd op een schattingsmethodiek.

2) Beheerkosten welke ten laste van het rendement zijn gebracht.

Toelichting op de vermogensbeheerkosten

Het gemiddeld belegd vermogen bedroeg in het boekjaar 873.361 (2016: 831.246). De totale kosten voor het vermogensbeheer, inclusief de kosten welke ten laste van het rendement zijn gebracht en inclusief de geschatte transactiekosten, bedroegen 0,28% van het gemiddeld belegd vermogen. De aan de vermogensbeheerders en custodian betaalde vergoedingen en overige kosten bedragen hiervan 0,22% (2016: 0,22%), de advieskosten bedragen 0,04% (2016: 0,05%) en de transactiekosten bedragen 0,02% (2016: 0,06%). Bij een aantal beleggingscategorieën is de vergoeding die aan de beheerder betaald wordt in mindering gebracht op het rendement.

	2017	2016	2015	2014	2013	2012
Totale kosten vermogensbeheer	2.465	2.725	2.776	2.480	2.394	2.660
Kosten als percentage van het beheerd vermogen exclusief transactiekosten	0,26%	0,27%	0,27%	0,28%	0,30%	0,37%
Kosten als percentage van het beheerd vermogen inclusief transactiekosten	0,28%	0,33%	0,36%	0,36%	0,41%	0,49%

In de bovenstaande tabel is te zien dat de totale kosten van vermogensbeheer in 2017 lager zijn in vergelijking met 2016. De voornaamste reden is dat in 2017 beduidend minder transacties hebben plaatsgevonden. Een bedrag van 420 van de in de jaarrekening verantwoorde pensioenuitvoeringskosten is toegerekend aan de vermogensbeheerkosten. In 2016 was dit een bedrag van 464. De advieskosten waren met 397 licht hoger in vergelijking met 2016 (380). Omdat de kosten licht minder stegen in vergelijking met het gemiddeld belegd vermogen, gingen de kosten als percentage van het beheerd vermogen exclusief transactiekosten, iets omlaag naar 0,26%. De transactiekosten lagen met 140 fors lager dan in 2016 (492). De totale kosten als percentage van het beheerd vermogen inclusief transactiekosten daalde naar 0,28% (2016: 0,33%).

Aansluiting met vermogensbeheerkosten in de jaarrekening

De Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen de vermogensbeheerkosten en transactiekosten. In de jaarrekening zijn alleen de kosten die direct bij het pensioenfonds ad 1.006 in rekening zijn gebracht opgenomen. De direct toe te rekenen beleggingskosten binnen de beleggingsfondsen van 931 en transactiekosten van 108 maken in de jaarrekening onderdeel uit van de waardeveranderingen van de beleggingen. Tevens is 420 van de in de jaarrekening verantwoorde pensioenuitvoeringskosten ad 4.000 toegerekend aan de vermogensbeheerkosten, onder meer omdat het bestuursbureau en bestuursleden naast werkzaamheden voor het pensioenbeheer ook werkzaamheden verrichten in het kader van vermogensbeheer.

2.11.6 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds heeft een lange termijn beleggingsperspectief. Dit vertaalt zich in een lange termijn beleggingsbeleid waarvan de wens om verantwoord te beleggen een belangrijk onderdeel is. Het pensioenfonds heeft een duidelijke focus op een verantwoord beleggingsbeleid. De basis hiervoor vormen de 'investment beliefs' van het pensioenfonds.

Het pensioenfonds vindt dat bij verantwoord beleggen ook verantwoorde kosten horen. Het verantwoord beleggingsbeleid mag derhalve, zij het beperkte, meerkosten met zich meebrengen. Het pensioenfonds gaat ervan uit dat de keuze om meer verantwoord te beleggen van maatschappelijke meerwaarde is en het rendement op lange termijn niet negatief beïnvloedt.

Het pensioenfonds heeft het verantwoord beleggingsbeleid als volgt ingevuld:

1. Niet beleggen in onverantwoorde sectoren

Het pensioenfonds streeft ernaar om beleggingen in controversiële wapens en grondstoffen geschikt voor consumptie (zogenaamde 'soft commodities') in zijn geheel uit te sluiten. Het pensioenfonds houdt zich vanzelfsprekend aan het wettelijk verbod op het investeren in bedrijven die clustermunitie produceren. Daarnaast wordt ernaar gestreefd niet te investeren in aan controversiële wapens gelieerde ondernemingen. Naast clustermunitie maken ook landmijnen, biologische en chemische wapens onderdeel uit van controversiële wapens.

Het beleggen in grondstoffen wordt in verband gebracht met stijgende voedselprijzen en voedselschaarste. Hoewel sluitend bewijs hiervoor niet algemeen geaccepteerd is, kiest het pensioenfonds er veiligheidshalve voor om niet te beleggen in grondstoffen die geschikt zijn voor consumptie. Dit betreft onder andere mais, graan en soja.

2. Hard maken voor mensenrechten, goede werkomstandigheden, anti-corruptie en milieu

De bekendste normen ten aanzien van verantwoord beleggingsbeleid zijn opgesteld door de Verenigde Naties (UN). De door hen ontwikkelde United Nations Principles for Responsible Investing (UN PRI) en de UN Global Compact zijn breed geaccepteerd binnen de vermogensbeheerindustrie. Het pensioenfonds onderschrijft de inhoud van de UN Global Compact. Deze regels zijn breder dan de UN PRI en specifiek gericht op de vraag of ondernemingen voldoen aan eisen op het gebied van mensenrechten, werkomstandigheden, anti-corruptie en zorg voor het milieu.

De UN PRI geeft richtlijnen voor het inrichten van het beleggingsbeleid van vermogensbeheerders. Hiermee is de UN PRI gericht op de vermogensbeheerindustrie en de wijze waarop vermogensbeheerders het UN Global Compact dienen te incorporeren in hun beleggingsbeleid. In het beleggingsbeleid streeft het pensioenfonds ernaar om bedrijven die de UN PRI niet respecteren uit de beleggingsportefeuille te weren. Bij toekomstige selectie van vermogensbeheerders zal het onderschrijven van de UN PRI als selectiecriteria worden opgenomen.

Meer informatie over de UN PRI is te vinden op: www.unpri.org. De aandelenfondsen waarin het pensioenfonds belegt, worden gescreend op basis van ESG-factoren (Environment, Social en Governance). Onder environment wordt vervuiling, nucleaire energie, afname van ruwe grondstoffen en klimaatverandering verstaan. Daarnaast heeft de manager van de aandelenfondsen een gerenommeerde dienstverlener (Hermes Equity Ownership Services) ingeschakeld om de dialoog aan te gaan met ondernemingen waarin belegd wordt. Het gaat dan om onderwerpen zoals strategie van de onderneming, operationele en juridische aangelegenheden en natuurlijk ESG gerelateerde zaken.

3. Implementatie

Bij het invullen van de beleggingsportefeuille is het pensioenfonds afhankelijk van wat in de markt wordt aangeboden. Gegeven dit aanbod streeft het pensioenfonds ernaar een zo goed mogelijk passend verantwoord beleggingsbeleid te implementeren. Het pensioenfonds kiest voor het uitsluiten van de sectoren die als onwenselijk zijn aangemerkt en het selecteren van beleggingsinstellingen die de UN PRI onderschrijven. Bij de selectie van een beleggingsoplossing wegen deze twee elementen zwaar.

4. Communicatie

Het bestuur vindt het van groot belang transparant te zijn en relevante informatie te delen met belanghebbenden. Het pensioenfonds heeft de ambitie om het verantwoord beleggingsbeleid over alle beleggingscategorieën uit te rollen. Ultimo 2017 voldoet 100% van de aandelenportefeuille hieraan. De beleggingen in Europese bedrijfsobligaties worden gefilterd op bedrijven die gelieerd zijn aan clustermunitie en landmijnen. Daarnaast worden ESG issues geïncorporeerd in de beslissing om wel of niet in een lening van een bedrijf te beleggen. In de huidige allocatie van staatsobligaties wordt overwegend geïnvesteerd in staats- (gerelateerde) obligaties van Europese landen. Met andere woorden, er wordt niet geïnvesteerd in staatsobligaties van landen met een controversieel regime. De manager van het private debt pensioenfonds is een UNPRI signatory en incorporeert ESG in haar beleggingsbeleid. De

beleggingsteams zijn in het due diligence proces verplicht zich een oordeel te vormen over de relevante ESG-factoren. Wanneer bij de beoordeling van de ESG-factoren een onaanvaardbaar beleggingsrisico of reputatierisico wordt voorzien, wordt het investeringsvoorstel afgewezen. Voor wat betreft investeringen in vastgoed worden acquisities door vermogensbeheerder Syntrus Achmea Real Estate & Finance getoetst aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB). Daarbij wordt gestuurd op de verbetering van energieprestaties en worden afspraken gemaakt met huurders over duurzaam gebruik en onderhoud van het vastgoed.

5. Stemrecht en engagement

Het pensioenfonds kiest voor gezamenlijke beleggingsoplossingen die beheerd worden door externe vermogensbeheerders. Hierdoor kan het pensioenfonds niet direct stemmen op bijvoorbeeld aandeelhoudersvergaderingen. Dit heeft ook tot gevolg dat het pensioenfonds, als participant in een gezamenlijke beleggingsoplossing, niet direct de dialoog ("engagement") aan kan gaan met de ondernemingen waarin het belegt. Een dergelijke dialoog kan worden aangegaan om de invloed als aandeelhouder aan te wenden ten gunste van risicobeheersing, rendementsverwachtingen en de visie op duurzaamheid van het pensioenfonds ten aanzien van de ondernemingen waarin het pensioenfonds belegt.

Het pensioenfonds belegt in aandelen via een tweetal gezamenlijke beleggingsoplossingen die beiden passief een ESG-benchmark volgen. Daarnaast wordt via dezelfde beheerder in een gezamenlijke beleggingsoplossing in vastgoedaandelen belegd.

Het pensioenfonds verlangt van zijn vermogensbeheerders dat zij op een zorgvuldige wijze het stemrecht uitoefenen in het belang van het pensioenfonds en in overeenstemming met het duurzaam beleggingsbeleid. Bij de selectie van vermogensbeheerders is dit een selectiecriteria.

De gezamenlijke beleggingsoplossing die in vastgoedaandelen belegt, volgt op het gebied van ESG-beleid en proxy voting hetzelfde beleid als de aandelen beleggingsoplossingen. Het pensioenfonds is van mening dat het verantwoord maatschappelijk beleggen is gewaarborgd doordat de passief gevolgde benchmarks worden gescreend op de 10 principes van het United Nations Global Compact. Daarnaast onderschrijft deze externe vermogensbeheerder de United Nations Principles for Responsible Investment. Als gesteld, heeft het gebruik van gezamenlijke beleggingsoplossingen tot gevolg dat het pensioenfonds niet direct kan stemmen op bijvoorbeeld een aandeelhoudersvergadering. De stemkeuzes zijn voor de vermogensbeheerder vastgelegd in de zogenaamde "Proxy Voting Guidelines". De vermogensbeheerder maakt gebruik van de diensten van een onafhankelijke derde partij, Institutional Shareholder Services (ISS), om te stemmen op basis van de "Proxy Voting Guidelines" van de vermogensbeheerder. De vermogensbeheerder heeft ISS opdracht gegeven de volmacht voorstellen te bekijken / te controleren en om voorstellen tot wijzigingen te doen welke overeenstemmen met de "Proxy Voting Guidelines" waar van toepassing.

Gedurende 2017 stemde het pensioenfonds via zijn vermogensbeheerder op 3.118 aandeelhoudersvergaderingen. Op een totaal aantal onderwerpen van 36.779 werd er 2.260 maal tegen voorstellen van het bestuur van de desbetreffende onderneming gestemd. De belangrijkste onderwerpen waarop werd tegengestemd hadden betrekking op Governance issues, anti-overname maatregelen en Health/Environment onderwerpen.

Er wordt binnen de beleggingsoplossingen die in aandelen en vastgoedaandelen beleggen gebruikt gemaakt van engagement. De beheerder is van mening dat het financiële succes van de door haar geboden gezamenlijke beleggingsoplossingen afhankelijk is van een gezond mondiaal milieu, een stabiele samenleving en goed functionerende ondernemingen. Zij heeft daarom Hermes Equity Ownership Services (EOS), een van de wereldwijde leiders op het gebied van dienstverlening ten aanzien van engagement, ingeschakeld om namens een aantal van haar gezamenlijke beleggingsoplossingen actief de dialoog met ondernemingen waarin zij belegt aan te gaan. Hier vallen ook de gezamenlijke aandelen en vastgoedaandelen beleggingsoplossingen waar het pensioenfonds in belegt onder.

EOS zal de dialoog met ondernemingen aangaan wanneer zij van mening is dat deze dialoog of tot een lange termijn toename van de waarde van de aandelen van deze onderneming zal leiden of ervoor zal zorgen dat een waardedaling van de koers van een onderneming op de lange termijn voorkomen kan worden. Zij is, namens de eerder genoemde beleggingsoplossingen die in aandelen en vastgoedaandelen beleggen, gedurende 2017 de dialoog met 507 ondernemingen aangegaan. Dit betrof in totaal 1.424 onderwerpen die betrekking hadden op milieu, sociale en ethische issues, governance en strategie, risico's en communicatie.

2.11.7 Beleggingen in Nederland

Het pensioenfonds heeft als taak om op een solide en prudente manier het vermogen te beheren. Binnen deze taakomschrijving past het aanbrengen van een brede geografische spreiding van de beleggingen. Aan de andere kant investeert het pensioenfonds graag in Nederland. Hiermee wil het pensioenfonds bijdragen aan een sterke en groeiende Nederlandse economie.

Van het totale vermogen is ongeveer 19% in Nederland belegd. Van de Nederlandse beleggingen bestaat 54% uit Nederlandse staatsobligaties, 18% uit vastgoedbeleggingen, 22% uit hypotheeklen verstrekt aan zowel particuliere huizenbezitters als ondernemingen, 3% uit aandelenbeleggingen en 3% uit bedrijfsobligaties. Door de afronding op gehele procenten valt de belegging binnen Nederland in het private debt pensioenfonds weg.

2.12 Risicoparagraaf

Risicoparagraaf

Het pensioenfonds dient te beschikken over goede administratieve en boekhoudkundige procedures en adequate interne controlemechanismen. Het pensioenfonds stelt beleid op ten aanzien van de beheersing van te lopen risico's en draagt zorg voor de uitvoering van dat beleid. Samengevat heeft het bestuur de (eind)verantwoordelijkheid om 'in control' te zijn en te blijven over het pensioenfonds.

Het pensioenfonds begeeft zich in een omgeving met interne en externe ontwikkelingen die van invloed zijn op bestaande risico's dan wel nieuwe risico's met zich meebrengen. Het voorkomen dan wel vermijden van risico's is geen doel van het integraal risicomanagement op zichzelf. Zo kan het bewust nemen van financiële risico's bijdragen aan (het realiseren van) de doelstellingen van het pensioenfonds. Waar het om gaat is een goede, integrale beheersing van de financiële- en niet-financiële risico's.

Integraal risicomanagement (IRM) is het interactieve proces van:

- het opstellen van de risicostrategie en hieraan gekoppeld het risicoprofiel en risicobereidheid;
- het identificeren van risico's;
- het opstellen en implementeren van beleid voor risicobeheersing, tot;
- de uitvoering, monitoring en terugkoppeling over risico's en beheersmaatregelen.

Dit proces wordt continu doorlopen, zodat:

- op het gebied van risicomanagement een zelflerende en zelfsturende organisatie blijft bestaan,
- die zich bewust is van de impact van de verschillende risico's en de onderlinge samenhang, alsook
- van de opties voor beheersing en de verschillende consequenties hiervan.

Integraal benadrukt dat het gaat om het management van alle verschillende risicogebieden in onderlinge samenhang.

De risicogebieden zijn gebaseerd op FIRM van DNB.

Risicostrategie

Het pensioenfonds heeft voor zichzelf een aantal doelstellingen gesteld. Om deze doelstellingen (welke volgen uit de missie en visie van het pensioenfonds) te realiseren moet het pensioenfonds onder meer de ingelegde premies beleggen en het vermogen beheren. Dit brengt risico's met zich mee. Sommige risico's worden bewust gelopen en in andere situaties wil het pensioenfonds een zo minimaal mogelijk risico lopen. Dit vraagt om een volledig en adequaat functionerend integraal risicoraamwerk. Hiervoor heeft het pensioenfonds een aantal uitgangspunten vastgesteld, welke moeten bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen van het pensioenfonds.

Het risicomanagement van het pensioenfonds is gericht op het beheersen van risico's die het realiseren van de doelstelling kunnen belemmeren. De doelstelling van het pensioenfonds is het verstrekken van pensioenen ten behoeve van ouderdom, arbeidsongeschiktheid en overlijden aan deelnemers en gewezen deelnemers en/of hun echtgenoten, partners en kinderen, overeenkomstig de bepalingen van de statuten of het pensioenreglement.

Risicomanagement voegt waarde toe, omdat dit het pensioenfonds in staat stelt om:

- de pensioenregeling op een kwalitatief goed niveau uit te voeren;
- de wet- en regelgeving na te leven;
- risico's af te wegen in relatie tot rendement;
- risico's af te wegen in relatie tot kosten;
- het treffen van de juiste beheersmaatregelen op basis van een risico-inschatting.

Om waarde te kunnen toevoegen, is de inrichting van het risicomanagement gebaseerd op drie pijlers: proactief, integraal en continu. Het pensioenfonds heeft als visie dat deze aanpak nodig is omdat het pensioenfonds zich moet manifesteren in een dynamische wereld waarbij de situatie telkens kan veranderen.

Risicohouding en ambitie

De mate waarin het bestuur bereid is risico's te nemen vloeit onder andere voort uit de doelstellingen en ambitie van het pensioenfonds. De doelstelling is om nominale pensioenen uit te kunnen keren en daarnaast, uitgaande van benodigde risico en gewenste zekerheid, een toeslagverlening met een zo laag mogelijke afslag op de prijsinflatie. Dit is vertaald in een risicohouding zoals weergegeven in hoofdstuk 2.2 Doelstellingen, risicohouding en haalbaarheidstoets. In de keuze voor de risicohouding wordt een afweging gemaakt tussen de hoogte van de premie, het verwachte pensioenresultaat, de toeslagambitie en de te nemen risico's ten aanzien van de beleggingen.

Het IRM-beleid is vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota om de positie en functie van het risicomanagement binnen het pensioenfonds te verankeren. De doelstellingen van het IRM-beleid kan in het kort worden samengevat als: vaststellen van de norm en de tolerantiegrens, beheersen van de risico's en verantwoording van het risicomanagement door het bestuur.

Governance

De governance structuur met betrekking tot risicomanagement wordt bepaald door een aantal interne en externe entiteiten. Deze interne en externe entiteiten hebben hun eigen verantwoordelijkheden met betrekking tot risicomanagement:

- Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het risicomanagement en de beleidsbepaling;
- De portefeuillehouders financiën & risicomanagement hebben risicomanagement als specifiek aandachtsgebied. Vanuit deze verantwoordelijkheid overzien ze de implementatie van het beleid en zorgen zij ervoor dat het bestuur beschikt over alle benodigde informatie over het risicomanagement;
- De portefeuillehouders, adviserend actuaris, compliance officer, de administrateur en de vermogensbeheerders en custodian hebben vanuit hun diverse werkzaamheden inzicht in de verschillende risico's van het pensioenfonds. In het kader hiervan zullen zij bijdragen aan de te ondernemen acties en de monitoring van de verschillende risico's.

De portefeuillehouders risicomanagement & financiën zijn belast met het monitoren van de processen rondom het risicomanagement. Ze laten zich daarbij ondersteunen door het bestuursbureau.

Risicosoorten & risicobereidheid

Het bestuur onderkent de risico's die samenhangen met de doelstellingen van het pensioenfonds. Een jaarlijkse risico-inventarisatie houdt het risicobeleid up-to-date. Het pensioenfonds onderscheidt de volgende risicosoorten:

- Financiële risico's: hieronder vallen de risico's die een directe impact hebben op de solvabiliteitspositie van het pensioenfonds, zoals het matching- en renterisico, marktrisico, kredietrisico en verzekeringstechnisch risico. Op basis van wet- en regelgeving en eigen normen zijn deze risico's te normeren en te kwantificeren. Hiervoor wordt verwezen naar de risicoparagraaf in de jaarrekening.
- Niet-financiële risico's: Deze risico's hebben geen directe impact op de solvabiliteitspositie van het pensioenfonds. Dit betreft de volgende risico's: operationeel risico, uitbestedingsrisico, IT risico, integriteitsrisico en juridisch risico.

De risicobereidheid van het pensioenfonds is aan te merken als middel, waarbij een afweging gemaakt wordt tussen de verschillende doestellingen. De risicobereidheid per categorie wordt in de volgende tabel weergegeven.

Financiële risico's	Risico-bereidheid	Niet-financiële risico's	Risico-bereidheid
Matching- en renterisico	●●○	Omgevingrisico	●●○
Marktrisico	●●●	Operationeel risico	●●○
Kredietrisico	●●●	Uitbestedingrisico	●●○
Verzekeringstechnisch risico	●○○	IT risico	●○○
		Integriteitsrisico	●○○
		Juridisch risico	●○○

- (Laag) Dit risico dient voorkomen te worden dan wel zoveel mogelijk te worden vermeden. Het pensioenfonds accepteert dat dit risico incidenteel kan voorkomen.
- (Middel) Het risico wordt geaccepteerd indien de verwachte baten hoger zijn of de beheerskosten niet in verhouding staan. Het risico kan worden gemonitord en worden bijgestuurd.
- (Hoog) Het risico is acceptabel. De impact kan worden beheerst.

Risico waardering

De FIRM-methode vormt de basis van de risico's die geïdentificeerd worden. Het bestuur beschrijft de financiële en niet-financiële risico's en beheersmaatregelen. Aan elk risico geeft het bestuur een kwalificatie (hoog/middel/laag) en wordt de risicohouding (mate van mitigering) vastgelegd. Per risico geeft het bestuur aan welke portefeuillehouder verantwoordelijk is voor de monitoring van de beheersmaatregelen.

Financiële risico's

Matchingrisico's

Het pensioenfonds belegt voor de lange termijn. Het pensioenfonds gelooft erin dat het lopen van risico wordt beloond. Daardoor loopt het pensioenfonds onder andere matching- en beleggingsrisico's. Het pensioenfonds gebruikt derivaten om het matchingrisico te beheersen. Hierdoor ontstaan de volgende (sub)risico's:

- Renterisico
- Valutarisico
- Liquiditeitsrisico
- Tegenpartijrisico

Het renterisico is het risico op een verandering in de dekkingsgraad als gevolg van een renteverandering. Het risico is dat de marktwaarde van de pensioenverplichtingen harder stijgt dan de marktwaarde van de beleggingen. Het pensioenfonds voerde in 2017 een dynamisch renteafdekkingsbeleid om het renterisico af te dekken (zie beleggingsparagraaf). Uitgedrukt in vereist eigen vermogen en uitgaande van de beleggingsportefeuille eind 2017 is de buffer die het pensioenfonds wenst aan te houden 33.319 (2016: 23.521) voor het renterisico. Door verwacht diversificatievoordeel ligt de bijdrage van het renterisico aan het vereist eigen vermogen op totaal niveau lager.

Valutarisico is het risico van een waardedaling van beleggingen in vreemde valuta als gevolg van een daling van de vreemde valuta ten opzichte van de euro. Het pensioenfonds kiest er strategisch voor om valutarisico's alleen voor de grootste valuta's af te dekken naar Euro, momenteel zijn dit US Dollar, Japanse Yen en Britse Pond. Uitgedrukt in vereist eigen vermogen en uitgaande van de beleggingsportefeuille eind 2017 dient het pensioenfonds een buffer aan te houden van 17.187 (2016: 14.897) voor het valutarisico. Door verwacht diversificatievoordeel ligt de bijdrage van het valutarisico aan het vereist eigen vermogen op totaal niveau lager.

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het pensioenfonds niet in staat is om op korte termijn aan zijn betalingsverplichting te kunnen voldoen. Het pensioenfonds voert een beleid om over voldoende liquiditeiten te beschikken om bepaalde, vooraf vastgestelde schokken, in de rente- en valuta op te kunnen vangen. Door het gevoerde beleid is het liquiditeitsrisico niet materieel en wordt er daarom geen separate buffer voor aangehouden.

Ten behoeve van het beheersen van het tegenpartijrisico op derivaten vindt er een dagelijkse uitwisseling van onderpand plaats in cash waardoor er geen noodzaak is om een separate buffer aan te houden.

Beleggingsrisico's

Omdat het pensioenfonds belegt, ontstaan onder andere de volgende (sub)risico's:

- Marktrisico
- Kredietrisico

Het marktrisico is het risico dat de waarde van de beleggingen in de portefeuille verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen en/ of waarderingen. Het pensioenfonds voert een beleid om op lange termijn voldoende rendement te behalen door bewust en beheerst risico te nemen in de beleggingsportefeuille. Het marktrisico is een zogenaamd beloond risico (levert naar verwachting rendement op). Uitgedrukt in vereist eigen vermogen en uitgaande van de beleggingsportefeuille eind 2017 dient het pensioenfonds een buffer aan te houden van 129.111 (2016: 134.567) voor het marktrisico. Door verwacht diversificatievoordeel ligt de bijdrage van het marktrisico aan het vereist eigen vermogen op totaal niveau lager.

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen niet nakomt. Het beleid van het pensioenfonds ten aanzien van het kredietrisico op de vastrentende waarden bestaat uit het spreiden van beleggingen in schuldpapier

en verstrekte kredieten over verschillende tegenpartijen met een zo hoog mogelijke kredietwaardigheid. Uitgedrukt in vereist eigen vermogen en uitgaande van de beleggingsportefeuille eind 2017 dient het pensioenfonds een buffer aan te houden van 22.367 (2016: 25.377) voor het kredietrisico. Door verwacht diversificatievoordeel ligt de bijdrage van het kredietrisico aan het vereist eigen vermogen op totaal niveau lager.

Verzekeringstechnisch risico is risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van het pensioenproduct. Dit risico bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het langlevenrisico; dit is het risico dat pensioengerechtigden langer leven dan vooraf ingeschat;
- Het kortlevenrisico; dit is het risico dat deelnemers eerder overlijden dan vooraf ingeschat;
- Het arbeidsongeschiktheidsrisico; dit is het risico dat meer deelnemers arbeidsongeschikt raken dan vooraf ingeschat.

Er zijn voor deze risico's geen aanvullende voorzieningen opgenomen. Het pensioenfonds houdt deze risico's in eigen beheer en heeft voor deze risico's dan ook geen verzekering afgesloten. Uitgedrukt in vereist eigen vermogen en uitgaande van de beleggingsportefeuille eind 2017 dient het pensioenfonds een buffer aan te houden van 24.524 (2016: 24.675) voor het verzekeringstechnisch risico. Door verwacht diversificatievoordeel ligt de bijdrage van het verzekeringstechnisch risico aan het vereist eigen vermogen op totaal niveau lager.

Monitoring financiële risico's

Het pensioenfonds houdt de financiële risico's nauwgezet in de gaten. Met periodieke (kwartaal)rapportages wordt onder andere gekeken naar de (ontwikkeling van) balansrisico's. De kwartaalrapportages tonen onder meer ontwikkelingen en gevoeligheidsanalyses.

Een voorbeeld van een gevoeligheidsanalyse betreft de dekkingsgraadmatrix. De onderstaande tabel geeft inzicht in de verandering van de dekkingsgraad indien een renteschok en/of aandelenschok plaatsvinden.

Scenario tabel dekkingsgraad		Rendement zakelijke waarden				
		-25,0%	-12,5%	0,0%	+12,5%	+25,0%
Parallele verschuiving UFR curve	-0,50%	100,7%	107,4%	114,2%	120,9%	127,6%
	-0,25%	102,2%	109,2%	116,2%	123,2%	130,2%
	0,00%	103,8%	111,1%	118,5%	125,8%	133,1%
	+0,25%	105,6%	113,2%	120,9%	128,6%	136,2%
	+0,50%	107,5%	115,5%	123,6%	131,6%	139,6%

	< Minimaal Vereiste dekkingsgraad
	< Vereiste dekkingsgraad
	> Vereiste dekkingsgraad

Niet financiële risico's

Ten behoeve van de niet financiële risico's is een aantal beheersmaatregelen getroffen. Ieder kwartaal wordt een onafhankelijk oordeel gevormd betreffende de opzet en werking van de getroffen beheersmaatregelen en de impact van de uitkomsten hiervan op de gedefinieerde beheersdoelstellingen. Dit oordeel komt op basis van monitoring, toetsing en analyse van de beheersmaatregelen tot stand.

Het operationeel risico heeft betrekking op het risico leidend tot schade als gevolg van falen van mensen, processen en systemen. Om dit risico te beheersen is er beleid aanwezig betreffende de interne beheersing, incidenten, productontwikkeling, Risk Self Assessments (RSA) en archivering bij de pensioenbeheerder. De belangrijkste risicogebieden zijn het beheren van afspraken, administreren werkgevers en deelnemers, facturatie en incasso, uitkeringen en uitbetalen, verzorgen financiële administratie en pensioencommunicatie.

Het uitbestedingsrisico heeft betrekking op het risico leidend tot schade als gevolg van beperkingen in de continuïteit en de kwaliteit van de dienstverlening door leveranciers. Om dit risico te beheersen is er een uitbestedingsbeleid aanwezig. De belangrijkste risicogebieden zijn de continuïteit van de bedrijfsvoering, integriteit en de kwaliteit van de dienstverlening. Een belangrijk instrument voor het monitoren van de uitbestede diensten door het bestuur zijn ISAE 3402 rapportages. De opzet, het bestaan en de werking van de beheersdoelstellingen en de beheersmaatregelen bij dienstverleners worden hiermee vastgesteld.

Met de pensioenadministrateur heeft het pensioenfonds gedetailleerde afspraken gemaakt over het niveau van de dienstverlening in een Service Level Agreement. AZL N.V. beschikt over een ISAE 3402 verklaring type 2.

De administratieve processen die betrekking hebben op het pensioenfonds zijn getoetst over de periode 1 januari tot en met 31 december 2017. In het rapport zijn ten aanzien van enkele individuele beheersmaatregelen bevindingen geconstateerd. Dit heeft evenwel niet geresulteerd in het niet behalen van gestelde beheersdoelstellingen.

Ook custodian KasBank verstrekt een ISAE 3402 Type 2 verklaring. De key controls op de door het pensioenfonds uitbestede processen zijn voldoende. Verder blijkt uit de rapportages van de vermogensbeheerders dat er ook geen beperkingen zijn geconstateerd. Alle betreffende accountants hebben een goedkeurende verklaring zonder voorbehouden afgegeven.

Het IT risico betreft het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT. De belangrijkste risicogebieden hebben betrekking op IT strategie & beleid, beveiliging, beheersbaarheid en de continuïteit van de bedrijfsvoering.

Om dit risico vanuit het pensioenfonds te beheersen maakt het bestuur gebruik van de volgende stuurinstrumenten:

- Uitbestedingscontracten ten aanzien van pensioenbeheer en vermogensbeheer;
- Service Level Agreements met de uitbestedingsrelaties;
- Jaarlijks overlegt de opdrachtnemer de ISAE-3402 verklaring of vergelijkbaar over de juistheid van de processen.

Integriteitrisico is het risico van de aantasting van de (goede) reputatie, alsmede de bestaande en toekomstige bedreiging van het resultaat van het pensioenfonds. Dit risico kan voorkomen bij niet integer of onoorbaar handelen, handelen met voorkennis, witwassen, financieren van terrorisme, fraude of niet voldoen aan de sanctiewetgeving. Maar ook bewust fout communiceren valt onder dit risico.

Het pensioenfonds heeft een grote verantwoordelijkheid voor de bescherming van de belangen van de deelnemers aan de pensioenregeling. Het vertrouwen van deze deelnemers is de basis voor de uitvoering van deze regeling. Dit verplicht het pensioenfonds tot een transparant en continu toezicht om de belangen van de deelnemers te borgen en ze te informeren. Bij de uitvoering van zijn taken voldoet het pensioenfonds aan de relevante wet- en regelgeving.

Om dit risico vanuit het pensioenfonds te beheersen maakt het bestuur gebruik van de volgende stuurinstrumenten:

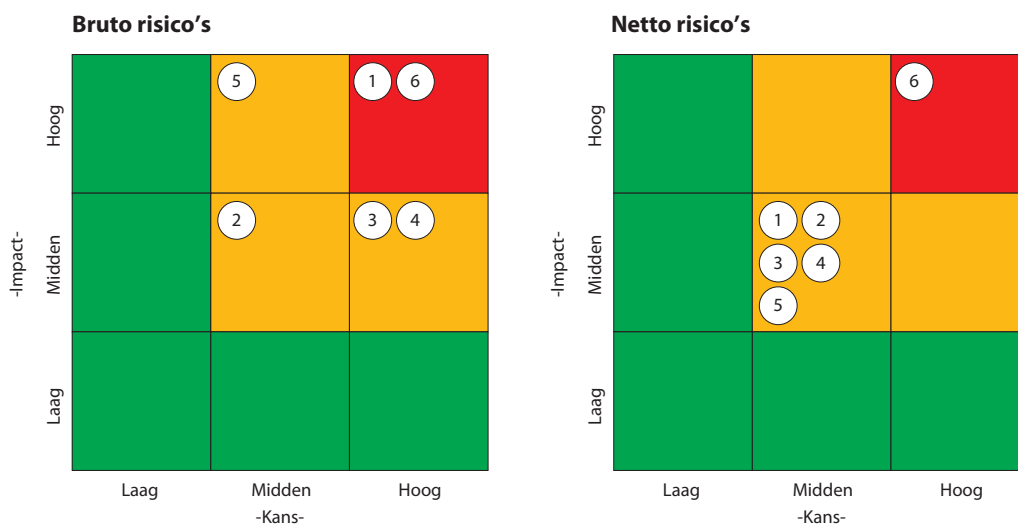
- Een verantwoord en beheersbaar beloningsbeleid;
- Een klokkenluidersregeling en een gedragscode;
- Een klachtenprocedure en geschillencommissie;

- Integriteitbeleid;
- Een 'Verklaring inzake Beleggingsbeginselen';
- Toetsing door de toezichhouder van de betrouwbaarheid en deskundigheid van potentiële bestuursleden;
- Naleving van de sanctiewetgeving;
- Het verrichten van alleen girale betalingen.

Het juridisch risico betreft het risico samenhangend met (verandering in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van zijn rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. De belangrijkste risicogebieden hebben betrekking op aansprakelijkheid en reputatieschade.

Risico exposure

Op basis van de uitgevoerde Risk Self Assessments (RSA) heeft het pensioenfonds de volgende risico-inschatting gemaakt. In de figuren worden de grootste risico's weergegeven (van bruto naar netto). Voor elk risico's heeft het pensioenfonds maatregelen getroffen of acties voor geformuleerd.

1 **Juridisch risico:** *Verslechtering van het imago van het pensioenfonds.*

Om dit risico te reduceren zal een deelnemerstevredenheid onderzoek worden gestart. De uitkomsten van dit onderzoek zullen als input dienen voor het communicatiebeleidsplan. Het pensioenfonds hecht veel waarde aan de beeldvorming en reputatie van het pensioenfonds.

2 & 3 **Operationele risico's:** *Het bestuur beschikt over onjuiste of onvolledige sturings- en verantwoordingsinformatie.*

Het pensioenfonds wil voorkomen dat er beslissingen worden genomen op basis van onjuiste of onvolledige informatie. Om dit risico te reduceren worden er in de aankomende periode een aantal aanvullende beheersmaatregelen ingeregeld. Zo wordt er een procedure uitgewerkt ten behoeve van het proces rondom de verantwoording aan DNB en zal het bestuursbureau een sterkere rol gaan pakken ten aanzien van het monitoren van het juist en tijdig opleveren van rapportages.

Tevens zullen er een aantal kaders en richtlijnen worden opgesteld ten behoeve van de dienstverlening van AZL N.V.. Hierdoor worden de operationele activiteiten beter gescheiden tussen het bestuur, bestuursbureau en AZL N.V.. Het bestuursbureau zich hierdoor met name kunnen focussen op de monitoring, samen met het bestuur zal AZL N.V. periodiek worden geëvalueerd.

4 **Operationele risico's:** *De beheersing van de kosten*

Het pensioenfonds hecht er waarde aan dat de kosten worden beheerst en conform begroting worden gerealiseerd. Om dit risico verder te mitigeren zal het pensioenfonds in gesprek gaan met zijn uitbestedingsrelaties over facturen die betrekking hebben op meerwerk en zal het de procedure verscherpen ten aanzien van het inkopen van diensten. Tevens zal de huidige begrotingscyclus worden geëvalueerd en daar waar nodig is worden aangepast.

5 **Uitbestedingsrisico's:** *Kwaliteit van de dienstverlening in relatie tot uitbesteding aan derden*

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de gehele keten van uitbestedingspartijen. Dit geldt ook voor de diensten die door bijvoorbeeld AZL N.V. weer door worden uitbesteed. Het pensioenfonds heeft nu nog onvoldoende zicht op de gehele keten. Om dit inzicht te verkrijgen zal het met AZL N.V. nadere afspraken maken in relatie tot onderuitbesteding. Daarnaast wil het pensioenfonds zicht krijgen op de gehele keten en geïnformeerd worden indien er mutaties in de keten plaatsvinden.

6 **IT-risico's:** *Cyberrisico's*

Net zoals vele andere bedrijven maakt het pensioenfonds ook veel gebruik van IT-systemen. Het pensioenfonds hecht er veel waarde aan dat de informatie van de deelnemers en pensioengerechtigden niet op straat komen te liggen en dat de primaire processen door kunnen blijven gaan. Mede daarom zal het pensioenfonds nadere afspraken met AZL N.V. gaan maken over de maatregelen van de informatiebeveiliging en de preventieve acties met betrekking tot cybercrime. Omdat dit risico's zich "moeilijker" laat beheersen blijft de netto inschatting nog steeds hoog.

Financieel crisisplan

Het pensioenfonds beschikt over een actueel crisisplan. Dit crisisplan bevat een beschrijving van maatregelen die een bestuur van een pensioenfonds op korte termijn effectief zou kunnen inzetten indien de dekkingsgraad zich bevindt op of zeer snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstelling van het pensioenfonds in gevaar komt.

Met het opstellen van een financieel crisisplan bereidt het bestuur zich voor op mogelijke crisissituaties, waardoor vooraf goed is vastgelegd welke situaties van crisis het pensioenfonds onderscheidt en welke maatregelen het bestuur ter beschikking heeft om deze situaties te bestrijden. Hierbij maakt het bestuur voor zover mogelijk vooraf afwegingen ten aanzien van de mate van inzetbaarheid van de maatregelen, de volgorde van inzetten van de maatregelen en een evenwichtige belangenafweging. Een belangrijk onderdeel van het financiële crisisplan is dat besluitvormingsprocessen helder zijn rondom situaties van crisis en dat er duidelijkheid is over communicatie naar betrokkenen. Dit alles met als doel om in situaties van crisis een goede leidraad te hebben, zodat er geen elementen worden vergeten.

Het financieel crisisplan is geen plan dat kant-en-klaar, zoals beschreven, moet worden uitgevoerd indien een crisissituatie zich daadwerkelijk voordoet. Bij een daadwerkelijke crisissituatie zal het bestuur zijn maatregelen altijd afstemmen op de aard van de crisis en de omstandigheden die zich concreet voordoen. Het bestuur heeft de mogelijkheid om de volgende maatregelen te treffen:

- Aanpassen beleggingsbeleid;
- Wijziging premiebeleid;
- Aanpassing pensioenregeling;
- Korten pensioenaanspraken;
- Buy-out.

Ontwikkelingen integraal risicomanagement (IRM)

De volgende onderwerpen hebben in het kader van risicomanagement in het boekjaar verscherpte aandacht gehad van het bestuur:

- Het bestuur heeft besloten om het zogenaamde “Three lines of defense model” te implementeren. Hierin is de onafhankelijkheid van de risicomanagement- en compliancefunctie ten opzichte van de bedrijfsvoering geregeld. Daarnaast is er sprake van intern en extern toezicht. In 2018 zal de verdere inrichting hiervan worden geïmplementeerd, dit om te voldoen aan de nieuwe Europese richtlijn IORP II.
- Het bestuur heeft diverse risk selfassessments uitgevoerd;
- Het bestuur is bezig geweest met de implementatie van integraal risicomanagement om volwassenheidsniveau 3 conform de DNB-normering te behalen.

2.13 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2017 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

Vastgesteld te Rotterdam, 25 juni 2018

Het bestuur van de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart

De heer H.J.A.H. Hijlkema
Voorzitter

De heer M.J.M. Koning
Vice-voorzitter

De heer C.H. Blokzijl

De heer J.L.A.M. d’Hooghe

De heer G.K.M. Kester

De heer H.D. van der Knaap

De heer M. Vos

De heer R. van Oostrom

3 Verslag van het verantwoordingsorgaan

3.1 Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Na de invoering van de Pensioenwet en de opheffing van de Deelnemersraad is het verantwoordingsorgaan (VO) van pensioenfonds Rijn- en Binnenvaart (het pensioenfonds) met ingang van 1 juli 2014 ingesteld.

Het VO heeft 6 leden, 2 leden namens de aangesloten werkgevers, 3 leden namens de actieve deelnemers en 1 lid namens de gepensioneerden. Voor elk van de groeperingen kan een reserve lid aanwezig zijn, deze heeft echter dan geen stemrecht. Gedurende dit verslagjaar waren alle groeperingen vertegenwoordigd, er was nog wel een vacature voor vervangend lid voor de gepensioneerden.

Op basis van de uitgangspunten van goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance) van de Stichting van de Arbeid, heeft het bestuur van het pensioenfonds de werkwijze van het VO in een reglement vastgelegd. In het reglement zijn de taken en bevoegdheden van het VO vastgelegd.

Het bestuur legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Tevens legt het bestuur verantwoording af over de naleving van de principes voor goed pensioenfondsbestuur zoals vastgesteld door de Stichting van de Arbeid. Het VO heeft de bevoegdheid een oordeel te vormen over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, en over beleidskeuzes voor de toekomst.

Het VO baseert zijn oordeel op het jaarverslag van het pensioenfonds, de jaarrekening, de bevindingen van de Raad van Toezicht en overige informatie.

Het oordeel van het VO wordt ten minste éénmaal per jaar schriftelijk vastgelegd in het jaarverslag van het pensioenfonds en samen met de reactie van het bestuur daarop, op korte termijn bekendgemaakt aan de bij het VO betrokken belangengroepen. Daarnaast wordt het goedgekeurde jaarverslag van het pensioenfonds geplaatst op de website van het pensioenfonds.

Het VO heeft in 2017 o.a. gebruik gemaakt van het adviesrecht ten aanzien van:

- De samenstelling van de Raad van Toezicht (RvT), het aanstellen van mevrouw C. Mulder als voorzitter van de RvT.
- De samenstelling van de feitelijke premies en de hoogte van de premiecomponenten in 2018.

Onderlinge vergaderingen en vergaderingen met het bestuur en RvT

In het verslagjaar 2017 is 5 keer onderling vergaderd en 1 keer vergaderd met het bestuur en de RvT in de gezamenlijke (jaarverslag) vergadering van 26 juni. Ook is er een gezamenlijk informeel overleg geweest op de "Heidag" van 28 maart. Op 5 oktober heeft het VO, na haar vergadering, de middag gebruikt om scholing te ontvangen. In 2017 heeft de voorzitter individuele functioneringsgesprekken gevoerd met de leden van het VO.

Op verzoek van het VO zijn de betreffende portefeuillehouders binnen het bestuur enkele malen in een VO vergadering verschenen om agendapunten toe te lichten en in te gaan op de algemene zaken van het bestuur.

Helaas zijn de bijeenkomsten van de klankbordgroep dit jaar niet doorgegaan. Ook heeft het gezamenlijk overleg tussen de voorzitters van het bestuur / RvT en het VO dit verslagjaar één maal plaats gevonden.

Namens de klankbordgroep is de secretaris VO / Klankbordgroep, de heer Rotgans, toehoorder bij het portefeuillehoudersoverleg communicatie om bij verschillende communicatiepunten direct terugkoppeling namens de deelnemers te kunnen geven. Op die manier is de heer Rotgans betrokken geweest bij het opstellen van het communicatiebeleidsplan 2016 – 2019 en het communicatiejaarplan 2018.

Daarnaast is het VO door het bestuur op de hoogte gesteld van:

- Dekkingsgraad en Beleidsdekkingsgraad.
- Besluitvorming over de parameters 2018 / Premiebeleid / Toeslagbeleid.
- Veranderingen in de pensioenwetgeving.
- Representativiteit in de branche.
- Financiële en actuariële analyses.
- Discussie over een toekomstvisie;
- Beleggingsbeleid / Risicohouding (ambities/risico's en zekerheden).
- Communicatiejaarplan 2018.
- Transitie pensioenadministratie.
- Beloningsbeleid 2018.
- Strategiedocument.

Bevindingen en conclusies

1. Communicatie: Door de overgang van Syntrus Achmea naar AZL N.V. en de in de nieuwe organisatie eigen communicatie afdeling, dienen de wijze waarop en het plan te worden aangepast mede aan de veranderende wetgeving Pensioencommunicatie. Hierbij wordt aandacht besteed aan het communiceren via internet (website, invoering persoonlijke "Mijn Pensioen" en e-mail), maar ook de nog verplichte schriftelijke communicatie met belanghebbenden (standaardbrieven) dient niet te worden vergeten.
2. Toekomst pensioenfonds en representativiteit: Het VO blijft van mening dat deze zaken nauw samenhangen. Begin 2018 dient de representativiteit aangetoond te worden. Sociale partners hebben op 2 mei 2018 vastgesteld dat de representativiteit 40,7% bedraagt. Dit is nog steeds een belangrijk punt van aandacht en blijft een zorgpunt voor de toekomst van het pensioenfonds.
3. Scholing: Een pensioenfonds is in de veranderende samenleving onderhevig aan veel kritische blikken en controles. Daarom blijft professionalisering noodzakelijk, dit betekent dat het VO dient bij te scholen. Het VO blijft zich door scholing (via internet en klassikaal) voorbereiden op goede medezeggenschap en kritische controle op beleid en resultaten namens de deelnemers.
4. Kosten pensioenuitvoering: Per 1 januari 2017 wordt de pensioenadministratie van het pensioenfonds verzorgd door AZL N.V. te Heerlen. Het VO heeft vernomen dat onvoorziene transitiekosten hoger uitgekomen zijn dan voorzien. Dit heeft met name te maken met de extra kosten die gemaakt zijn in verband met Syntrus Achmea. Het VO is van oordeel dat het bestuur de gemaakte overgangs- (on)kosten van het pensioenfonds dient te evalueren en waar mogelijk te verhalen bij Syntrus Achmea. Het VO volgt met grote belangstelling het overgangsproces en de daaruit voorkomende kosten.
5. Overleg structuur: Het VO blijft achtergrond informatie vragen hoe beslissingen van het bestuur tot stand zijn gekomen. Door bij de diverse agendapunten bestuursleden in de vergadering van het VO uit te nodigen voor nadere uitleg is het overleg sterk verbeterd.
6. Aanpassing premies en opbouwpercentage: Eind december hebben sociale partners het besluit genomen de pensioenpremie van 22,50% en het opbouwpercentage van 1,13% te handhaven. Het VO had graag gezien dat het opbouwpercentage verhoogd zou worden maar zijn zich ervan bewust dat dit een afspraak is tussen sociale partners. Het VO zal in 2018 het te voeren premiebeleid en de samenstelling van de premie nauwlettend volgen.
7. Samenwerking sociale partner en bestuur: Het VO heeft geconstateerd dat de samenwerking tussen sociale partners en het bestuur niet optimaal is. Het VO beveelt het bestuur dan ook aan om in 2018 te zorgen dat de samenwerking tussen sociale partners en het bestuur wordt verbeterd.

Oordeel

Het VO is van mening dat het bestuur ook in dit drukke verslagjaar 2017 een zorgzaam, opbouwend en kostenbewust beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen evenwichtig zijn afgewogen.

Rotterdam, 18 juni 2018

Namens het Verantwoordingsorgaan van de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart.

S. Lans
Voorzitter

D. W. Rotgans
Secretaris

3.2 Reactie bestuur

Het bestuur heeft met waardering kennisgenomen van het positieve oordeel van het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan voor de constructieve samenwerking in het afgelopen jaar en zet die graag op dezelfde wijze voort.

De bevindingen en aanbevelingen worden in het derde kwartaal van 2018 besproken binnen het bestuur waarbij per bevinding of aanbeveling gemotiveerd zal worden aangegeven of en hoe hier opvolging aan zal worden gegeven. Dit zal dan worden teruggekoppeld aan het verantwoordingsorgaan. In het jaarverslag 2018 zal over de opvolging worden gerapporteerd.

4 Raad van Toezicht

4.1 Rapportage aan het bestuur

De Raad van Toezicht (RvT) heeft op 26 maart 2018 de rapportage met bevindingen over het functioneren van het bestuur van het Bedrijfspensioenfonds uitgebracht aan het Verantwoordingsorgaan (VO). Deze rapportage heeft de RvT in een vergadering op 5 april 2018 besproken met het VO. Het rapport omvat de volgende hoofdpunten.

1. De invulling van de rol van de RvT heeft in 2017 plaatsgevonden in lijn met de voorgaande jaren door accent te leggen op het bijwonen van vergaderingen en het voeren van individuele gesprekken, naast het kennismaken van de vele schriftelijke stukken. De RvT meent dat hierdoor een zo compleet mogelijk beeld wordt verkregen van het functioneren van het bestuur. De RvT spreekt haar waardering uit voor de open en transparante opstelling van het bestuur richting de RvT en de ondersteuning door het bestuursbureau. Ook de open en constructieve relatie met het VO wordt zeer gewaardeerd. RvT spreekt tevens zijn waardering uit over de gedegen manier waarop het bestuur dit jaar een aantal belangrijke onderwerpen heeft opgepakt.
2. Het bestuur heeft in het strategiedocument 2017-2021 niet alleen de missie, visie en de kernwaarden van het pensioenfonds benoemd, maar ook de sterktes en verbeterpunten, de kansen en bedreigingen en de daarbij horende speerpunten voor het bestuur. Het behoud van de verplichtstelling is een vereiste voor het voortbestaan van het pensioenfonds. Het bestuur heeft zich ook gebogen over alternatieve scenario's, waarbij ook de RvT en het VO zijn betrokken. De RvT vindt het positief dat het bestuur dit onderwerp zo grondig heeft aangepakt en het zowel vanuit externe als interne invalshoek heeft bekeken. De RvT blijft graag betrokken bij de verdere invulling van de strategie en de stappen die op basis daarvan gezet gaan worden en beveelt aan ook het VO nauw aangesloten te houden.
3. Het afgelopen jaar stond in het teken van de transitie van Syntrus Achmea naar AZL N.V. voor de pensioenadministratie en naar Montae voor de bestuursondersteuning. Deze dubbele transitie deed een zwaar beroep op het bestuur. De aansturing van AZL N.V. verliep niet zonder problemen, en ook de bestuurlijke ondersteuning behoefde de nodige aandacht. De RvT meent dat aandacht van het bestuur voor met name de coördinatie, een betere verantwoordelijkheidsverdeling en een strakkere sturing binnen AZL N.V. ook in 2018 nog noodzakelijk blijft om uit de transitiefase te komen, zodat de blik gericht kan worden op het versterken van het verandervermogen en de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds.
4. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bedroeg eind december 2017 115,5%, een stijging met ruim 10%-punt ten opzichte van de 105,2% eind december 2016. Hoewel het pensioenfonds daarmee nog niet uit herstel is, is de RvT verheugd te constateren dat de financiële positie van het pensioenfonds in 2017 aanmerkelijk is verbeterd. Het pensioenfonds kon per 1 januari 2018 een toeslag verlenen van 0,59%, wat hoger is dan veel andere pensioenfonds in Nederland en van belang is voor het vertrouwen van de deelnemer in het pensioenfonds.
5. In 2017 heeft het bestuur een ALM-studie uitgevoerd. Deze leidde niet tot aanpassing van het strategisch beleggingsbeleid. Wel werd explicieter gemaakt dat extra indexatie zal worden verleend wanneer daar ruimte voor is. De RvT is van mening dat hiermee beter inzicht wordt gegeven in de consequenties van het beleid van het pensioenfonds en doet de aanbeveling de communicatie over het beleid hiermee consistent te laten zijn.
6. In 2017 kwam met enige vertraging het raamwerk voor een integraal risicomanagement tot stand, met als uitgangspunt de three lines of defense. Verdere stappen staan gepland voor begin 2018 waaronder het aanstellen van een vaste risicomanager. De RvT acht het van belang vaart te maken met de implementatie.

7. In het verslagjaar is door het bestuur een begin gemaakt met de evaluatie van het beloningsbeleid. Er is inzicht verkregen in de tijdsbesteding en recent is extern advies ingewonnen om een beter beeld te krijgen bij de te hanteren vervangingswaarde. De RvT constateert dat de evaluatie enige vertraging heeft opgelopen, maar serieus door het bestuur wordt opgepakt. Verwachting is dat het nieuwe beloningsbeleid in het eerste kwartaal van 2018 aan de RvT ter goedkeuring zal worden voorgelegd.
8. De relatie met sociale partners blijft een belangrijk aandachtspunt voor het pensioenfonds. Ook in 2017 verliep het contact niet altijd even soepel. Dat bleek onder meer uit het feit dat de besluitvorming over de pensioenleeftijd lang op zich liet wachten, en hetzelfde gold voor de aanlevering van de representativiteitscijfers. De RvT kan niet anders dan opnieuw de aanbeveling doen om sociale partners zo goed als mogelijk aangehaakt te houden bij het pensioenfonds en het gemeenschappelijk belang bij een goede pensioenregeling voor de sector te blijven benadrukken.

In 2018 zal de RvT, naast zijn wettelijke en statutaire toezichtstaak, aan de volgende thema's in het bijzonder aandacht besteden:

- Uitbesteding AZL N.V.
- Strategie / toekomstvisie bestuur
- Adequate risicobeheersing
- Governance vermogensbeheer
- Stakeholdermanagement

Rotterdam, 5 april 2018

Mw. K. Bitter

Dhr. E.E. Hagen

Mw. C.M. Mulder-Volkers (vz)

4.2 Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt de Raad van Toezicht wederom voor haar constructieve bijdrage. De Raad van Toezicht (hierna RvT) heeft in haar rapportage van 5 april 2018 een aantal bevindingen gedaan. Het bestuur heeft samen met de RvT de concept rapportage besproken tijdens de bestuursvergadering van 19 maart 2018. Het bestuur kan zich vinden in de bevindingen van de RvT.

Het bestuur wil de RvT danken voor de wijze waarop de RvT tot haar bevindingen is gekomen en is blij dat de RvT tot een aantal concrete aanbevelingen is gekomen. Het bestuur is verheugd te constateren dat de RvT een positief oordeel heeft gegeven over het functioneren van het bestuur.

De bevindingen en aanbevelingen worden in het derde kwartaal van 2018 besproken binnen het bestuur waarbij per bevinding of aanbeveling gemotiveerd zal worden aangegeven of en hoe hier opvolging aan zal worden gegeven. Dit zal dan worden teruggekoppeld aan de RvT. In het jaarverslag 2018 zal over de opvolging worden gerapporteerd.

Goedkeuring jaarverslag 2017

De Raad van Toezicht heeft op 25 juni 2018 haar goedkeuring verleend aan het jaarverslag over 2017.

5 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart statutair gevestigd te Rotterdam de jaarrekening over boekjaar 2017 eindigend op 31 december 2017. In hoofdstuk 6 Overige gegevens volgen de verklaringen van de waarmerkend actuaaris en van de certificerend accountant van het pensioenfonds. De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2017	2016
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Vastgoedbeleggingen	83.961	70.590
Aandelen	364.804	338.398
Vastrentende waarden	429.547	394.605
Derivaten	26.971	38.852
	905.283	842.445
Beleggingen u.h.v. overige regelingen (VPL) [2]		
Vastrentende waarden	30.703	31.806
Overige beleggingen	452	88
	31.155	31.894
Vorderingen en overlopende activa [3]	24.113	11.504
Liquide middelen [4]	2.661	6.191
Totaal activa	963.212	892.034

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2017	2016
Stichtingskapitaal en reserves [5]	142.985	73.749
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	773.911	779.672
Overige technische voorziening [7]	154	148
	774.065	779.820
Langlopende schulden (VPL) [8]	30.285	32.643
Kortlopende schulden en overlopende passiva [9]	15.877	5.822
Totaal passiva	963.212	892.034

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2017	2016
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [10]		
Directe beleggingsopbrengsten	16.926	17.515
Indirecte beleggingsopbrengsten	45.067	78.770
Directe kosten van vermogensbeheer	-1.006	-973
	60.987	95.312
Beleggingsopbrengsten u.h.v. overige regelingen (VPL) [11]		
Directe beleggingsopbrengsten	364	221
Indirecte beleggingsopbrengsten	-1.103	2.410
	-739	2.631
Rendementstoekenning VPL [12]	457	-3.143
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	60.705	94.800
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [13]	23.256	25.640
Saldo van overdrachten van rechten [14]	-2	-185
Pensioenuitkeringen [15]	-16.437	-15.478

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2017	2016
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [16]		
Wijziging rentecurve	9.751	-72.767
Benodigde intresttoevoeging	1.705	427
Inkoop nieuwe pensioenaanspraken	-18.656	-17.494
Binnenkomende waardeoverdracht	-197	-145
Uitgaande waardeoverdracht	185	376
Toename voorziening toekomstige kosten	-547	-516
Vrijval excassokosten	574	541
Uitkeringen	16.409	15.452
Actuarieel resultaat op sterfte	1.711	791
Actuarieel resultaat op arbeidsongeschiktheid	24	-1.542
Actuarieel resultaat op mutaties	122	449
Overige mutaties technische voorzieningen	-755	1.070
Toeslagverlening actieven	-1.293	0
Toeslagverlening gewezen deelnemers	-1.628	0
Toeslagverlening pensioengerechtigden	-1.644	0
Wijziging sterftegrondslagen	0	-695
	5.761	-74.053
Mutatie overige technische voorzieningen [17]	-6	-16
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [18]	-4.000	-2.904
Overige baten en lasten [19]	-41	0
Saldo van baten en lasten	69.236	27.804
Resultaatbestemming		
Algemene reserve	69.236	27.804

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2017	2016
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	20.346	24.386
Overgenomen pensioenverplichtingen	186	121
	20.532	24.507
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkopen	-16.417	-15.445
Overgedragen pensioenverplichtingen	-188	-555
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-2.779	-3.222
	-19.384	-19.222
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	16.561	17.736
Verkopen en aflossingen beleggingen	57.581	272.307
	74.142	290.043
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-77.747	-300.707
Kosten van vermogensbeheer	-1.073	-949
Overige uitgaven en ontvangsten beleggingen	0	-521
	-78.820	-302.177
Mutatie liquide middelen	-3.530	-6.849
Saldo liquide middelen 1 januari	6.191	13.040
Saldo liquide middelen 31 december	2.661	6.191

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Inleiding

Het doel van het pensioenfonds, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41126757, statutair gevestigd te Rotterdam is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het pensioenfonds, statutair gevestigd te Rotterdam. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de branche Rijn- en Binnenvaart verplicht aangesloten werkgevers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de in de branche verplicht gestelde pensioenregeling. Het vestigingsadres van het pensioenfonds is Akerstraat 92, 6411 HD Heerlen.

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld.

Als gevolg van de overgang naar een andere administrateur is voor vergelijkingsdoeleinden de presentatie van de vergelijkende cijfers op enkele plaatsen aangepast. Dit heeft geen effect gehad op de waarde van het vermogen of op het resultaat van voorgaand boekjaar.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Waardering

Algemene grondslagen

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2017, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2017. Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling. De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van de stichting. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal. Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd volgens het kostprijsmodel. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de (geamortiseerde) kostprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien,

indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Stelselwijzigingen

In 2017 hebben zich geen stelselwijzigingen voorgedaan.

Schattingswijzigingen

In 2017 hebben zich geen schattingswijzigingen voorgedaan.

Opname van een actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld en indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Buitenlandse valuta

Activa en passiva in buitenlandse valuta worden omgerekend naar Euro tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in buitenlandse valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in vastgoed beleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Aandelen

De ter beurse genoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden en aandelen in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor participaties in hypotheekfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Leningen op schuldbekentenis worden gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de contante waarde van de met vervroegde aflossing aangepaste kasstromen, verdisconteerd tegen de rente op staatsobligaties met vergelijkbare looptijden inclusief eventuele opslagen, behorende bij het risicoprofiel van de leningen.

Deposito's worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor deposito's is het verschil tussen marktwaarde en nominale waarde in het algemeen gering.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van waarderingsmodellen. In deze waarderingsmodellen wordt voor de contante waarde berekening gebruik gemaakt van waarneembare marktdata.

RJ 610 schrijft voor dat derivaten met een negatieve waarde op de passiva zijde van de balans moeten worden weergegeven. De derivaten met een negatieve waarde zijn opgenomen in de post "kortlopende schulden en overlopende passiva".

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde tenzij hieronder anders vermeld:

Beleggingen u.h.v. overige regelingen (VPL)

De beleggingen inzake VPL bestaan uit obligaties en waardering vindt op dezelfde wijze plaats als de obligatiebeleggingen voor risico pensioenfondsen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden opgenomen tegen de reële waarde van de tegenprestatie, gewoonlijk de nominale waarde. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid. Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggingstransacties.

Liquide middelen

Onder de liquide middelen zijn opgenomen de banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering. In vreemde valuta luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Verwezen wordt verder naar de prijsgrondslagen voor buitenlandse valuta. Liquide middelen die naar verwachting langer dan 12 maanden niet ter beschikking staan van de onderneming, worden gerubriceerd als financiële vaste activa .

Algemene reserve

Het jaarlijkse resultaat volgens de staat van baten en lasten wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde nominale rentetermijnstructuur per 31 december 2017. Bij de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken.

Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de te bereiken pensioenaanspraken.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen en een fondsspecifieke correctie voor ervaringssterfte.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, lang leven, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

De voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Intrest

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de Rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank ultimo 2017. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging Rentecurve. De gewogen gemiddelde rente ultimo 2017 bedraagt 1,57%.

Intresttoevoeging

Onder het FTK is de intresttoevoeging gelijk aan de 1-jaars rente. Op basis van de DNB rentetermijnstructuur ultimo 2017 is deze rente gelijk aan -0,217% (2016: -0,060%).

Sterfte

Voor mannen en vrouwen zijn de overlevingskansen ontleend aan de door het Actuariel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2017 waarop fondsspecifieke ervaringssterfte (op basis van het Towers Watson ervaringssterftemodel 2016) wordt toegepast.

Gehuwdheid

Tot de pensioenleeftijd wordt een gehuwdheidsfrequentie van 100% gehanteerd. Vanaf pensionering wordt de werkelijke burgerlijke staat aangehouden.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

De leeftijden worden in maanden nauwkeurig bepaald.

Leeftijdsverschil

Uitgangspunt is dat de vrouw drie jaar jonger is dan de man.

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een kostenvoorziening begrepen van 3,5% (2016 3,5%) van de netto voorziening.

Overige technische voorzieningen

Naast de voorziening pensioenverplichtingen heeft Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart de Voorziening spaarfonds voor gemoedsbezwaardenvoorzieningen opgenomen in de balans.

Dit betreft een spaarregeling voor deelnemers die niet verzekerd willen zijn. Op de pensioenleeftijd wordt het gespaarde bedrag in 15 jaar uitbetaald.

Langlopende schulden (uit hoofde van VPL)

De langlopende schulden uit hoofde van VPL betreft de gefactureerde premie VPL. Hieraan worden de beleggingsresultaten toegevoegd, de inkoopsum van de extra pensioenaanspraken wordt onttrokken aan deze schuld. De verwerking van de VPL regeling vindt op de hiervoor beschreven wijze plaats teneinde vermenging van pensioenvermogen met VPL-gelden tegen te gaan.

De jaarlijks aan de langlopende schuld toe te voegen premie (dotatie) bedraagt 0,0% (2016: 3,1%) van de pensioengrondslag. Het toe te kennen rendement betreft het behaalde rendement op de langlopende obligaties onder beheer bij Florint. De inkoop van aanspraken vindt plaats op basis van de grondslagen voor de kostendekkende premie gebaseerd op een gemiddelde rentetermijnstructuur van vier kwartalen, inclusief een solvabiliteitsopslag van 5,6% (2016: 4,5%).

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Resultaatbepaling

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling. Directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Indirecte beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kosten vermogensbeheer

Dit betreffen de vermogenskosten waarvoor het pensioenfonds facturen ontvangt. Kosten die ten laste van beleggingsfondsen worden gebracht, zijn niet afzonderlijk gepresenteerd.

Voorzover de transactiekosten niet zijn gefactureerd wordt gebruik gemaakt van inschattingen conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Inkoop nieuwe pensioenaanspraken

Inkoop nieuwe pensioenaanspraken betreft aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Benodigde intresttoevoeging

De benodigde intresttoevoeging wordt berekend over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar.

Vrijval excassokosten en uitkeringen

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoerings- en administratiekosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze posten betreffen de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Bestemming van het saldo

Het saldo wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen, tussen het pensioenfonds en de aangesloten ondernemingen en tussen het pensioenfonds en de bestuurders van het pensioenfonds.

Transacties met verbonden partijen

Betreffende de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en de aangesloten ondernemingen met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

- de wijze waarop de premie wordt vastgesteld;
- de wijze waarop en de termijnen waarin de premie moet worden voldaan;
- de procedures die van toepassing zijn bij het niet-nakomen van de verplichting tot premiebetaling van de sponsor;
- procedures die gelden bij het opstellen en wijzigen van het pensioenreglement;
- voorwaarden waaronder toeslagverlening (indexatie) plaatsvindt; en
- uitgangspunten en procedures die van toepassing zijn ten aanzien van de besluitvorming over vermogenoverschotten en vermogenstekorten.

Naast bestuursbeloningen hebben geen transacties plaatsgevonden tussen het pensioenfonds en bestuurders van het pensioenfonds.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2016	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde koersverschillen	Niet-gerealiseerde koersverschillen	Stand ultimo 2017
Vastgoedbeleggingen						
Vastgoed beleggingsfondsen	70.590	13.085	0	0	286	83.961
Aandelen						
Aandelen beleggingsfondsen	338.398	4.603	-33.261	2.955	52.109	364.804
Vastrentende waarden						
Vastrentende beleggingsfondsen	120.191	11.325	-1.001	0	2.925	133.440
Obligaties	274.414	59.735	-33.064	11	-4.989	296.107
	394.605	71.060	-34.065	11	-2.064	429.547
Derivaten						
Valutaderivaten	-2.869	0	-1.478	1.478	3.263	394
Rentederivaten	37.005	0	-50	50	-12.920	24.085
Valutaderivaten	34.136	0	-1.528	1.528	-9.657	24.479
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	837.729	88.748	-68.854	4.494	40.674	902.791
Derivaten met een negatieve waarde (passiva zijde)						
Valutaderivaten	2.933					10
Rentederivaten	1.783					2.482
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds passiva zijde	4.716					2.492
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	842.445					905.283

Methodiek bepaling marktwaarde

Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.

Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties.

Niveau 3: De waarde wordt direct of indirect vastgesteld met de netto contante waarde berekening. Daarnaast vallen derivaten die volgens een waarderingmethode worden vastgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata, onder deze categorie.

Niveau 4: Andere methode. Voor fondsbeleggingen wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages (intrinsieke waarde). Voor alle fondsen zijn de gecertificeerde jaarverslagen ontvangen.

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Stand ultimo 2017
Vastgoedbeleggingen	52.487	0	0	31.474	83.961
Aandelen	364.804	0	0	0	364.804
Vastrentende waarden	377.363	0	0	52.184	429.547
Derivaten	0	0	24.479	0	24.479
Overige beleggingen	0	0	0	0	0
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	794.654	0	24.479	83.658	902.791

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Stand ultimo 2016
Vastgoedbeleggingen	42.531	0	0	28.059	70.590
Aandelen	338.398	0	0	0	338.398
Vastrentende waarden	352.989	0	0	41.616	394.605
Derivaten	0	0	34.136	0	34.136
Overige beleggingen	0	0	0	0	0
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	733.918	0	34.136	69.675	837.729

Bovenstaande niveau-indelingen zijn niet op basis van look-through. De beleggingsfondsen zijn naar niveau ingedeeld door aan te sluiten bij de producten waarin de betreffende beleggingsfondsen overwegend beleggen.

	Stand ultimo 2017	Stand ultimo 2016
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	905.283	842.445
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds passiva zijde	-2.492	-4.716
Liquide middelen beschikbaar voor beleggingen	902.791 2.542	837.729 5.547
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds, incl. liquide middelen beschikbaar voor beleggingen	905.333	843.276

Voor een verdere toelichting wordt verwezen naar de risicoparagraaf op pagina 92.

[2] Beleggingen u.h.v. overige regelingen (VPL)

Categorie	Stand ultimo 2016	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen aflossingen	Directe beleggings opbrengsten	(Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2017
Vastrentende waarden	31.806	0	0	0	-1.103	30.703
Overige beleggingen ¹⁾	88	0	0	364	0	452
Totaal beleggingen u.h.v. overige regelingen (VPL)	31.894	0	0	364	-1.103	31.155

De beleggingen u.h.v. overige regelingen (VPL) bestaan uit obligaties. Als gevolg van de inkoop van extra pensioenaanspraken dient nog 870 te worden onttrokken ten gunste van de beleggingen voor risico pensioenfonds. De methodiek voor de bepaling van de marktwaarde is gebaseerd op "niveau 1" zoals toegelicht op de vorige pagina.

1) Betreft liquide middelen.

	2017	2016
[3] Vorderingen en overlopende activa		
Premies		
Vorderingen op aangesloten ondernemingen	5.358	1.098
Voorziening dubieuze debiteuren	-635	-381
Nog te factureren premie	-32	2.797
Subtotaal premies	4.691	3.514
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend		
– Vastgoedbeleggingen	848	530
– Aandelen	0	0
– Vastrentende waarden	4.231	3.827
– Derivaten	2.922	3.000
– Banken	0	-2
Subtotaal lopende intrest en nog te ontvangen dividend	8.001	7.355
Vorderingen uit hoofde van effectentransacties	11.172	0
Terugvorderbare dividendbelasting	229	508
Vorderingen op deelnemers van het pensioenfonds	13	6
Vooruit betaalde bedragen volgend boekjaar	7	121
Totaal vorderingen en overlopende activa	24.113	11.504
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
[4] Liquide middelen		
Depotbanken, beschikbaar voor beleggingen	2.542	5.547
ING Bank N.V. ¹⁾	119	0
ABN AMRO Bank	0	644
	2.661	6.191
De liquide middelen staan volledig ter vrije beschikking van het pensioenfonds.		

1) Met een kredietlimiet van 1.100

	2017		2016	
[5] Stichtingskapitaal en reserves				
Stichtingskapitaal	0		0	
Algemene reserve				
Stand per 1 januari	73.749		45.945	
Saldobestemming boekjaar	69.236		27.804	
Stand per 31 december	142.985		73.749	
Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt	32.571	104,2%	33.526	104,3%
Het vereist eigen vermogen bedraagt	161.579	120,9%	162.975	120,9%
De beleidsdekkingsgraad is		115,5%		105,2%
De dekkingsgraad is		118,5%		109,5%
De dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen te delen door de pensioenverplichtingen.				
De berekening van de dekkingsgraad is als volgt: $(142.985 + 774.065) / 774.065 = 118,5\%$				
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.				
De vermogenpositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als onvoldoende. De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2017 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. Het pensioenfonds heeft op 1 april 2018 een herstelplan ingediend bij DNB waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad binnen de gekozen hersteltermijn van 10 jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad.				

	2017	2016
Technische voorzieningen		
[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	779.672	705.619
Wijziging rentecurve	-9.751	72.767
Benodigde intresttoevoeging	-1.705	-427
Inkoop nieuwe pensioenaanspraken	18.656	17.494
Binnenkomende waardeoverdracht	197	145
Uitgaande waardeoverdracht	-185	-376
Toename voorziening toekomstige kosten	547	516
Vrijval excassokosten	-574	-541
Uitkeringen	-16.409	-15.452
Actuarieel resultaat op sterfte	-1.711	-791
Actuarieel resultaat op arbeidsongeschiktheid	-24	1.542
Actuarieel resultaat op mutaties	-122	-449
Overige mutaties technische voorzieningen	755	-1.070
Toeslagverlening actieven	1.293	0
Toeslagverlening gewezen deelnemers	1.628	0
Toeslagverlening pensioengerechtigden	1.644	0
Wijziging sterftegrondslagen	0	695
Stand per 31 december	773.911	779.672
De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd		
Deelnemers	212.604	236.034
Gewezen deelnemers	263.895	253.363
Pensioengerechtigden	270.277	263.012
Voorziening toekomstige kosten en langdurig zieken	27.135	27.263
	773.911	779.672
[7] Overige technische voorzieningen		
<i>Voorziening spaarfonds voor gemoedsbezwaarden</i>		
Stand per 1 januari	148	132
Mutatie	6	16
Stand per 31 december	154	148
Totaal technische voorzieningen	774.065	779.820

	2017	2016
[8] Langlopende schulden (VPL)		
<i>VPL-verplichting</i>		
Stand per 1 januari	32.643	28.489
Premies	0	3.057
Onttrekkingen i.v.m. inkoop rechten	-1.901	-2.046
Rendement boekjaar	-457	3.143
	30.285	32.643
[9] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Derivaten ¹⁾	2.492	4.716
Schulden uit hoofde van effectentransacties	11.000	0
Schulden aan aangesloten ondernemingen	406	196
Schulden aan deelnemers van het pensioenfonds	3	0
Belastingen en sociale premies	311	286
Schulden inzake kosten van vermogensbeheer	72	139
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	1.591	485
Overlopende passiva beleggingsopbrengsten	2	0
	15.877	5.822
Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.		

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Het pensioenfonds heeft meerjarige overeenkomsten afgesloten met AZL N.V. inzake de pensioen- en deelnemersadministratie en de financiële administratie en met KAS BANK inzake de beleggingsadministratie. Deze overeenkomsten hebben een looptijd korter dan vijf jaar. Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds. Het fonds heeft een geschil met de voormalige administrateur, Syntrus Achmea Pensioenbeheer (SAPB), over de in rekening gebrachte uren voor de dienstverlening in de jaren 2014, 2015 en 2016, waarvoor geen adequate verantwoording is afgelegd. De kosten zoals door SAPB in rekening gebracht, zijn in de betreffende jaren volledig ten laste van resultaat gebracht. Nu pogingen om in overleg tot een oplossing te komen zijn mislukt, zal het fonds in rechte een correctie op de in rekening gebrachte bedragen vorderen. Ook zal het fonds van SAPB een vergoeding vorderen voor de kosten die fonds heeft moeten maken om fouten in de pensioenadministratie gemaakt in de periode dat SAPB daarvoor verantwoordelijk was, te herstellen. Vanwege de onzekerheid van deze vorderingen zijn hiervoor geen bedragen in de balans opgenomen.

1) Zie ook pagina 78.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuurskosten 2017 bestaan voor 245 (2016: 215) uit vacatiegeld en reiskosten voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuursvergaderingen. Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2017 had Stichting Bedrijfspensioenfonds Rijn- en Binnenvaart geen personeelsleden in dienst.

Baten en lasten	2017	2016
[10] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Vastgoedbeleggingen	2.858	2.399
Aandelen	4.603	5.297
Vastrentende waarden	5.746	5.162
Derivaten	3.750	4.327
Overige beleggingen	-11	330
Subtotaal	16.946	17.515
Banken	-17	0
Waardeoverdrachten	0	0
Overige	-3	0
Totaal directe beleggingsopbrengsten	16.926	17.515
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde resultaten</i>		
Vastgoedbeleggingen	0	-96
Aandelen	2.955	2.312
Vastrentende waarden	11	10.473
Derivaten	1.528	-4.757
Valutaresultaat liquide middelen	-101	0
	4.393	7.932

	2017	2016
<i>Ongerealiseerde resultaten</i>		
Vastgoedbeleggingen	286	6.364
Aandelen	52.109	22.835
Vastrentende waarden	-2.064	14.352
Derivaten	-9.657	27.287
	40.674	70.838
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	45.067	78.770
<p>In de indirecte beleggingsopbrengsten zijn de indirecte kosten vermogensbeheer opgenomen die via de beleggingsfondsen rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn verdisconteerd in de koersen van de betreffende beleggingsfondsen. De indirecte beleggingskosten bedroegen in totaal 1.459 (2016: 1.752). Voor meer informatie wordt verwezen naar de kostenparagraaf in het bestuursverslag.</p>		
Directe kosten vermogensbeheer		
Beheerloon		
– Vastrentende waarden	-306	-258
– Currency overlay	-35	-10
Transactiekosten		
– Vastgoedbeleggingen	-8	-37
– Aandelen	-11	-53
– Vastrentende waarden	0	0
– Currency overlay	-14	0
Collateral management kosten	-47	-80
Bewaarloon	-23	-22
Beleggingscommissie	0	0
Beleggingsadvies	-397	-356
Beleggingsadministratie	-157	-151
Bankkosten e.d.	-8	-6
Totaal kosten vermogensbeheer	-1.006	-973
<p>De directe kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het pensioenfonds op factuurbasis betaalt. De kosten zijn, indien mogelijk, toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën. De transactiekosten zijn grotendeels gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De gesaldeerde transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen.</p>		

De toelichting op de kosten vermogensbeheer inclusief de rechtstreeks ten laste van rendementen gebrachte kosten in overeenstemming met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie is opgenomen in de kostenparagraaf in het bestuursverslag.

Totaal beleggingsopbrengsten

[11] Beleggingsopbrengsten u.h.v. overige regelingen (VPL)

Directe beleggingsopbrengsten

Vastrentende waarden

364

221

Indirecte beleggingsopbrengsten

Ongerealiseerde resultaten

Vastrentende waarden

-1.103

2.410

Totaal beleggingsopbrengsten u.h.v. overige regelingen (VPL)

-739

2.631

[12] Rendementstoekenning VPL

457

-3.143

Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

60.705

94.800

[13] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Pensioenpremie werkgevers en werknemers

21.598

26.624

Waarvan premie t.b.v. VPL regeling

0

-3.057

Inkoopsommen

11

0

Feitelijke premie

21.609

23.567

Inkoopsommen toekenning VPL aanspraken

1.901

2.046

Mutatie voorziening dubieuze debiteuren

-254

27

23.256

25.640

Feitelijke premie

21.609

23.567

Kostendekkende premie

24.471

21.668

Gedempte kostendekkende premie

13.859

14.350

	2017	2016
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	6.097	7.121
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.274	1.346
– Opslag voor uitvoeringskosten	3.426	2.363
– Voorwaardelijke componenten	3.062	3.520
– Premiemarge	7.750	9.217
	21.609	23.567
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	17.407	16.236
– Opslag in stand houden vereist vermogen	3.638	3.069
– Opslag voor uitvoeringskosten	3.426	2.363
	24.471	21.668
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	6.097	7.121
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.274	1.346
– Opslag voor uitvoeringskosten	3.426	2.363
– Voorwaardelijke componenten	3.062	3.520
	13.859	14.350
<i>Toelichting</i>		
De pensioenpremie werkgevers en werknemers bedraagt in totaal 22,5% van de pensioengrondslag (2016: 19,49%). In de pensioenpremie werkgevers en werknemers over 2016 is een extra bijdrage begrepen van 3.257 in het kader van het versterken van het vermogen van het pensioenfonds. De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.		
In de Pensioenwet en het Besluit FTK is beschreven op welke wijze de zuivere kostendeekkende premie en de gedempte kostendeekkende premie moeten worden vastgesteld. Zoals beschreven in de ABTN, maakt het Pensioenfonds gebruik van de mogelijkheid de kostendeekkende premie te dempen. Bij het vaststellen van de gedempte kostendeekkende premie wordt gebruik gemaakt van een verwacht rendement. De zuivere kostendeekkende premie is gebaseerd op de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2016. De feitelijke premie is in 2017 hoger dan de gedempte premie.		

	2017	2016
[14] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	186	121
Overgedragen pensioenverplichtingen	-188	-306
	-2	-185
[15] Pensioenuitkeringen		
<i>Pensioenen</i>		
Ouderdomspensioen	-12.947	-12.276
Invalideitpensioen	-145	-162
Partnerpensioen	-2.973	-2.850
Wezenpensioen	-63	-57
Subtotaal	-16.128	-15.345
<i>Andere uitkeringen</i>		
Afkoopsommen	-309	-133
Overlijdensuitkeringen	0	0
Overige	0	0
Subtotaal	-309	-133
Totaal pensioenuitkeringen	-16.437	-15.478
[16] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	5.761	-74.053
[17] Mutatie overige technische voorzieningen	-6	-16
[18] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie		
– Regulier	-1.272	-1.388
– Incidenteel / implementatie / oplegging	-1.084	-177
Totaal administratie	-2.356	-1.565

	2017	2016
Accountant		
– Controle van de jaarrekening	-59 ¹⁾	-56
– Andere controle opdrachten	-54 ²⁾	0
– Fiscale adviesdiensten	0	0
– Andere niet-controle diensten	0	0
Totaal accountant	-113	-56
Actuaris		
– Certificering	-20	-22
– Advies	-254	-200
Totaal actuaris	-274	-222
Bestuurskosten	-289	-343
Kosten bestuursbureau	-700	-549
Contributies en bijdragen	-71	-68
Overige advieskosten	-173	-79
Overige kosten	-24	-22
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-4.000	-2.904
[19] Overige baten en lasten	-41	0
Saldo van baten en lasten	69.236	27.804

1) Jaarrekening 2017: -55 en jaarrekening 2016: -4.

2) Dit betreft de controle van de transitie van de pensioenadministratie van Syntrus Achmea naar AZL N.V.

Actuariële analyse van het saldo

	2017	2016
Beleggingsopbrengsten ¹⁾	72.161	22.460
Premies	776	4.968 ²⁾
Waardeoverdrachten	-14	46
Kosten	0	0
Uitkeringen	-28	-26
Sterfte	1.711	791
Arbeidsongeschiktheid	24	-1.542
Reguliere mutaties	122	449
Toeslagverlening	-4.565	0
Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-755	375
Andere oorzaken	-196	283
	69.236	27.804

1) Dit betreft de beleggingsopbrengsten, de benodigde interesttoevoeging aan de technische voorziening en de wijziging van de technische voorziening die volgt uit de wijziging van de rentetermijnstructuur.

2) Het resultaat op premie in 2016 ad 4.968 wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door het feit dat de ontvangen premie ad 23.567 een bedrag van 3.257 bevat ter versterking van de financiële positie.

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het pensioenfonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het pensioenfonds niet solvabel is bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het pensioenfonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2017 van 120,9% en 2016 van 120,9%.

	2017		2016	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	33.319	2,5	23.521	1,6
Aandelen- en vastgoed risico (S2)	129.111	15,9	134.567	16,6
Valutarisico (S3)	17.187	0,2	14.897	0,2
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	22.367	1,8	25.377	2,0
Verzekeringstechnisch risico (S6)	24.524	0,5	24.675	0,5
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	2.308	0,0	0	0,0
Diversificatie-effect ¹⁾	-67.237		-60.062	
Totaal Vereist eigen vermogen	161.579	20,9	162.975	20,9
Dekkingsgraad		118,5		109,5
Beleidsdekkingsgraad		115,5		105,2
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,2		104,3
Strategisch vereiste dekkingsgraad		120,9		120,9
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		121,3		122,0

1) Het elimineren van risico's die niet gelijktijdig in de markt optreden.

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2017 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2017 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 115,5%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2016 van 105,2%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 10,3%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 18,9 (2016: 21,6)

Duratie van de pensioenverplichtingen 20,6 (2016: 21,0)

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico pensioenfonds (A)	64.429		64.429	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	32.179		31.110	
Renterisico	32.250	2,4	33.319	2,5
Afdekkingspercentage (B/A)		49,9		48,3

Derivaten

Het renterisico is afgedekt door middel van renteswaps: dit betreft met Kas Bank afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. De prijs is gebaseerd op de koers die de Kas Bank in de markt ontvangt, plus of min de afgesproken opslag. De afloopdata variëren van 02-04-2035 tot 13-02-2063 met een contractwaarde van 173.000 en een marktwaarde van 24.000. Hiervoor zijn ISDA/CSA-overeenkomsten afgesloten met een aantal tegenpartijen. Er is onderpand (collateral) uitgewisseld om het tegenpartijrisico te reduceren. Als onderpand zijn staatsobligaties ontvangen met een waarde van 27.000.

Door deze swaps wordt de duratie van de portefeuille van vastrentende waarden verlengd van 11,0 naar 18,9 jaar.

Met behulp van deze derivaten wordt het strategisch afdekkingspercentage vorm gegeven. Strategisch dekt het pensioenfonds volgens het beleggingsmandaat 50% van het renterisico af.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2017:

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Intrest rate swaps	173.000	26.567	-2.482	24.085

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2016:

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Intrest rate swaps	199.000	38.788	-1.783	37.005

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 32.250 (2,4%) en voor het strategisch renterisico 33.319 (2,5%).

Aandelen- en vastgoedrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefunds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende aandelen en vastgoed categorieën getoond.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Verdeling Aandelen en Vastgoed per categorie:</i>				
Beursgenoteerd vastgoed	62.742	14,2	52.615	12,7
Niet-beursgenoteerd vastgoed	31.603	7,1	28.163	6,8
Ontwikkelde markten	286.879	64,8	278.030	67,0
Opkomende markten	61.695	13,9	56.036	13,5
Private equity en hedge funds	0	0,0	0	0,0
	442.919	100,0	414.844	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 132.145 (16,3%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 129.111 (15,9%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het pensioenfonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Totaal beleggingen ¹⁾ naar valuta vóór afdekking met derivaten</i>				
Euro	777.254	85,9	688.683	85,1
Amerikaanse dollar	37.707	4,2	963	0,1
Britse pound sterling	3.588	0,4	2.792	0,3
Hongkongse dollar	21.354	2,4	17.026	2,1
Japanse yen	5.508	0,6	8.156	1,0
Overige valuta	59.528	6,5	91.520	11,4
Totaal beleggingen exclusief derivaten	904.939	100,0	809.140	100,0
Waarde derivaten	394		34.136	
Totaal beleggingen inclusief derivaten	905.333		843.276	
<i>Totaal beleggingen ²⁾ naar valuta ná afdekking met derivaten</i>				
Euro	819.201	90,5	778.205	92,3
Amerikaanse dollar	-3.846	-0,4	963	0,1
Britse pound sterling	3.588	0,4	2.792	0,3
Hongkongse dollar	21.354	2,4	17.026	2,0
Japanse yen	5.508	0,6	8.156	1,0
Overige valuta	59.528	6,5	36.134	4,3
Totaal beleggingen inclusief derivaten	905.333	100,0	843.276	100,0

1) Inclusief liquide middelen beschikbaar voor beleggingen.

2) Inclusief liquide middelen beschikbaar voor beleggingen.

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten. Dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2017:

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Forward EUR/USD januari 2018	43.215	404	-10	394

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2016:

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Forward EUR/USD januari 2017	65.335	64	-2.933	-2.869

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 19.284 (0,3%) en voor het strategisch valuta risico 17.187 (0,2%).

Grondstoffenrisico

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen en hoeft daarom geen buffers hiervoor aan te houden.

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geassocieerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	202.864	47,2	166.161	42,1
AA	124.799	29,1	134.322	34,0
A	18.478	4,3	18.724	4,7
BBB	50.830	11,8	51.576	13,1
Lager dan BBB	11.242	2,6	9.243	2,3
Not rated	21.334	5,0	14.579	3,8
	429.547	100,0	394.605	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd minder dan 1 jaar	15.235	3,5	0	0,0
Resterende looptijd tussen 1 en 5 jaar	5.974	1,4	0	0,0
Resterende looptijd tussen 5 en 10 jaar	88.688	20,7	28.806	7,3
Resterende langer dan 10 jaar	319.650	74,4	324.184	82,2
Overige	0	0,0	41.615	10,5
	429.547	100,0	394.605	100,0

De categorie overige betreft de hypotheekfondsen en het pensioenfonds Partners Group (2015: Hypotheekfondsen) waar geen doorkijk informatie van is ontvangen.

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naarmate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 23.031 (1,8%) en voor het strategisch kredietrisico van 22.367 (1,8%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat

het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 24.524 (0,5%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 24.524 (0,5%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2017		2016	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Kantoren	3.473	4,1	3.588	5,1
Winkels	0	0,0	0	0,0
Woningen	27.993	33,3	24.461	34,7
Overige	52.495	62,6	42.541	60,2
	83.961	100,0	70.590	100,0
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa binnen Europese Unie	41.278	49,2	34.383	48,7
Europa buiten Europese Unie	699	0,8	518	0,7
Noord-Amerika	28.157	33,5	24.151	34,2
Midden- en Zuid-Amerika	0	0,0	0	0,0
Azië	0	0,0	0	0,0
Oceanië	13.768	16,4	11.479	16,3
Overige	59	0,1	59	0,1
	83.961	100,0	70.590	100,0

	2017		2016	
	€	%	€	%
Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van het balanstotaal:				
Achmea Dutch Residential Fund	27.993	2,9	24.461	2,7
Northern Trust UCITS Common ContractualFundRealEst	52.487	5,4	42.531	4,8
Aandelen				
<i>Verdeling aandelen per regio:</i>				
Europa binnen Europese Unie	61.001	16,7	45.869	13,6
Europa buiten Europese Unie	14.401	3,9	14.829	4,4
Noord-Amerika	180.181	49,4	178.084	52,6
Midden- en Zuid-Amerika	6.061	1,7	5.249	1,6
Azië	51.281	14,1	45.199	13,4
Oceanië	44.863	12,3	42.333	12,5
Overige	7.016	1,9	6.835	1,9
	364.804	100,0	338.398	100,0
<i>Verdeling aandelen per sector:</i>				
Basismaterialen	17.767	4,9	15.936	4,7
Communicatie diensten	50.038	13,7	46.589	13,8
Cyclische consumptiegoederen	35.880	9,8	34.929	10,3
Defensieve consumptiegoederen	67.201	18,4	58.435	17,3
Gezondheidszorg	0	0,0	0	0,0
Vastgoed	0	0,0	0	0,0
Energie	19.094	5,2	20.704	6,1
Financiële dienstverlening	86.490	23,7	82.879	24,5
Industrie	32.786	9,0	29.365	8,7
Nutsbedrijven	11.010	3,0	11.203	3,3
Technologie	41.875	11,5	35.994	10,6
Diversen	2.663	0,7	2.364	0,7
	364.804	100,0	338.398	100,0
Grote posten: aandelen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van het balanstotaal:				
NT NT World Custom ESG EUR HDG EQY Index Fd	290.308	30,1	269.248	30,2
Northern Trust Investments Funds Plc-The NT Emer	74.496	7,7	69.150	7,8

	2017		2016	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa binnen Europese Unie	368.205	85,7	314.047	79,6
Europa buiten Europese Unie	10.525	2,5	12.674	3,2
Noord-Amerika	16.022	3,7	14.616	3,7
Midden- en Zuid-Amerika	577	0,1	511	0,1
Azië	731	0,2	173	0,0
Oceanië	2.975	0,7	2.145	0,5
Overige	30.512	7,1	50.439	12,9
	429.547	100,0	394.605	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden per soort:</i>				
Staatsobligaties	286.845	66,8	266.843	67,6
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	103.541	24,1	96.645	24,5
Index linked bonds	0	0,0	0	0,0
Hypotheke	36.949	8,6	23.662	6,0
Geldmiddelen	2.212	0,5	794	0,2
Overige	0	0,0	6.661	1,7
	429.547	100,0	394.605	100,0
Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van het balanstotaal:				
AXA World Funds - Euro Credit Plus	81.255	8,4	78.575	8,8
Nederlandse (staats) obligaties	69.398	7,2	53.378	6,0
Franse (staats) obligaties	53.902	5,6	60.243	6,8
Duitse (staats) obligaties	46.301	4,8	50.395	5,6
Particulier hypothekefonds	30.974	3,2	23.662	2,7
European Investment bank	21.833	2,3		
Oostenrijkse (staats) obligaties	20.714	2,2	21.967	2,5
European Financial Stability Facility	19.531	2,0	20.551	2,3

Beleggingen in fondsen, die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaken zijn tevens in bovenstaand overzicht opgenomen. Echter, in de beleggingsfondsen is sprake van voldoende diversificatie.

Securities lending binnen de beleggingsfondsen

Het pensioenfonds heeft ultimo 2017 zelf geen beleggingen in- en uitgeleend. De beheerder van het bedrijfsobligatiefonds AXA World Funds - Euro Credit Plus heeft eind 2017 8,2% van de beleggingen uitgeleend. Er is onderpand ontvangen. Het onderpand heeft een hogere waarde in vergelijking met de waarde van de uitgeleende stukken (106,3%). Er zijn geen beleggingen in de bij het pensioenfonds aangesloten ondernemingen.

Hoogte buffer

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico voornamelijk op nihil gesteld.

Het bestuur heeft geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 2.099 (0,0%) en voor het strategisch actief beheer risico van 2.308 (0,0%), omdat de tracking error voor aandelen opkomende markten 1,6% bedraagt.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2017 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

Resultaatbestemming

In de jaarrekening is het voorstel verwerkt om het positieve resultaat over 2017 ad 69.236 ten gunste te brengen van de algemene reserve.

Vastgesteld te Rotterdam, 25 juni 2018

Het bestuur van de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart

De heer H.J.A.H. Hijlkema
Voorzitter

De heer M.J.M. Koning
Vice-voorzitter

De heer C.H. Blokzijl

De heer J.L.A.M. d'Hooghe

De heer G.K.M. Kester

De heer H.D. van der Knaap

De heer M. Vos

De heer R. van Oostrom

6 Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het pensioenfonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart te Rotterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 7,5 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 375.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens.

De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materieële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, maar ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Eindhoven, 25 juni 2018

drs. M.B.H. Ceelaert AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017 een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart per 31 december 2017 en van het resultaat en de kasstromen over 2017, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Rijn- en Binnenvaart ('de Stichting') te Rotterdam gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

- 1 de balans per 31 december 2017;
- 2 de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2017; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 7,5 miljoen
- circa 0,8% van het pensioenvermogen

Kernpunten

- De waardering van beleggingen
- De waardering van technische voorzieningen

Goedkeurend oordeel

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 7,5 miljoen (2016: EUR 7,5 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2017 (circa 0,8%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 375 duizend rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan diverse vermogensbeheerders zoals toegelicht in paragraaf 1.3.7 van het Bestuursverslag. De beleggingsadministratie en custodian-activiteiten zijn uitbesteed aan KAS BANK N.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL N.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door KAS BANK N.V. en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door AZL N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van KAS BANK N.V. en AZL N.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402 type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2017 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan KAS BANK N.V. en AZL N.V.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van directe beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

De onafhankelijke accountant van Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. heeft de informatie inzake de vastgoed- en hypotheekfondsen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting gecontroleerd. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountant. In dit kader hebben wij de accountant schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant, die bijzondere aandacht heeft besteed aan het hierna genoemde

kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen met schattingen, heeft zijn bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd waaronder aansluiting van de vermogensbeheerrapportage met de financiële administratie en de jaarrekening.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 794,7 miljoen (88%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 108,1 miljoen (12%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op nettocontantewaardeberekeningen en andere geschikte waarderingsmodellen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van deze beleggingscategorie een kernpunt in onze controle.

In de toelichting op pagina 72 tot en met 73 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Voor individueel significante beleggingen, waarvoor de waardering tot stand komt met behulp van schattingen, maken wij gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de ISAE 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport door de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering van, en toereikende evaluatie op, periodieke performanc cijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en actuele financiële rapportages van de vermogensbeheerders.

De waardering van beleggingen gebaseerd op marktnoteringen en netto contante waarde berekeningen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

De waardering van beleggingen gebaseerd op andere geschikte waarderingsmodellen (zijnde participaties in vastgoed- en obligatiefondsen) hebben wij getoetst aan de hand van de door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde vermogensbeheerrapportages. Wij hebben de rapportages geëvalueerd en de bevindingen met de accountant besproken. Wij hebben vastgesteld dat de gecontroleerde vermogensbeheerrapportages aansluiten met de financiële administratie en de jaarrekening. Daarnaast hebben wij voor een enkel belang in een obligatiefonds, de waardering getoetst aan de hand van een gecontroleerde jaarrekening in combinatie met een NAV-opgave.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij hebben eveneens geconstateerd dat de toelichtingen op de beleggingen adequaat zijn.

Wij vinden de waardering van de beleggingen evenwichtig bepaald.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de marktrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting op pagina 74 tot en met 75 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Op pagina 92 (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaris.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Karakteristiek van het pensioenfonds;
- Bestuursverslag;
- Verslag van het verantwoordingsorgaan;
- Raad van Toezicht;
- Overige gegevens;
- Bijlage: Nevenfuncties.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 25 juni 2018

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

7 Bijlage: Nevenfuncties

Hieronder staan de (relevante) nevenfuncties vermeld van de bestuursleden in 2017:

<u>De heer C.H. Blokzijl (bestuurslid)</u>	Vopak Management Netherlands BV IBP Vopak België Kring pensioenfondsdirecteuren Pensioenfederatie	Director pensions Bestuurslid en compliance officer Lid
<u>De heer J.L.A.M. d'Hooghe (bestuurslid)</u>	d'Hooghe Pensioen Consultancy	Pensioenconsultant
<u>De heer H.J.A.H. Hijlkema (voorzitter)</u>	Bpf Koopvaardij Sectorraad Koopvaardij Onderlinge Waarborgmaatschappij AZVZ Vereniging Zee-Risico 1967 Stichting Scheepvaart Stichting Sociaal Maritieme Voorzieningen Scheepvaart Port Welfare Committee Stichting Flag of Convenience office the Netherlands Paritaire Commissies tewerkstelling niet-EU zeevarenden Stichting De Zee	Voorzitter Bestuurder Bestuurder Bestuurder Bestuurder Voorzitter Bestuurslid Secretaris / Penningmeester Werknemerslid Bestuurder
<u>De heer G.K.M. Kester (bestuurslid)</u>	Koninklijke BLN-Schuttevaer	Beleidsadviseur
<u>De heer H.D. van der Knaap (bestuurslid)</u>	–	–
<u>De heer M.J.M. Koning (vice-voorzitter)</u>	Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart St. CAO Binnenscheepvaart Soc. Commissie European Barge Union	Secretaris Voorzitter Secretaris / voorzitter

De heer R. van Oostrom (bestuurslid)

CNV

Pensioenfondsbestuurder

Bpf SAG

Bestuurslid

CNV

Jurist

Geschillencommissie Openbaar vervoer,

CAO pp Openbaar Vervoer

Lid

Geschillencommissie besloten Busvervoer,

Plv. lid

CAO pp. Besloten Busvervoer

Stichting Pensioenfonds SPW

Toehoorder

De heer M. Vos (bestuurslid)

Koninklijke Boskalis Westminster

Controller (tot 1 december 2017)